

**T.C.
BATMAN ÜNİVERSİTESİ
LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ
TÜRK DİLİ VE EDEBİYATI ANA BİLİM DALI**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

DARGEÇİT HALK KÜLTÜRÜNDE GEÇİŞ DÖNEMLERİ

Servet DEMİR

**Aralık-2024
BATMAN**

T.C.
BATMAN ÜNİVERSİTESİ
LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ
TÜRK DİLİ VE EDEBİYATI ANA BİLİM DALI

YÜKSEK LİSANS TEZİ

DARGEÇİT HALK KÜLTÜRÜNDE GEÇİŞ DÖNEMLERİ

Servet DEMİR

Danışman
Dr. Öğr. Üyesi Zehra Görkem DURAN GÜLTEKİN

Diğer Jüri Üyeleri

Dr. Öğr. Üyesi Ünal KALAYCI

Dr. Öğr. Üyesi Burcu KAYA ÇAKI

Aralık-2024
BATMAN

TEZ KABUL VE ONAYI

Servet DEMİR tarafından hazırlanan “Dargeçit Halk Kültüründe Geçiş Dönemleri” adlı tez çalışması 25/12/2024 tarihinde aşağıdaki jüri tarafından oy birliğı ile Batman Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü Türk Dili ve Edebiyatı Ana Bilim Dalı’nda YÜKSEK L SANS TEZ  olarak kabul edilmiştir.

Jüri  yeleri

 mza

Başkan

Dr. Öğr. Üyesi Burcu KAYA ÇAKI

.....

Danışman

Dr. Öğr. Üyesi Zehra Görkem DURAN G LTEK N

.....

 ye

Dr. Öğr. Üyesi  nal KALAYCI

.....

Yukarıdaki sonucu onaylarım.

Dr. Öğr. Üyesi Ömer Murat  TER
Lisansüstü Eğitim Enstitüsü Müdürü

ETİK BEYANI

Bu tezdeki bütün bilgilerin etik davranış ve akademik kurallar çerçevesinde elde edildiğini ve tez yazım kurallarına uygun olarak hazırlanan bu çalışmada bana ait olmayan her türlü ifade ve bilginin kaynağına eksiksiz atıf yapıldığını bildiririm.

ETHICAL DECLARATION

I hereby declare that all information in this document has been obtained and presented in accordance with academic rules and ethical conduct. I also declare that, as required by these rules and conduct, I have fully cited and referenced all material and results that are not original to this work.

Servet DEMİR
25/12/2024

ÖZET
YÜKSEK LİSANS TEZİ
DARGEÇİT HALK KÜLTÜRÜNDE GEÇİŞ DÖNEMLERİ

Servet DEMİR

Batman Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü

Türk Dili ve Edebiyatı Ana Bilim Dalı

Danışman: Dr. Öğr. Üyesi Zehra Görkem DURAN GÜLTEKİN

2024, 150 Sayfa

Dargeçit, Mardin ilinin ilçelerinden biri olup “Bereketli Hilal” olarak da adlandırılan medeniyet beşiği Mezopotamya’nın doğusunda yer alan bir yerleşim birimidir. İlçenin tarihi çok eskilere dayanmaktadır. İlçeye ilk yerleşenlerin Mardokeliler olduğu bilinir. Mardokiler dışında Makedonyalılar, Persler, Romalılar, bölgeyi ele geçirip el değiştirmişlerdir. Artuklular bölgeye hâkim olunca ilçe ve çevresi oldukça önem kazanmıştır. Bundan sonra kesin tarihi bilinmemekle beraber Süryaniler bölgede hüküm sürmüşlerdir. 1900’lü yılların başında bölgeye Müslümanlar gelmiştir. Dolayısıyla tarihi eskilere dayanan ilçenin halk kültürü de çeşitlilik göstermektedir. Süryani ve Müslüman halkın birlikte yaşama kültürü çerçevesinde halk kültürü pratiklerinde pek çok ortak noktanın olduğu görülmektedir.

İnsan hayatı doğumla başlayıp ölümle son bulur. İnsan doğumla beraber savunmasız bir canlıyken yapılan ritüeller, gelenekler ve göreneklerin çerçevesinde büyüyüp olgunlaşır. Evlilikle birlikte, içinde doğduğu aileden sonra artık kendi ailesini kurarak yeni bir geçiş dönemini yaşar. İnsan hayatı ölümle beraber son bulurken ebedi hayata olan yolculukta ölen kişinin ardında kalanlar, yaptıkları uygulama örnekleriyle ölen kişinin ebedi hayatta daha huzurlu olmasını sağlarlar.

Bu çalışmada Dargeçit ilçesinin halk kültürü çerçevesinde geçiş dönemleri incelenmiştir. İnsan hayatının doğumdan ölüme kadar geçirmiş olduğu evreler ve bunlarla ilgili uygulama örnekleri sahada derleme çalışmasıyla kayda geçirilmiştir. Dargeçit ilçesinde doğum, evlilik ve ölüm dönemlerine ait inanç ve geleneksel uygulamalar kaynak kişilerle gerçekleştirilen görüşmelerden elde edilen verilerin literatürdeki benzer ve farklı örnekleriyle birlikte değerlendirilerek sunulmuştur.

Anahtar Kelimeler: Dargeçit, Doğum, Evlilik, Ölüm, Geçiş Dönemleri.

ABSTRACT

MASTER THESIS

DARGEÇİT PASSAGE IN FOLK CULTURE BUSINESS PERIODS

Servet DEMİR

Batman University Graduate Education Institute

Department of Turkish Language and Literature

Advisor: Assist. Prof. Dr. Zehra Gökem DURAN GÜLTEKİN

2024, 150 Pages

Dargeçit is one of the districts of Mardin province and is a settlement located in the east of Mesopotamia, the cradle of civilization also called the "Fertile Crescent". The history of the district dates back to ancient times. It is known that the first people to settle in the district were Mardoke people. Apart from the Mardocians, Macedonians, Persians and Romans took over the region and changed hands. When the Artuqids dominated the region, the district and its surroundings gained great importance. After this, the Assyrians ruled in the region, although the exact date is unknown. Muslims came to the region in the early 1900s. Therefore, the folk culture of the district, which has a long history, also varies. It is seen that there are many common points in the folk cultural practices of Assyrian and Muslim people within the framework of the culture of living together.

Human life begins with birth and ends with death. While a human being is a defenseless creature at birth, he grows and matures within the framework of rituals, traditions and customs. With marriage, she experiences a new transition period by establishing her own family after the family she was born into. While human life ends with death, those who remain behind on the journey to eternal life ensure that the deceased is more peaceful in eternal life with the examples of their practices.

In this study, transition periods were examined within the framework of the folk culture of Dargeçit district. The stages of human life from birth to death and related application examples have been recorded through field compilation work. Beliefs and traditional practices regarding the periods of birth, marriage and death in Dargeçit district are presented by evaluating the data obtained from the interviews with the source people, together with similar and different examples in the literature.

Keywords: Dargeçit, Birth, Marriage, Death, Transition Periods.

ÖN SÖZ

Kültür, bir toplumun yaşayış biçimi olmakla beraber aynı çatı altında bulunan insanların yaptığı uygulama ve gelenekleri de ihtiva eder. Bu bağlamda kültür, nesiller arası birlik ve beraberliğin sağlanması adına bir köprü görevi üstlenir. Dargeçit ilçesinin tarihi çok eskilere dayanmaktadır. Tarih boyunca birçok medeniyete ev sahipliği yapan bölge zengin bir kültür, gelenek ve göreneğe sahiptir. Bölgede yaşayan insanlar buradaki kültür, gelenek ve görenekleri kendilerinden sonraki nesillere aktarırken de son derece hassas davranmış, böylece kültürel mirasın sürekliliği önemli ölçüde sağlanmıştır.

Çalışma giriş, iki bölüm, sonuç, kaynaklar ve ekler kısmından oluşmaktadır. Bu çalışmanın birinci bölümünde Dargeçit ilçesinin tarihi, coğrafyası, ekonomisi, tarım ve hayvancılığı, turizmi, mahalle, köy ve mezraları ele alınmıştır. Bu bölümde yazılı kaynaklarda Dargeçit ile ilgili bilgiler ele alınıp aktarılmıştır. Saha boyunca ilçeyi yansıtabilecek fotoğraflar çekilmiştir. Çalışmanın ikinci bölümünde geçiş dönemleri ele alınmıştır. Bu bölümünde Dargeçit ilçesinde doğum ile ilgili kabul ve geleneksel uygulamalar ele alınmıştır. Çocukların büyümesiyle beraber halk kültürü çerçevesinde farklılaşan uygulamalar yazıya geçirilmiştir. Dargeçit ilçesinin evlilik geçiş dönemi de bu kısımda ele alınmıştır. Son bölümde Dargeçit ilçesinde ölüm ile ilgili inanış ve geleneksel uygulamalar incelenmiştir. Tezde ele alınan her bir geçiş dönemi Dargeçit'teki verilerle birlikte Türkiye'nin farklı bölgelerindeki kabul ve uygulamalarla mukayese edilerek sunulmaya çalışılmıştır.

Dargeçit Halk Kültüründe Geçiş Dönemleri adlı tez çalışmasında halk kültürünü yansıtan konular ele alınmış araştırma alanı olan Dargeçit merkez ve köylerindeki veriler gözlem ve görüşme yöntemiyle elde edilmiş; ses kayıt cihazı ve fotoğraf makinasıyla kayıt altına alınmıştır. Dargeçit merkez, Kılavuz köyü, Sümer köyü, Çatalçam köyü, Kısmetli köyü, Ilısu köyü, Karabayır köyü, Yoncalı köyü, Bağözü köyü, Akçaköy köyü ve Sarp mezrası gibi yerlere gidilerek saha çalışması yapılmıştır. Sahada 96 kaynak kişi ile görüşülerek kaynak kişilerin hatırladıkları ve hâlen yaşamakta olan sözlü kültür öğeleri ve çalışma alanı ile ilgili yazılı kaynaklardaki bilgiler bir araya getirilerek gelecek kuşaklara aktarılması amaçlanmıştır. Yapılan tüm derleme çalışmaları Batman Üniversitesi Etik Kurulu tarafından 08.11.2023 tarihinde 2023/06-23 ilgili izin belgesi uyarınca yapılmış olup bilgilendirici onam formundaki hususlara bağlı kalınarak tüm yazılı ve görsel veriler için kaynak kişilerden izin alınmıştır.

Böyle bir çalışmada bana ders dönemim ve tez dönemim boyunca destek veren değerli dostlarım Abdurazzak DURSUN ve Adnan SAYDUN'a teşekkür ederim. Yüksek lisans eğitimim boyunca hep yanımda olup beni destekleyen ve aynı zamanda yüksek lisans sınıf arkadaşım olarak da bana eşlik eden Sevgili eşim Kübra DEMİR'e ve kızım Asel DEMİR'e sonsuz minnettarım. Tez bilgilerimin şekillenmesinde ve yörenin uygulamalarını tek tek anlatıp bana destek olan annem Hasibe DEMİR'e, babam Halil DEMİR'e, abim Devran DEMİR'e, ablalarım Felek SİZER'e ve Emine BİLGE'ye, kız kardeşim Hatice YILDIRIM'a müteşekkirim. Ayrıca tez yazım sürecinde her türlü desteğini esirgemeyen değerli meslektaşım doktora öğrencisi Adnan DELEN'e, tezin en zor kısmında bana sahada dolaşma ve bilgileri alma konusunda yardımcı olan Dargeçit halkına teşekkürü bir borç bilirim. Ders dönemi ve tez dönemi boyunca bütün bilgi birikimini benimle paylaşan bana destek veren değerli danışman hocam Dr. Öğr. Üyesi Zehra Görkem DURAN GÜLTEKİN'e şükranlarımı sunarım.

Servet DEMİR
Batman-2024

İÇİNDEKİLER

ÖZET	iv
ABSTRACT.....	v
ÖN SÖZ	vi
İÇİNDEKİLER.....	vii
TABLO LİSTESİ.....	ix
FOTOĞRAF LİSTESİ	x
1. GİRİŞ	1
2. DARGEÇİT İLE İLGİLİ GENEL BİLGİLER.....	3
2.1. Tarihçe	3
2.2. Coğrafya.....	5
2.3. Mahalle, Köy ve Mezralar	7
2.4. Nüfus.....	9
2.5. Ekonomi.....	10
2.6. Turizm.....	12
2.6.1. Mor Sabo Kilisesi-Alayurt köyü.....	13
2.6.2. Mor Gevargis Kilisesi-Alayurt köyü	14
2.6.3. Mor Kuruyakos Kilisesi.....	15
2.6.4. Protestan Bethil Kilisesi.....	15
2.6.5. Süryani Katolik Kilisesi.....	16
2.6.6. Mor Aho Kilisesi	17
2.6.7. Meryem Ana Kilisesi	17
2.6.8. Mor Şmuni Kilisesi	18
2.6.9. Diğer turizm yerleri	18
3. GEÇİŞ DÖNEMLERİ.....	26
3.1. Doğum ve Doğum ile İlgili Uygulamalar	27
3.1.1. Doğum öncesi	27
3.1.1.1. Kısırlığı giderme/gebe kalma.....	28
3.1.1.2. Gebelikten korunma-kaçınma-sonlandırma.....	37
3.1.1.3. Gebelik.....	38
3.1.1.4. Aşerme	39
3.1.1.5. Cinsiyet belirleme	41
3.1.1.6. Gebe kadının kaçınmaları	43
3.1.2. Doğum sırası	44
3.1.3. Doğum sonrası	46
3.1.3.1. Çocuğun göbeği/göbek bağı	46
3.1.3.2. Lohusalık	48
3.1.3.3. Albasması.....	49
3.1.3.4. Kırklama	52
3.1.3.5. Kırkbasmaı	54
3.1.3.6. Nazar	56
3.1.3.7. Sarılık.....	59
3.1.3.8. Çocuk	60
3.2. Evlilik ve Evlilik ile İlgili Uygulamalar	82
3.2.1. Eş seçimi	83
3.2.2. Görücülük-dünürçülük-kız isteme	84

3.2.3. Başlık parası.....	86
3.2.4. Söz kesme/nişan.....	88
3.2.5. Dini nikâh	91
3.2.6. Düğün ve düğün hazırlıkları	93
3.2.6.1. Kına gecesi.....	95
3.2.6.2. Damat ağacı	97
3.2.6.3. Gelin alma.....	99
3.2.6.4. Gelin indirme	101
3.2.6.5. Çeyiz ve bohça geleneği	103
3.2.6.6. Gerdek.....	106
3.2.6.7. Resmi nikâh	107
3.2.7. Evlenme biçimleri.....	109
3.2.7.1. Kız kaçırma.....	109
3.2.7.2. Görücü usulü ile evlilik.....	110
3.2.7.3. Tanışıp anlaşılarak evlenme	110
3.2.7.4. Berdel evlilik.....	111
3.2.7.5. Beşik kertme evliliği.....	111
3.2.7.6. Çok eşle evlilik/kuma	111
3.2.7.7. Baldızla evlilik (sorarat)	112
3.2.7.8. Kayınla evlilik (levirat).....	112
3.3. Ölüm ve Ölüm ile İlgili Uygulamalar.....	113
3.3.1. Ölüm öncesi	113
3.3.1.1. Ölümü düşündüren ön belirtiler	113
3.3.2. Ölüm sırası	114
3.3.2.1. Ölüm sırasındaki temenni ve kaçınmalar.....	114
3.3.2.2. Ölünün bekletilmesi.....	116
3.3.2.3. Yıkama ve kefenleme	116
3.3.2.4. Cenazenin taşınması	117
3.3.2.5. Gömme ve mezarlık işlemleri.....	119
3.3.3. Ölüm sonrası	121
3.3.3.1. Cenaze evi.....	122
3.3.3.2. Belirli günler/ölü yemeği	123
3.3.3.3. Ölen kişinin eşyaları	126
3.3.3.4. Ağıt söyleme	127
3.3.3.5. Devr-i ıskat	128
3.3.3.6. Yas	129
3.3.3.7. Taziye geleneği	130
3.3.3.8. Kabir (mezar) ziyaretleri.....	136
4. SONUÇ	139
KAYNAKLAR	141
EKLER	151

TABLO LİSTESİ

Tablo 2.1. Dargeçit ilçesinde bulunan mahalle, köy ve mezalara ait bilgiler	8
Tablo 2.2. Dargeçit ilçesinde 1990-2023 yılları arası nüfus	9

FOTOĞRAF LİSTESİ

Fotoğraf 2.1. Dargeçit'ten bir görünüm (K51).....	3
Fotoğraf 2.2. Mardin ilçeleri haritası	5
Fotoğraf 2.3. Gülbiş su kaynağı.....	6
Fotoğraf 2.4. Eskiden kullanılan su değirmenleri kalıntıları 1 (Dargeçit'in kuzey tarafının 2-5 km arası).....	7
Fotoğraf 2.5. Eskiden kullanılan su değirmenleri kalıntıları 2 (Dargeçit'in kuzey tarafının 2-5 km arası).....	7
Fotoğraf 2.6. Dargeçit haritası	9
Fotoğraf 2.7. Dargeçit köy pazarından bir görünüm	10
Fotoğraf 2.8. Yeni ekilmiş fıstık bahçesi, Bağözü köyü/Dargeçit.....	11
Fotoğraf 2.9. Fıstık bahçesi, Dargeçit.....	11
Fotoğraf 2.10. Üzüm bağı, Dargeçit	12
Fotoğraf 2.11. Süryani Çarşısı, Dargeçit	12
Fotoğraf 2.12. Restotasyon sonrası Süryani Çarşısı, Dargeçit	13
Fotoğraf 2.13. Mor Sabo Kilisesi, Alayurt köyü/Dargeçit (K11).....	14
Fotoğraf 2.14. Mor Gevargis Kilisesi, Alayurt köyü/Dargeçit (K11)	14
Fotoğraf 2.15. Süryani Kadim Mor Kuryakos Kilisesi, Dargeçit.....	15
Fotoğraf 2.16. Protestan Bethil Kilisesi, Dargeçit	15
Fotoğraf 2.17. Süryani Katolik Kilisesi, Dargeçit	16
Fotoğraf 2.18. Mor Aho Kilisesi'nden gün doğumu, Çatalcam köyü/Dargeçit (K72)....	17
Fotoğraf 2.19. Osmanlı döneminden kalan köprü, Dargeçit (K11)	18
Fotoğraf 2.20. Ulu Cami, Dargeçit	18
Fotoğraf 2.21. Ilısu Barajı, Ilısu köyü/Dargeçit (K93)	19
Fotoğraf 2.22. Boncuklu Tarla 1, Ilısu köyü/Dargeçit	20
Fotoğraf 2.23. Boncuklu Tarla 2, Ilısu köyü/Dargeçit	20
Fotoğraf 2.24. Kelha Beçin, Uluçınar köyü/Dargeçit (K93)	21
Fotoğraf 2.25. Mağaralar, Uluçınar köyü/Dargeçit (K93).....	21
Fotoğraf 2.26. Mağara içine yapılmış merdiven ve mağara girişleri, Umutlu köyü/Dargeçit (K11)	22
Fotoğraf 2.27. Değirmen, Akbelen köyü/Dargeçit (K93).....	22
Fotoğraf 2.28. Akbelen köyü/Dargeçit (K93).....	23
Fotoğraf 2.29. Umutlu köyü mağaraları, Umutlu köyü/Dargeçit (K93).....	23
Fotoğraf 2.30. Dicle Nehri'ne akan bir şelale, Ilısu Köyü/Dargeçit (K4).....	24
Fotoğraf 3.1. Şeyh Momina Mirada mezarı, Kılavuz köyü/Dargeçit (K29).....	29
Fotoğraf 3.2. Becirman köyü Seyit Bilal Türbesi ve Seyit Bilal Konukevi, Gercüş/Batman.....	30
Fotoğraf 3.3. Seyit Bilal Becirman köyünde adak kesme, Gercüş/Batman.....	30
Fotoğraf 3.4. Pîrê Mirada, Bağözü köyü/Dargeçit.....	31
Fotoğraf 3.5. Çocuğu olmayan kadınların beşik eşliğinde dua ettiği oda, Pîrê Mirada/Dargeçit	31
Fotoğraf 3.6. Yemeklerin yapıldığı bölüm, Pîrê Mirada/Dargeçit	32
Fotoğraf 3.7. Pîrê Mirada mezarı, Bağözü köyü/Dargeçit.....	32
Fotoğraf 3.8. Şeyh Halil Türbesi Sümer köyü/Dargeçit	33
Fotoğraf 3.9. Şeyh Şivan Mezarı Kismetli köyü/Dargeçit.....	33
Fotoğraf 3.10. Süpürge ve üstüne batırılan iğne	49
Fotoğraf 3.11. Hemayıl ve alkarısından korumak için batırılan iğne	50
Fotoğraf 3.12. Nazardan korunmak için hazırlanan karışım	55

Fotoğraf 3.13. Akika kurbanı.....	59
Fotoğraf 3.14. Çocuğun ilk dişleri (K85)	72
Fotoğraf 3.15. Sinan Saydun ve Hanım Saydun çiftinin söz kesme merasimi (K40)	82
Fotoğraf 3.16. Nişan töreninde ikram edilen baklava.....	85
Fotoğraf 3.17. Nişan töreninde ikram edilen karışık çerez.....	85
Fotoğraf 3.18. Nişan merasimi	86
Fotoğraf 3.19. Düğünde oynanan raks oyunu (K34)	90
Fotoğraf 3.20. Delilo oyunu (K34)	90
Fotoğraf 3.21. Kına gecesinde gelinin eline kına yakılma ve altın koyma merasimi.....	91
Fotoğraf 3.22. Kına gecesinde damadın serçe parmağına kına yakma ve para koyma merasimi.....	92
Fotoğraf 3.23. Damat ağacı (Darka zava) (K7)	94
Fotoğraf 3.24. Gelin kuşağı bağlama (K10)	96
Fotoğraf 3.25. Gelinin damat evine girmeden evvel kırması için süslenmiş testi (K58).....	98
Fotoğraf 3.26. Gelin çeyizi	99
Fotoğraf 3.27. Eskiden kullanılan gelin sandığı, Kılavuz köyü/Dargeçit.....	100
Fotoğraf 3.28. Günümüzde kullanılan gelin sandığı.....	100
Fotoğraf 3.29. Faris Yılmaz ve Şilan Yılmaz çiftinin resmi nikâh töreni (K30).....	104
Fotoğraf 3.30. Dargeçit'te ölen bir kişinin tabutunun Mıcır Safa Mezarlığı'na taşınması	113
Fotoğraf 3.31. Ölünün tabuttan mezara konulması için taşınması	114
Fotoğraf 3.32. Defin işleminden sonra mezarlığa gelen kişilerin ölünün yakınlarına başsağlığı dilemesi ve mezarlıktan ayrılması (K73).....	115
Fotoğraf 3.33. Taziye yemeği, et	119
Fotoğraf 3.34. Taziye yemeği, pilav	119
Fotoğraf 3.35. Taziye yemeği, kuru fasulye	120
Fotoğraf 3.36. Mala Cehwer taziyeevi.....	125
Fotoğraf 3.37. Ilısu Yolu taziyeevi	126
Fotoğraf 3.38. Mala Şefik taziyeevi.....	126
Fotoğraf 3.39. Bağözü taziyeevi	127
Fotoğraf 3.40. Mıcır Safa taziyeevi	127
Fotoğraf 3.41. Kumdere taziyeevi	128
Fotoğraf 3.42. Kismetli taziyeevi	128
Fotoğraf 3.43. Taziyeevinde akşam yemeği yiyen misafirler.....	129
Fotoğraf 3.44. Taziyeevine başsağlığına gelen misafirler	130
Fotoğraf 3.45. Perşembe günü ikramlık dağıtılırken çocukların dağıtım yapan kişinin etrafında toplanması.....	132
Fotoğraf 3.46. Kurban bayramı mezar ziyareti (K6)	133

1. GİRİŞ

Mezopotamya bölgesi, insanlık tarihine önemli bilgiler sunan bölgenin adıdır. Bölgede verimli tarım alanları ve su kaynakları bölgenin değerini artırır. Dicle ve Fırat nehirleri arasında kalan kalan bölge birçok kez istilaya uğramıştır. Her gelen devlet kendi gelenek ve göreneklerini yaşatmaya çalışmış, kendi egemenliğini kurmuş ve yıkılana kadar bölgede hüküm sürmüştür. Böylece bölge zengin bir kültürel mirasa sahip olmuş ve insanlık açısından son derece önemli bilgiler, buluşlar, davranışlar, örf ve âdetler gelecek nesillere aktarılmıştır.

İnsan hayatı boyunca sürekli olarak bir değişim ve gelişim içerisinde olmuştur. Bu durum, kültürü de derinden etkilemiş ve böylece kültür, toplumun şimdiki durumunu gelecek nesillere aktaran bir köprü görevi üstlenmiştir.

Kültür insanların ihtiyaçları ve doyumsuzluklarının şekillenmesiyle oluşum gösteren bir yapıdır. İnsanlar kültürü öğrenerek ve inşa ederek gelecek nesillere aktarım çabası göstermektedir. Sosyal davranışlar, maddî ve manevî birikimle gelecek kuşaklar kültürü anlayıp yorumlarlar (Kayabaşı, 2013, s. 1). Toplumda meydana gelen örf, âdet, gelenek, görenek ve yaşayış tarzı içinde bulunan toplumun kültürünü oluşturur. Toplum, burada önemli bir rol üstlenir. Toplumun önemli olmasının sebebi şu anda yaşanan örfü, âdeti, geleneği ve göreneği yaşayıp kendisinden sonraki kuşaklara aktarmasıdır. Kültür, insanoğlunun kafasının içine öğrenmeyle gerçekleşmesinin yanında insanın dışından yapmış oldukları her şeyi de kapsayıcı olarak kullanılmaktadır (Çobanoğlu, 2021, s. 3). Bir milletin hayatında iki önemli unsur bulunur. Bunlardan birincisi milletlerin arasındaki benzerlikleri arttırarak yakınlaştıran medeniyet, ikincisi ise farklılığın güzelliklerini yansıtır koruyan kültürdür (Yıldırım, 2021, s. 126). Kültürü meydana getiren gelenekler iki ortam için kurulur. Bunlar sözlü ortam ve yazılı ortamdır. Başlangıçta bütün gelenekler sözlü ortam eseri iken zamanla meydana gelen değişimler yazılı ortamı ortaya çıkarmıştır. Hem yazılı ortam hem de sözlü ortam insan hayatıyla beraber yaşamakta ve birbirinin deneyimlerinden faydalanmaktadırlar. Buradan hareketle sözlü ortamda meydana getiren gelenekleri, sözlü gelenek kültürü; yazılı ortamda teşekkül edenleri, yazılı gelenek kültürü altında ele alınır (Yıldırım, 2021, s. 126-127).

Gelenek, milletlerin gereksinimlerine göre makul olarak değişen, gelişim gösteren, ortadan kalkan veya küçük parçalara ayrılarak yeni geleneklerin ortaya çıkmasını sağlayan dinamik bir yapıdır (Yıldırım, 2021, s. 127).

İnsan hayatının geçiş dönemleri sırasıyla doğum, evlilik ve ölümdür. İnsan bu dönemleri içinde yetiştiği toplumun inanç ve geleneksel uygulamaları bağlamında yaşıyarak idrak eder.

Geçiş dönemi, bireyin içinde bulunduğu durumdan başka bir duruma geçmesini ifade etmektedir. Geçiş dönemlerindeki bir durumdan başka bir duruma geçiş toplum hayatında mühim bir eşik olmakla beraber son derece önem teşkil etmektedir (Kayabaşı, 2013, s. 1).

Geçiş dönemlerinden birincisi doğumdur. Kadının gebe kalmasından çocuğun doğumuna kadar geçen süreçte ailenin çocuğun sağlıklı olması için yapmış oldukları uygulamalar doğum geçiş dönemi içerisinde yer almaktadır (Bülbül, 2006, s. 7).

Geçiş dönemlerinden ikinci sırada evlilik yer almaktadır. Araştırmacıların hemen hemen hepsi tarafından aile kavramı tanımlandığında ortak paydada toplumun yapı taşının aile olduğu karşımıza çıkmaktadır. Evlilik, kimi zaman bireylerin birbirine âşık olması kimi zamanda aile büyüklerinin istemesiyle gerçekleşmektedir. Toplumumuzda aile sahibi olan kişiler çoluk çocuğa karışıp sosyal varlığın ve bütünlüğün devamlılığını sağlarlar (Kayabaşı, 2013, s. 96-97).

Geçiş dönemlerinin sonuncusu ölümdür. Ölümle beraber insan yaşamı son bulmaktadır. Ölünün ardından yapılanlar ölünün öteki dünyada daha huzurlu olmasını sağlamaktır. Ölüm, ölen kişinin dünyayı terk etmesi nedeniyle insanları etkileyen önemli bir olgudur. Ölüm geçiş dönemi kendi içinde birçok ritüel ve uygulamayı barındırmaktadır. Ölüm aynı zamanda olumsuz psikolojik etkiler sebebiyle insanlar tarafından hatırlanmamaya çalışılır (Kayabaşı, 2013, s. 178).

Her ne kadar Dargeçit'te uygulanan geçiş dönemleri uygulamaları diğer illerden bazı farklılıklar gösterse de ana gaye her zaman aynıdır. Geçiş dönemleri insan hayatının dönüm noktalarıdır. Bu dönüm noktaları insanlar için unutulmaz bir anıdır. Geçiş dönemlerinde yapılan uygulamalara bu yüzden insanlar önem vermekte ve dönemin kimliğini yansıtacak uygulamaları gerçekleştirmektedirler. Ebeveynler, bu dönemde gerçekleştirdikleri bu uygulamaları çocuklarına da öğreterek nesiller boyu aktarılmasını sağlarlar. Unutulmamalıdır ki bir toplumu ayakta tutan temel unsurlar o toplumun halkı ve halkın yaşatmaya devam ettiği öz kültürüdür.

2. DARGEÇİT İLE İLGİLİ GENEL BİLGİLER

2.1. Tarihçe

Dargeçit, Güneydoğu Anadolu Bölgesi'nin güneyinde Mardin iline bağlı bir ilçedir. Tarihi çok eskilere dayanan ilçenin doğusunda Dicle Nehri'nin sınır oluşturduğu Şırnak ilinin Güçlükonak ilçesi, batısında Midyat, Kuzeyinde Batman iline bağlı Gercüş ilçesi, güneyinde ise Şırnak iline bağlı İdil ilçesi bulunur (T.C. Mardin Valiliği, 2023).

İlçe, cami minareleri ile kilise çan kulelerinin beraber olduğu bir hoşgörü şehridir. Dargeçit uzun bir zaman Süryani Ortodoks, Süryani Katolik ve Protestanların hüküm sürdüğü önemli bir merkezdir (Küçük, 2013, s. 110).

Fotoğraf 2.1. Dargeçit'ten bir görünüm (K51)

Dargeçit, Tur Abdin diyarının önemli merkezlerinden biridir. Yukarı Mezopotamya uygarlıklarının önemli şehirlerinden olan ilçe tarihi çok eskilere dayanmaktadır (Mendeş, 2023, s. 11).

Mezopotamya bölgesi ilk büyük medeniyetlere ev sahipliği yapmasının yanı sıra insanlığın kullanmış olduğu teknolojinin temellerinin atıldığı bölgedir. Dicle ve Fırat Nehirlerinin bu bölgeye hayat verdikleri bilinir. Ayrıca Asya, Afrika ve Avrupa kıtalarının güzergâhının kesiştiği nokta üzerinde yer almaktadır (Yurttaşer, 2017, s. 7).

Tur Abdin kelimesinin nereden türetildiği ile ilgili farklı görüşler yer almaktadır. Birinci görüş; Romalıların Tur Abdin yani “Hizmetkârların Dağı” ismini Doğunun eski topluluklarından aldığı görüşüdür. İkinci görüş ise Süryanice Tur kelimesi dağ, Abdin

kelimesi köleler anlamına gelir. Persler, ikinci görüşü daha çok benimsemişlerdir. Persler bölgeyi işgal edip Romalıları bu bölgeden kovarlar. Tur Abdin bölgesinin Hristiyanlarının bir kısmı Romalılarla beraber Fırat'ın batısında olan Rumanıye şehrine gelip burada barınmışlardır. Romalıları daha sonra Persleri işgal ederek putperest halkı esir alırlar. Esir alınan halk İzo, Arzun, Savur Kalesi ve Mardin Dağlarına yerleştirilmiştir. Bu putperest esir kafilesi yüzünden buraya Tur Abdin yani Esirler Dağı denilmiştir. Son görüş ise Adrew Palmer'e aittir. Ona göre Tur Abdin kelimesinin orijinalinin Turo Da Abode'dir. Bu da Manastır Hayatına Dair anlamına gelmektedir (Küçük, 2013, s. 79-80).

Dargeçit geçmişten günümüze kadar Kher-Boran, Kfar-Boran, Kerburan gibi adlarla anılmıştır. Dargeçit'in şuan kullanılan Kürtçe adı Kerboran'dır. Dargeçit eski ve yeni uygarlıkların beraber yaşadığı bir ilçedir. Milattan önce 500-1000 yılları arasında bölge çoğu kez saldırılara maruz kalmıştır. Makedonyalılar, Persler, Romalıları, bölgeyi ele geçirip el değiştirmişlerdir. Dargeçit ilçesi özellikle "Selefkuslar" devrinde hane olarak kurulmaya başlamıştır. Milattan sonra 4. yüzyıl Samaniler döneminde bölge Hristiyanlıkla tanışır. Milattan sonra 5.yüzyıla kadar Hristiyanlığın bölgede oldukça etkin ve yaygındır (T.C. Mardin Valiliği, 2023).

İslamiyet'in yayılmasıyla beraber bölgeye Arap akınları başlamış, 7. yüzyılda Halit İbn-i Velid komutasındaki Arap orduları bu bölgeye hakim olmuşlardır. Abbasilerin bölgeye hâkim olmalarıyla imar hareketi başlamış, Harun Reşit döneminde Dargeçit ve köylerinin çoğu inşa edilmiştir (T.C. Mardin Valiliği, 2023).

Milattan sonra 10. yüzyıla kadar bölgeye Artuklular hâkim olmuşlardır. Melik Sökmen devrinde Artuklular sınırlarını genişleterek batıda Halep, doğuda Musul ve Bitlis, kuzeyde Harput (Elazığ), güneyde Darzoru'ya kadar hâkimiyet sağlamıştır. 1401 senesinde Timur'un Mardin'i istila etmesiyle Artuklu hükümdarı Sultan İsa esir alınmış ve Semarkant'a gönderilmiştir. Böylece bölgede Artuklu hâkimiyeti son bulmuştur (T.C. Dargeçit Kaymakamlığı, 2023).

Dargeçit'e ilk yerleşenlerin Mardokeliler olduğu bilinmektedir. Zamanla kesin tarihi bilinmeyen Süryani bir yerleşim yerine dönmektedir. 1900lü yıllardan sonra yaşanan olaylar, savaşlar ve ekonomik buhran ile bölgeye Müslümanlar gelmiş ve Süryaniler göç etmişlerdir (T.C. Dargeçit Kaymakamlığı, 2023). Dargeçit ilçesi 30 Aralık 1985'te belde olmuştur. Mardin ilinin Midyat ilçesine bağlı olan belde 1987 yılında çıkarılan 3392 sayılı kanunla Midyat ilçesinden ayrılarak ilçe olmuştur (T.C. Mardin Valiliği, 2023)

Geçmişte Tur Abdin ve Botan bölgeleri arasında önemli bir ticaret merkezi olan Dargeçit, yöre halkı Çelik köyden Musul'a kadar uzanan Dicle nehri boyunca o dönemin kayık ve salları ile ticaretlerini yapardı (Mendeş, 2023, s. 11). Bunula birlikte ev sahipliği yaptığı çok sayıda medeniyetin etkisiyle bölge, zengin bir kültürel mirasa sahiptir.

2.2. Coğrafya

Fotoğraf 2.2. Mardin ilçeleri haritası (Vikipedi, 2025).

Tur Abdin diyarının tarihî ilçelerinden biri olan Dargeçit çok eski bir yerleşim birimidir. İlçenin resmi kayıtlara göre yüzölçümü 1000 km²'dir. Tarla arazisi 15.865 hektar, meyvelik 3.411 hektar, mera-çayır 145.205 hektar, tarıma elverişsiz arazi 140.756 hektar, kullanılmayan arazi 39.601 hektardır (Mendeş, 2023, s. 28). Dargeçit ilçesi 37-38 Kuzey paralelleri(enlem) ile 41-42 Doğu meridyenleri(boylam) arasında yer alır. Dargeçit, yüzölçümü yaklaşık olarak 550 km²'dir. Dargeçit ilçesinin rakımı 900 metre civarındadır. Dargeçit ilçesi Güneydoğu Anadolu Bölgesine göre dağlık ve engebeli bir yerdir. İlçede çok yüksek dağ yoktur. İlçenin en yüksek dağı Site'dir. Dargeçit merkez kurulduğu yer ova düz sırtını da iki tepeye doğru yaslamıştır (T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı, 2023).

Şehir merkezinden bu iki tepe gözükmektedir. İlçenin Siirt ve Şırnak tarafında kalan yerleri diğer kısımlara göre daha dağlıktır. Orman alan yok denecek kadar azdır. İlçede yer altı suları azdır. Dargeçit'te bu yüzden göl de bulunmamaktadır. İlçenin en önemli su kaynağı Dicle Nehri'dir. Dicle Nehri kuzeyden Hasankeyf'ten gelip ilçenin

Ilısu köyünden Cizre'ye doğru akmaktadır. İlçede bunun dışında bir tane de düzensiz akarsu bulunmaktadır. Akyol köyü ile Akbelen köyü arasında bulunan akarsu kış mevsiminde kar ve yağmur suları ile taşarken yazın da çok az akmaktadır. Ayrıca ilçe merkezinde 7-8 km uzaklıkta Gülbiş bulunmaktadır. Sarp mezarına giderken yol üstü olana Gülbiş yeşilliği ile ön plana çıkmaktadır. Gülbiş'te doğal yeraltı suyu bulunur. İlçe halkı burayı piknik amacıyla ziyaret ederler. Gülbiş'te yeraltından yüzeye doğru soğuk su akmaktadır. Etrafında Dargeçit halkı sebze ve meyve dikip tarımsal faaliyetlerde bulunmaktadır. Eskiden burada suyun fazla olması sebebiyle pirinç ekimi yapılmaktaydı. Günümüzde suyu oldukça azalmıştır. Gülbiş aynı zamanda veli birinin mezarının olduğu bir ağaçlık alandır. Yöre halkı buradan geçince ağaçlara zarar vermeme hususunda büyük hassasiyet gösterir. Halk, buraya her gelişinde veya burada bulunduğunda Fatıha suresi okurlar.

Fotoğraf 2.3. Gülbiş su kaynağı

Dargeçit'te su kanalları yoluyla ilçeye su gelir. Eskiden Süryaniler bölgede hâkim olduğundan bu kanallar boyunca değirmenler inşa etmişlerdir. Süryaniler ve Müslümanlar beraber bu değirmenlerde geçimlerini sağlamışlardır. Günümüzde bu değirmenlerinin kalıntılarına ve yerlerine rastlamak mümkündür.

Fotoğraf 2.4. Eskiden kullanılan su değirmenleri kalıntıları 1 (Dargeçit'in kuzey tarafının 2-5 km arası)

Fotoğraf 2.5. Eskiden kullanılan su değirmenleri kalıntıları 2 (Dargeçit'in kuzey tarafının 2-5 km arası)

Dargeçit ilçesinde karasal iklim hâkimdir. Yaz mevsimi sıcak ve kurak, kış ve ilkbahar mevsimleri yağışlı geçer. İlçede hâkim bitki örtüsü meşe ağaçlarından oluşan sığ ormanlık sahalardır. İlçe Güneydoğu Anadolu Bölgesinin aksine dağlık ve engebeleridir. Şırnak iline yakın olması dağlık ve engebeli özellikler almasını sağlamıştır.

2.3. Mahalle, Köy ve Mezralar

Dargeçit ilçesinde bulunan mahalle, köy ve mezralara ait bilgiler aşağıdaki tabloda sunulmuştur.

Tablo 2.1. Dargeçit ilçesinde bulunan mahalle, köy ve mezalara ait bilgiler

Mahalle	Köy	Mezra
Bahçebaşı Mahallesi (Merkez)	Akçaköy köyü	
Tepebaşı Mahallesi (Merkez)	Akyol köyü	Sarp
Safa Mahallesi (Merkez)	Alayurt köyü	
Saray Mahallesi (Merkez)	Altınoluk köyü	Akbelen
	Altıyol köyü	Kıraç, Keremli
	Bağözü köyü	Konaklı
	Batur köyü	
	Baysun köyü	Azdina
	Beğendi köyü	
	Belen köyü	
	Bostanlı köyü	
	Çatalan köyü	
	Çatalçam köyü	
	Çavuşlu köyü	
	Çelik köyü	Taraklı
	Çukurdere köyü	
	Değerli köyü	
	Gürışık köyü	Keklik, Ayrancı, Çatalbahçe, Karazeytuni.
	Gürgen köyü	
	Ilısu köyü	Sorova
	Karabayır köyü	
	Kartalkaya köyü	Yenioba
	Kısmetli köyü	
	Kılavuz köyü	
	Korucu köyü	Kuyubaşı
	Kumdere köyü	
	Kuşluca köyü	
	Sümer köyü	Harabaka, Dibekli, Harmanlı
	Suçatı köyü	Uluçınar, Başkaya, Soğanlı, Korkmaz
	Temelli köyü	Kayapınar
	Tavşanlı köyü	Barzan
	Tanyeri köyü	Bakırcı
	Ormaniçi köyü	Dilek
	Ulaş köyü	
	Yanılmaz köyü	
	Yılmaz köyü	
	Yoncalı köyü	

NOT: 2013 yılında Mardin'in büyükşehir olmasından dolayı, Büyükşehir yasasıyla köyler mahalle statüsüne geçmiştir. Kılavuz ve Sümer beldeleri de Dargeçit merkeze bağlanmıştır (Mendes, 2023, s. 34-37).

NOT: 2013 yılında Mardin ilinin büyükşehir olmasından dolayı, Büyükşehir yasasıyla köyler mahalle statüsüne geçmiştir. Bu yüzden 2013'ten sonra kır nüfusu tabloda yer almamıştır (Vikipedi, 2025).

2.5. Ekonomi

İlçede tarım ve hayvancılık geçim kaynağı olarak ön plandadır. Dargeçit ilçesinde bulunan hayvan sayıları şöyledir: Koyun/ keçi sayısı 39.330, dana/buzağı/sığır sayısı 7.890, arı 800, tek tırnaklı hayvan 1.000, kedi ve köpek sayısı 350'dir (Mendeş, 2023, s. 92).

Hayvancılık olarak keçi, inek ve az sayıda da koyun yetiştirilir. Özellikle keçi sayısı çok fazladır. Yörede insanlar özellikle hayvancılıkla geçimini sağlar. Dargeçit'te köylüler hayvanlarının yoğurdunu ve sütünü her hafta cumartesi günü Pazar Meydanına gelerek orada satarlar. İlçe meydanının hemen yanında kurulan bu pazara İdil, Güçlükönak ve Midyat'tan insanlar gelerek burada çeşitli ürünler satarlar. Pazar, Dargeçit'te köylülerin ev ekonomisine ciddi katkılar sağlar.

Fotoğraf 2.7. Dargeçit köy pazarından bir görünüm

İlçede yapılan tarımsal faaliyetlerden bazıları buğday, arpa ve kırmızı mercimektir. Köylerde sebze ve meyve ekimi her ailenin kendisine yetecek kadar ekmesi ile sınırlıdır. Su olanaklarının köylerde kısıtlı olması bunda en önemli etmendir. Bölgede en çok yetiştirilen ürünler şunlardır: Nar, incir, badem ve fıstıktır. Özellikle son yıllarda halk fıstık ekimine başlamıştır. Bölgenin toprağı da fıstığa oldukça yatkındır. Son yıllarda

Dargeçit ilçe merkezi civarında ve köylerdeki arazilerde halk kendi toprağını fıstık ekimine yaygın hle getirmiştir (K5, K6, K24).

Fotoğraf 2.8. Yeni ekilmiş fıstık bahçesi, Bağözü köyü/Dargeçit

Fotoğraf 2.9. Fıstık bahçesi, Dargeçit

Dargeçit ilçe merkezinde ve köylerde üzüm bağları oldukça fazladır. zm kurutulup kuru üzüm yapılır. Bunun dışında zmden pekmez de yapılmaktadır.

Fotoğraf 2.10. Üzüm bağı, Dargeçit

2.6. Turizm

İlçede turizm faaliyetleri yok denecek kadar azdır. İlçe merkezinde son dönemde kiliseler onarılıp turizme kazandırılmaya çalışılmaktadır. Bölge halkı ve ilçe dışından gelenler buraları ziyaret ederler. Bunun dışında Süryaniler döneminden kalan eski tarihî bir Süryani Çarşısı mevcuttur. Şu an Dargeçit Belediyesinin girişimleriyle restorasyon çalışmaları devam etmekte olup turizme kazandırılmaya çalışılmaktadır.

Fotoğraf 2.11. Süryani Çarşısı, Dargeçit

Fotoğraf 2.12. Restotasyon sonrası Süryani Çarşısı, Dargeçit

Süryani Çarşısı, eskiden Dargeçit halkının alışveriş yaptığı birbirlerini ziyaret ettiği yerleşim yeridir. Üç metre genişlikteki yolun sağ ve solunda dizilmiş 48 dükkan yer almaktadır. Dargeçit halkı için eskiden önemli bir ticaret yeri olan ve çanak çömlekler, telkâri, hasırcılık, bakırcılık, demir işleri, altın ve gümüş işlemeciliği, gıda ve temizlik malzemelerinin bulunduğu dükkanlar günümüzde bu işlevini kaybetmiştir (Savcı, 2012, s. 97-101). İlçe sınırları içerisinde bulunan kiliseler şunlardır:

2.6.1. Mor Sabo Kilisesi-Alayurt köyü

Mor Sabo Kilisesi, Dargeçit'in Alayurt köyünde bulunur. Alayurt köyünün batısında yer alan kilise 8. yüzyıldan kalma bir kilisedir. Mor Sabo Kilisesi yıkıntı hâlinindedir. Tur Abdin bölgesinin köy kiliselerinin klasik örneğini teşkil eder (Küçük, 2013, s. 129-130).

Fotoğraf 2.13. Mor Sabo Kilisesi, Alayurt köyü/Dargeçit (K11)

2.6.2. Mor Gevargis Kilisesi-Alayurt köyü

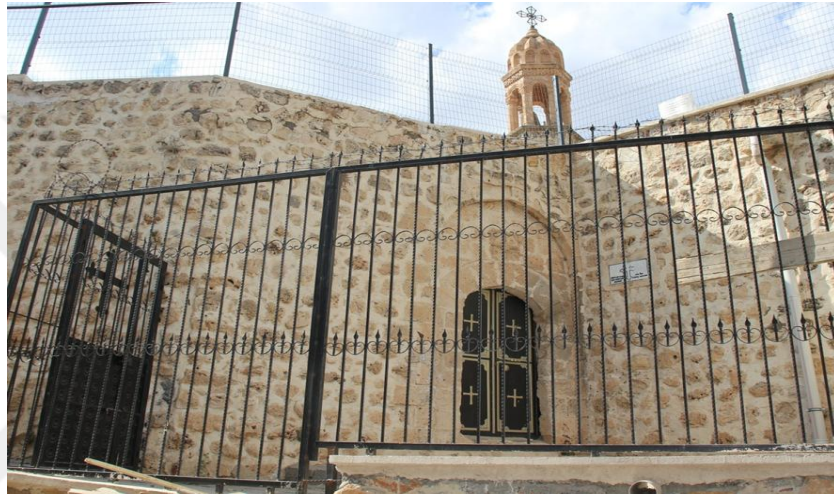
Mor Gevargis Kilisesi, Dargeçit'in Alayurt köyünde bulunur. Eskiden burada Süryaniler yaşadığından dolayı bu kilise onların ibadet yeri idi (Küçük, 2013, s. 126). Kilise, 2023 yılının yazında onarıldıktan sonra yaz aylarında yurt dışından gelen Süryanilerin uğrak yeri hâline gelmiştir.

Fotoğraf 2.14. Mor Gevargis Kilisesi, Alayurt köyü/Dargeçit (K11)

2.6.3. Mor Kuruyakos Kilisesi

Mor Kuruyakos Kilisesi, Dargeçit merkezde yer almaktadır. Süryani Ortodoks Kadim Kilisesi 1800'lerin başında inşa edilmiştir. İhtişamlı bir yapıya sahiptir. Çan kulesi 1960 yılından sonra inşa edilmiştir (Savcı, 2012, s. 72). Şu an İsveç'te yaşayan Süryani kaynak kişiler bu kilisenin aslında 1400'lü yıllardan inşa edildiğini ve nüfus çoğaldıkça kilisenin 1800'lü yıllarında genişletildiğini ifade etmiştir. Kilise, Dargeçit Belediyesi tarafından onarılmıştır.

Fotoğraf 2.15. Süryani Kadim Mor Kuryakos Kilisesi, Dargeçit

2.6.4. Protestan Bethil Kilisesi

Mor Kuruyakos Kilisesi, Dargeçit merkezde yer almaktadır. Süryani Ortodoks Kadim Kilisesi 1800'lerin başında inşa edilmiştir. İhtişamlı bir yapıya sahiptir. Çan kulesi 1960 yılından sonra inşa edilmiştir (Savcı, 2012, s. 72). Şu an İsveç'te yaşayan Süryani kaynak kişiler bu kilisenin aslında 1400'lü yıllardan inşa edildiğini ve nüfus çoğaldıkça kilisenin 1800'lü yıllarında genişletildiğini ifade etmiştir. Kilise, Dargeçit Belediyesi tarafından onarılmıştır.

Fotoğraf 2.16. Protestan Bethil Kilisesi, Dargeçit

2.6.5. Süryani Katolik Kilisesi

Süryani Katolik Kilisesi, Dargeçit merkezde yer almaktadır. 1800’lü yılların başında yapıldığı söylenmektedir. Kilise Dargeçit’te yaşayan iki Süryani Katolik aile tarafından inşa edilmiştir. Kilise 8 metre yüksekliğinde olup Suriye’deki kiliselere benzerdir. Düzlük bir alanda inşa edilmiştir. Kilise Mor Kuryakos Kilisesi ve Protestan Bethil Kilisesi’nin karşısında bir tepede inşa edilmiştir. Avlusunda bulunan evlerde İske Polos ve Uske Polos isminde bu iki kardeş yaşırdı. Bunlar Süryani Katolikti ve kumaş işiyle uğraşmaktaydılar (Savcı, 2012, s. 91-92). Bu kumaş Süryani çarşısında satılırdı. Dargeçit Belediyesi tarafından restorasyon çalışmalarıyla onarılmıştır.

Fotoğraf 2.17. Süryani Katolik Kilisesi, Dargeçit

2.6.6. Mor Aho Kilisesi

Buraya kutsal Salıp Manastırı da denilmektedir. Mor Aho Kilisesi'nin İstanbul'daki imparatorluk sarayı ile yakın ilişkileri vardır. Kilise en eski anıtlardan biri olarak kabul edilmektedir. Güney kısmının duvarlarından açılmış üç pencereden ışık alıp planı ve görkemli boyutlarıyla ilgi çekicidir. Rivayete göre Mor Aho, İstanbul'da İsa'nın çarmıhından aldığı bir kıymığı ayağına açmış olduğu bir kesik içerisinde kaçırıp Çatalçam'a getirir. Bu kaçırma olayında ayağında açılan yara Allah'ın onu bağışlamasıyla mucizevi bir biçimde kapanmıştır. Tur Abdin bölgesi Hristiyanlar için inanç sistemi açısından oldukça önem teşkil eden bir bölgedir. Azizlerin mezarları da genellikle manastırlarda olur. Bu yüzden insanlar bedensel ve ruhsal sağlık gerekçesiyle buraları sık sık ziyaret ederler. Çatalçam'da bulunan Mor Aho da özellikle burada geceyi geçiren akıl hastalarını iyileştirdiği inancından dolayı sık sık ziyaret edilir ve bu yönüyle de Tur Abdin bölgesinde meşhur bir yer olmuştur (Küçük, 2013, s. 126).

Fotoğraf 2.18. Mor Aho Kilisesi'nden gün doğumu, Çatalçam köyü/Dargeçit (K72)

2.6.7. Meryem Ana Kilisesi

Dargeçit merkezde Mırade Kine Meydanı'nda bulunan Süryani Mezarlığının yanındadır. Ne zaman yapıldığı ile ilgili kesin tarih mevcut değildir. Küçük bir kilisedir (K74).

2.6.8. Mor Şmuni Kilisesi

734 yılında inşa edilmiştir. Dargeçit merkezde Mırade Kine Meydanı'nda bulunan Süryani Mezarlığının içinde olduğu bilinmektedir. 13. ve 14. yüzyılları arasında yıkıldığı tahmin edilmektedir (K74).

2.6.9. Diğer turizm yerleri

Bu kiliseler dışında Osmanlı döneminden kalan eski bir köprü de mevcuttur. Köprü ilçenin Saray Mahallesi'nde Değirmen Dere üzerinde kurulmuştur. Eskiden buradan bir dere geçtiği için köprü, insanların dereden daha rahat geçmesi için inşa edilmiştir. Günümüzde hâlâ sağlam olup kullanılmaktadır. Yuvarlak bir yapıdadır ve tek gözlüdür. Yapımı, özellikleri, plan ve kullanılan malzeme ile XVIII-XIX. yüzyılda inşa edildiği varsayılır. Köprüde döşeme uzunluğu 11 metre, yüksekliği 2.10 metre, genişliği de 4 metredir. Köprü, kırma taşlardan yapılmıştır. Köprünün üzerinde herhangi bir süsleme unsuru yoktur (Yıldız ve Koç, 2010, s. 105).

Fotoğraf 2.19. Osmanlı döneminden kalan köprü, Dargeçit (K11)

Dargeçit'te bulunan en eski yapılardan biri de 1922 yılında inşa edilen Ulu Cami (Mele Evdila Cami)'dir. 14x8 metre ölçülerinde olup tek şerefeli bir cami örneğidir. İlk imamı, İmam Ferhat'tır. Caminin minaresi 1965'te Midyat'tan gelen Süryani Habip Usta tarafından yapılmıştır. Cami minaresi süslü şekilde yapılmış olup 30-35 metre ölçülerinde

inşa edilmiştir. Caminin hem gövdesinde hem de şerefe altlığında süslemeler bulunmaktadır (Savcı, 2012, s. 62-67).

Fotoğraf 2.20. Ulu Cami, Dargeçit

İlçeye gelenlerin en sık ziyaret ettiği yer Ilısu Kaplıcalarıdır. İnsanlar romatizma, eklem ağrıları, sırt ağrıları, cilt ve çeşitli hastalıkların tedavisi için buraya gelirler. Özellikle Siirt, Şırnak, Batman ve Mardin'den çok sayıda insan tedavi niyetiyle bu kaplıcalara gelir. Ilısu kaplıcaları Dargeçit ile Şırnak ilinin Güçlükönak ilçesi arasında olup tam sınırı teşkil etmektedir. Ilısu Barajı'nın yapılmasından sonra Dargeçit'teki termaller kapatılmış ve Güçlükönak tarafında yenileri açılmış, insanlar da oraya rağbet etmiştir. Termallerin yanında oteller bulunmaktadır. Halk termale girip otellerde konaklama yapmaktadır. Bu da yöreyi sağlık turizmi açısından değerli hâle getirmektedir.

Fotoğraf 2.21. Ilisu Barajı, Ilisu köyü/Dargeçit (K93)

Ilisu Barajı'nın yapımı sırasında insanlığın en eski yerleşim birimlerinden biri olarak kabul edilen Boncuklu Tarla bulunmuştur. Boncuklu Tarla bölgede yer alan arkeolojik bir sit alanını içermektedir. Boncuklu Tarla 13 bin yıllık geçmişiyle Anadolu kültür tarihi açısından bir başlangıç olarak kabul edilmekle birlikte kazı sırasında bulunan bilezikler, kulak tıkaçları/küpeler, figürlü taş objeler ve kemik plakalar buluntu örnekleri arasındadır. Özellikle bulunan çok sayıda mezar ve buralardan çıkan binlerce boncuk tarihin seyrini Neolitik Çağ'a kadar dayandırmaktadır. Boncuklu Tarla, 13 bin yıl öncesine ait olan tapınak insanlık tarihinin yerleşik düzendeki en erken tapınak yapısı olması açısından hem dünya hem de Mezopotamya kültür tarihi için yeni bilgiler sunmaktadır. Boncuklu Tarla, Göbekli Tepe'ye kısmen benzemekle beraber Göbekli Tepe kültüründen bağımsız olan farklı kültürlerin de Anadolu'da yaşamış olduğunu göstermesi açısından da son derece önemlidir. Burada bulunan boncuk, kolye, takılar ve objeler Mardin Müzesi'ne transfer edilerek orada sergilenmektedir. Kazı çalışmaları devam etmektedir (T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı, 2023). Ayrıca Boncuklu Tarla'da dünyanın en eski aşıkları olarak nitelendirilen ve birbirine sarılmış hâlde olan iskeletler bulunmuştur. Buluntuların yaklaşık 8.200 yıl öncesine ait olduğu tahmin edilmektedir. Neolitik Çağ'da yaşayan toplulukların geleneklerini taşıyan kolye, kemer, değişik süs araç ve gereçleri, toka gibi süs eşyalar da burada bulunmuştur (Mendeş, 2023, s. 371).

Fotoğraf 2.22. Boncuklu Tarla 1, Ilısu köyü/Dargeçit (T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı, 2023).

Fotoğraf 2.23. Boncuklu Tarla 2, Ilısu köyü/Dargeçit. (T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı, 2023).

Dargeçit, tarihi ve kültürüyle insanların en eski yerleşim alanları içerisinde yer almakta aynı zamanda çoğu yeri de keşfedilmeyi bekleyen bir hazine gibi beklemektedir. Uluçınar köyü tarafında bulunan kazılar ve mağaralarda odalar çok eski dönemde insanların burada yaşadığını kanıtlar niteliktedir.

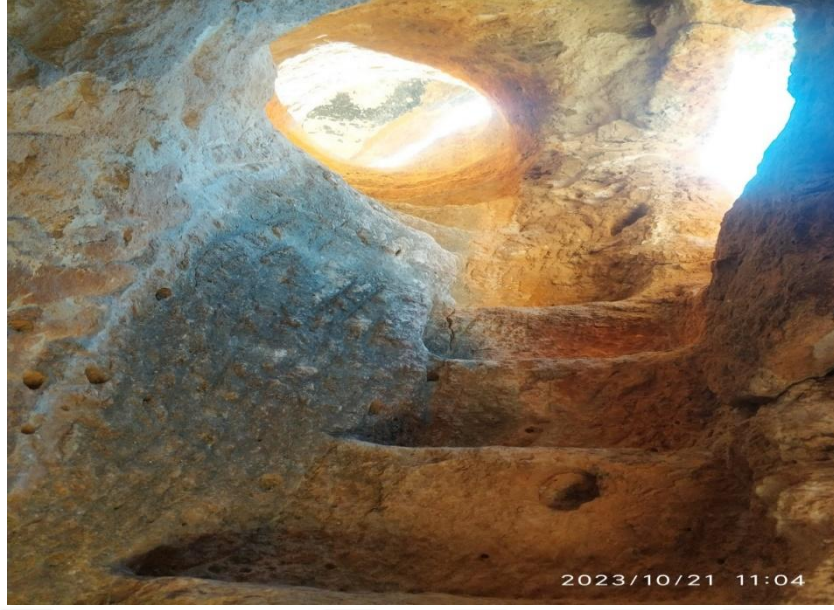

Fotoğraf 2.24. Kelha Beçin, Uluçınar köyü/Dargeçit (K93)

Fotoğraf 2.25. Mağaralar, Uluçınar köyü/Dargeçit (K93)

Son olarak ilçeye gelen insanlar Umutlu ve Akbelen köylerinde Dicle Nehri'nin manzarası ve eski mağaralar ziyaret eder. Umutlu köyündeki mağaralar insanlığın uzun zamandır bu coğrafyada hüküm sürdüğünü kanıtlar niteliktedir.

Fotoğraf 2.26. Mağara içine yapılmış merdiven ve mağara girişleri, Umut köyü/Dargeçit (K11)

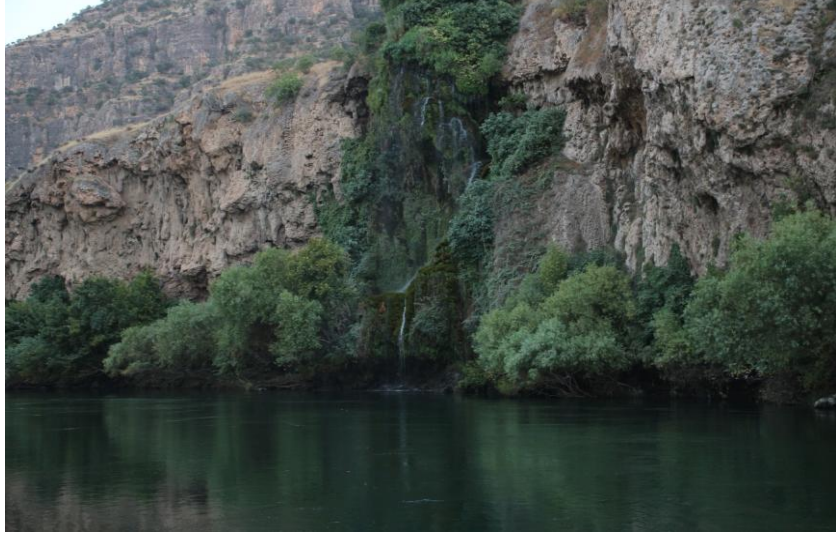
Fotoğraf 2.27. Değirmen, Akbelen köyü/Dargeçit (K93)

Fotoğraf 2.28. Akbelen köyü/Dargeçit (K93)

Fotoğraf 2.29. Umutlu köyü mağaraları, Umutlu köyü/Dargeçit (K93)

Fotoğraf 2.30. Dicle Nehri'ne akan bir şelale, İlısu köyü/Dargeçit (K4)

3. GEÇİŞ DÖNEMLERİ

Geçiş dönemleri, bireylerin yaşamı süresince toplumsal veya biyolojik olarak bir durumdan başka bir duruma geçmeye denilmektedir (Türker ve Koçoğlu Gündoğdu, 2016, s. 142). İnsan hayatının başlıca üç önemli geçiş dönemi vardır. Bunlar; doğum, evlenme ve ölümdür. Her birinin kendi içerisinde alt bölümlere ve o bölümler de çeşitli alt başlıklara ve basamaklara ayrılır. Geçiş dönemi aşamalarında insanlar örf, âdet, gelenek, görenek, töre, inanç ve dinsel olarak kendi kültürlerini entegre ederek belli kalıplar çerçevesinde ele alıp geçiş dönemlerine uygularlar. İnsanlar geçiş dönemlerinde âdetler, gelenekler, töreler ve törenler ele alırlar. Bunların içerisinde yer alan işlemler ve uygulamalar ülkenin ya da belirli bir yörenin geleneksel kültürünün ana bölümlerini oluşturur. Geçiş dönemlerinin gayesi insanlar geçiş dönemleri sırasında bazı tehlike ve tehditlerden kendilerini korumaktır. Toplumdaki bireyler bunun için birtakım uygulama ve ritüeller yaparak kendilerini koruyarak güvence altına almaya çalışmaktadırlar (Örnek, 2000, s. 131).

Geçiş dönemi olarak kabul ettiğimiz doğum, evlilik ve ölüm ile ilgili yapılan inançlar ve uygulamalar, insanların hayatında önemli bir yer tutmaktadır. İnsanların geçiş dönemlerinde yaptıkları inanç ve uygulamalar insanın bir sonraki evreye daha sağlıklı geçişini kolaylaştırmaktır (Irmak, 2016, s. 113). Her geçiş dönemi kendine has tören ve âdetleri olmakla beraber bu gibi uygulamalardan yola çıkarak toplumun kültürel açıdan birikimi, değer yargıları, zihin dünyası hakkında düşünceler yapılabilir (Kayabaşı, 2013, s. 8).

İnsanların yaptıkları uygulama ve âdetlerin toplum üzerinde önemli bir yaptırım gücü vardır. Bu yaptırım gücü de toplumun hayatını etkilemektedir. Toplum ve millet kendi uygulamalarını ortaya koyarak çeşitlilik açısından önemli zenginlikler sunarlar. Geçiş dönemlerindeki uygulamalar ve âdetlerin toplum üzerinde oldukça büyük bir yaptırımı bulunur. Bunlar toplumda kuşaktan kuşağa aktarılır. Aktarılan bu uygulamalar değişkendir. Toplum kendisinden birtakım bazı uygulamalar ekleyerek ileriye taşır (Altun, 2011, s. 143).

Sonuç olarak toplum genel olarak geçiş dönemlerini önemsemekte ve geçiş dönemlerinin herhangi bir evresinde olan bireylerin dönemin vermiş olduğu uygulama, ritüelleri ve eylemleri yapmış oldukları görülmektedir. İnsanlar bu uygulamaları, bazen

aile bireyleri bazen de uzaktan birine yardımcı olmak için de yapabilirler. Burada önemli olan durum, geçiş dönemini daha sağlıklı atlatmaktır.

3.1. Doğum ve Doğum ile İlgili Uygulamalar

Geçiş dönemlerinden ilki doğumdur. Doğum, doğma işine verilen addır. Bir kimsenin anne karnından normal doğum veya sezaryenle dünyaya gelmesi olayıdır. Doğum olayı anne, baba, aile ve akrabalar tarafından büyük bir sevgiyle karşılanır. Doğan yeni kişi ailenin çoğalmasa soyun sopun devamı açısından önem arz etmektedir (Örnek, 2000, s. 131). Dünyaya yeni gelen aile bireyi, sülalenin sonraki kuşaklara aktarıcısı olur. Doğum olayı gelin ve damadın akrabaları tarafından sevinçle karşılanır. Doğum anneye benlik ve bütünlük getirir, babaya da güven kazandırır.

Geçiş dönemlerinin birinci basamağı olan doğum yeni bir hayatın başlangıç simgesi olarak kabul edilir ve doğma eylemi dünyadaki toplumlara kıvanç kaynağı olur. Doğum olayıyla birlikte kadının toplum içindeki saygınlığı yükselmektedir (Koca, 2017, s. 534).

Doğum baba için de son derece önem teşkil etmektedir. Baba çocuğun olmasıyla beraber toplumsal baskıyı yener. Soyunun, ailesinin devamı için önemli bir olay gerçekleşmiş olur. Evlat sahibi olunmasıyla baba yarınları umutla bakar ve itibarını da çevresi tarafından korumuş olur (Erol Çalışkan, 2021, s. 63).

Doğum olayı bölgeden bölgeye farklılık göstermektedir. Doğum olayının farklılık göstermesinin mühim tespitlerinden biri de; bireylerin bölgelerinin fiziki ve coğrafi durumlarına göre çareler türetmesidir (Yaşar ve Çerçi, 2017, s. 43). Doğum; doğum öncesi, doğum sırası ve doğum sonrası gelenekler olarak üç başlık altında ele alınır.

3.1.1. Doğum öncesi

Dargeçit ilçesinde doğum öncesi pek çok uygulama ve ritüeller yapıldığı göze çarpmaktadır. Özellikle kırsal alanda çocuğun dünyaya gelmesi ve onun uygun şartlarda büyüüp aileye katılması son derece önem teşkil etmektedir. Ailede çocuk, ev ve tarla işlerine yardımcı olur. Tüm bu süreçler çocuğu özel ve değerli kılmaktadır.

Doğum öncesi yapılan uygulama, metot, inanç ve ritüellere baktığımızda çocuğun ilk doğumdan itibaren zayıf ve güçsüz olmasından dolayı başına bir şeyler gelmemesi ve

olumsuz bir durumun yaşanmaması ile yakından ilgilidir. Burada amaç çocuğun sağlıklı ve güçlü bir şekilde büyümesini sağlamak ve aileye yeni bir birey katmaktır.

3.1.1.1. Kısırlığı giderme/gebe kalma

Kısırlığı giderme/gebe kalma başlığı üç kısımda incelenmektedir. Bunlar Dinsel Büyüsel Nitelikte Olanlar, Halk Hekimliği Kapsamına Girenler, Tıbbi Sağaltma Kapsamına Girenlerdir.

Dinsel büyüsel nitelikte olanlar

Bu kısımda olan uygulamalar yatırlara, türbelere, ziyaret yerlerine gidilmesidir. Anadolu genelinde evliliğin ardından sonra gelinin en sık karşılaştığı soru “Hamile misin?” sorusudur. Gelin gittiği evde saygınlık kazanmak için çocuk doğurma ihtiyacı hisseder. Çocuk doğurmak hem ailenin devamı için hem de gelinin annelik duygusunu tatması açısından son derece önemlidir. Dargeçit yöresinde de ataerkil toplum yapısından dolayı çocuk olmadığında genelde kadınla ilgili bir sorun olduğu inancı yaygındır. Bunun için kısırlığı giderme kadından başlar ve çeşitli çarelere başvurulur. Hamile kalmaya çalışan kadın türbeye ve ziyaret yerlerine götürülür (K1, K3, K6, K35, K40, K42, K59, K63, K83, K88). Burada bir adak kesilir. Tavuk, horoz, keçi vb. hayvanlardan biri kesilerek beraberindeki kişilerle eti yenilir ve dua edilir. Dualarda “Allah’ım çocuğu olmayan bu kadın bir erkek evladı doğursun, sağlıklı ve bin yaşında olsun dileği dilenilir.” Kırkıda eskiden erkeklerin fiziksel açıdan iş gücüne katkısı, evi koruması, ailesi için büyük bir güç ve dayanak unsuru olarak görüldüğü gibi, soyun devamlılığı açısından da erkek çocuk sahibi olmak ayrıca önem taşır.

Dargeçit’te çocuğu olmayan kadınlar genellikle aile bireyleri tarafından beş yere götürülür. Bu yerler dini mekanlar olmakla beraber, kişinin maneviyatının yükselmesine de yardımcı olduğuna inanılır (K1, K3, K6, K35, K40, K42, K59, K63, K83, K88). Dargeçit ve çevresinde çocuğu olmayan kadınların götürüldüğü ziyaret yerleri başlıca şu mekânlardır:

Türbe ziyaretleri

Şeyh Momina Mirada (Kılavuz köyü- Kısmetli köyü)

Şeyh Momine küçük yaşta üvey annesi ve babası ile yaşayan bir çocuktur. Üvey annesi tarafından sevilmez ve sürekli üvey annenin baskılarına boyun eğer. Bunu gören ve hisseden baba hem eşinin hem de kızının arasında kalır. Momine 6-7 yaşlarında olmasına rağmen hâlâ altını ıslatmaktadır. Özellikle bu konuda üvey annesi hiç yardımcı olmaz. Bilakis ona daha fazla acı çektirir. Baba en sonunda dayanamaz ve kızına tuvalet alışkanlığı kazandırmak için geceleri nöbet tutup onu tuvalete götürmeye başlar. Hikâyenin tüm sırrı burada ortaya çıkar. Şeyh Momine, babası onun yanı başında beklerken gecenin bir vakti kalkar ve ayakları yere değmeden dağ taş demeden kayalıkları, dereleri, uçurumları bir peri rahatlığıyla geçer. Durumu gören babası onu takip eder ve bu duruma çok şaşar. Momine en sonunda bir kuyunun yanına gelip durur. Momine bilinmeyen bir dille birilerini çağırır. Kimsenin gelmesini beklemeden kovasını kuyuya indirip hayvanların sulaması için yapılan yalağa su doldurmaya başlar. Tam bu esnada kurtlar, kuzular, kuşlar, sürüngenler gibi bütün hayvanlar yalağın başına gelirler. Yalakta su bitince Momine hayvanların içmesi için tekrar doldurur. Momine bu davranışı seher vaktine kadar devam eder. Tüm bu yaşananları babası gözyaşlarıyla izler. Bu sırada o zamana kadar eşinin kızına attığı dayaklar gelir ve bu duruma çok üzülür. Baba kızının bu sırrını ne kadar saklamaya çalışmışsa da beceremez ve çevresinden başlayarak dilden dile herkese anlatır. O günden sonra Momine'ye Şeyh Momina Mirada; hayvanları suladığı yere de Kısmetli köyü yakınlarında Şeyh Momine'nin Kuyusu denilir. Günümüzde çocuk sahibi olmak isteyen kadınlar ve hastalar geceleyin bu kuyunun başına gelirler. Tıpkı Şeyh Momine gibi kovalarını kuyuya indirirler. Şeyh Momine'nin niyetine su içip şifa bulurlar (Savcı, 2012, s. 26-28).

Şey Momine vefat edince mezarı Kılavuz köyüne defnedilir. Burası bir ziyaret yeri hâlini alır. Çocuğu olmayan kadınlar başta Dargeçit olmak üzere Batman, Mardin, Siirt ve Şırnak'tan gelip dua ederler ve adak kurbanı keserler. Özellikle Dargeçit'te çocuğu olmayan kadınların ailesiyle, akrabaları bazen de komşularıyla gittiği görülür. Bir keçi, tavuk veya horoz kesilir. Et kazanlarda pişirilir ve gelen kişilerle beraber dua edilip pişirilen et yenilir. Allah'ım bu "Şeyh Momina Mirada hatırına çocuğu olmayan bu kadına hayırlı bir evlat ihsan eyle!" duası edilir.

Ayrıca burada bir beşik yapılır ve çocuğu olmayan kadın bu beşiği sallar. Bu beşik onun adına yapılır. Bu uygulama ile çocuğu olmayan kadının çocuk sahibi olacağına inanılır (K1, K3, K6, K35, K40, K42, K59, K63, K83, K88).

Fotoğraf 3.1. Şeyh Momina Mirada Mezarı, Kılavuz köyü/Dargeçit (K29)

Seyid Bilal Türbesi (Becirman köyü)

Batman'ın Gercüş ilçesinin Becirman köyündedir. Köy, Dargeçit sınırında olup arabayla yaklaşık 15-20 dakika mesafededir. Seyid Bilal Bağdat'tan gelip buraya yerleşmiştir. Burada kendini dine vermiş ve talebeler yetiştirmiştir. Rivayete göre köy çevresinde ibadet mahalline yakın yerlerde o günkü vahşi hayvanlar bile avına saldırmazmış. Bunun yanı sıra Osmanlı mültezimleri ne zaman vergi toplamak için buraya yaklaşırsa gözleri görmezmiş. İşte böyle ibadete kendine adayan zatın bulunduğu yere Becirman adı verilmiş ve Seyid Bilal vefat edince de buraya türbesi yaptırılmıştır. Becirman; vergisiz anlamına gelmektedir. Köye bu adın verilme sebebi, seyitlerin vergiden muaf olmalarıdır. Ayrıca seyitlerin yaşadığı baskı ve zulümden kaçarak Anadolu'ya gelen seyitlerin buraya gelip yerleştirildiği bu yüzden de köye “Seyitler Köyü” denilmektedir (Demir ve Duran Gültekin, 2022, s. 163). Türbenin içinde mezarı bulunmaktadır. Dargeçit, Gercüş, Midyat, Siirt, Batman civarından yoğun ziyaretçi alan türbeye özellikle çocuğu olmayan kadınlar ile çeşitli rahatsızlıkları olan vatandaşların başvurduğu görülür (K1, K3, K6, K35, K40, K42, K59, K63, K83, K88). Ziyarete çocuğu

olmayan kadın ve ailesinden birkaç kişi gelir. Keçi, horoz veya tavuk kesilir. Burada etler kazanlarda pişirilip beraber yenilir. Pişirilen yemekler, köyde durumu olmayan insanlara veya orada bulunanlara ikram edilir. Hep beraber çocuğu olmayan kadın için çocuk sahibi olsun diye dua edilir (K53).

Fotoğraf 3.2. Becirman köyü Seyit Bilal Türbesi ve Seyit Bilal Konukevi, Gercüş/Batman

Fotoğraf 3.3. Seyit Bilal Becirman köyünde adak kesme, Gercüş/Batman

Pire Mırada/Dilek Piri (Bağözü köyü)

Bağözü köyünde bulunan zatın mezarlığı, ağaçlık bir alandan oluşmaktadır. Dilek Piri'ne hasta insanlar veya çocuğu olmayan kadınlar gidip Allah'tan yardım isterler. İnsanların hastalıkları geçip iyileşmeleri için bol bol Allah'a dua ederler. Çocuğu olmayan kadınlar da çocuk sahibi olsun diye Allah'a dua ederler (K1, K3, K6, K35, K40, K42, K59, K63, K83, K88).

Fotoğraf 3.4. Pîrê Mirada, Bağözü köyü/Dargeçit

Fotoğraf 3.5. Çocuğu olmayan kadınların beşik eşliğinde dua ettiği oda, Pîrê Mirada/Dargeçit

Fotoğraf 3.6. Yemeklerin piştiği bölüm, Pîrê Mirada/Dargeçit

Fotoğraf 3.7. Pîrê Mirada mezarı, Bağözü Köyü/Dargeçit

Şeyh Halil Türbesi (Sümer köyü)

Şeyh Halil 1916 yılında Gercüş'ün Dereiçi köyünde dünyaya gelmiştir. Küçük yaşlardan itibaren din eğitimi almıştır. 18 yaşında Altıyol köyünde imamlığa başlamıştır. 27 yaşında Cizre'ye gitmiş ve burada medrese eğitimi almıştır. Fıkıh, hadis, mantık, kalam gibi alanlarda ilmi dersler almıştır. Daha sonra 1970 yılında Dargeçit'in Sümer beldesine yerleşir. Burada kaldığı süre zarfında bölgede çıkan kavgaları, kan davaları ve kız kaçırma olaylarını çözüme kavuşturmuştur. 32 sene Sümer'de yaşayan önemli bir

âlim olan Şeyh Halil vefat etmeden önce çocuk mezarlığına defnedilmeyi vasiyet etmiş. Vefat edince vasiyeti gerçekleşmiştir (Savcı, 2012, s. 48-49). Türbe, Sümer köyü girişinde olup çocuğu olmayan kadınlar buraya gidip dualar ederler (K24).

Fotoğraf 3.8. Şeyh Halil Türbesi Sümer köyü/Dargeçit

Şeyh Şivan (Kısmetli köyü)

Şeyh Şivan rivayete göre sahabeler döneminde Kısmetli köyüne gelip burada Gayrimüslimlerle savaşıp şehit düşen dokuz sahabeden biridir. Kısmetli köyünde olan mezar ve türbe, ağırlıklı olarak çocuğu olmayan kadınlar tarafından ziyaret edilir (Savcı, 2012, s. 25).

Fotoğraf 3.9. Şeyh Şivan Mezarı Kısmetli köyü/Dargeçit

Süryani vatandaşlar kadının çocuğu olmazsa kutsal kabul gördükleri Mor Gabriel Manastırına gidip dua ederler. Burada kadının ailesi, çocuğu olmayan kadına eşlik eder. Hep beraber dua ederek çocuk isterler ve ziyaretlerini tamamlarlar (K62, K72).

Kısırlığı gidermeyle ilgili uygulamaların çoğunlukla kadınlar için gerçekleştirildiği görülür. Bununla beraber çocuğu olmayan erkekler için de başvuru alan çeşitli geleneksel yöntemler mevcuttur.

Çocuğu olmayan erkek ise genellikle türbelere ve ziyaret yerlerine götürülür. Burada ona dualar edilir. Bu iş kimseye söylenmez. Toplum tarafından erkek ayıplanmasın diye bu uygulama sessizce yapılır (K1, K3, K6, K35, K40, K42, K59, K63, K83, K88).

Halk hekimliği kapsamına girenler

Dargeçit yöresinde eskiden halk hekimliği kapsamına giren uygulamalar sıkça yapıldı. Günümüzde bu uygulamalardan bazıları az da olsa hala devam etmektedir.

Çocuğu olmayan kadının rahim düşmesinden kaynaklı koca karı yöntemiyle rahim yerine getirilir. Böylece kadının çocuğu olacağına inanılır. Kılavuz köyünde bu uygulamayı hâlâ devam ettiren kadınlar vardır (K13).

Çocuğu olmayan kadına çok nadir bulunan bir bitki veya meyve yedirilir. Bunu yiyen kadının hamile kalacağına inanılır. Eskiden Akçaköy civarında bir incir ağacı vardı. O incirden yiyenlerin hamile kaldığına inanılırdı (K1, K3, K6, K35, K40, K42, K59, K63, K83, K88).

Bir başka uygulamada ise kadın gebe kalmamışsa bilge bir kadına götürülür. Bilge kadın, gelen kadının kasıklarına yumurtalıklarının olduğu bölgeye masaj yapar. Kadına dualar edilir ve şifa dilekleri dilenir. Böylece çocuğun olacağına inanılır (K17, K33, K39, K91).

Kısırlığı gidermek için gerçekleştirilen bir başka uygulamada kısırlık giderilsin diye kırk farklı kişiden para toplanılır. Bu para ile bir elbise alınır. Bu elbise kadının akrabaları aracılığıyla Hacca götürülür. Hacdən getirilen elbise daha sonra kadına verilir, kadın bu elbiseyi giyer ve böylece hamile kalacağına inanılır (K13).

Kırk karışması sonucu bir kadının bebeği olmazsa kırk karışan kadının biraz saç veya elbisesinden bir parça alınır. Getirilen bir tutam saç veya bir parça elbise yakılır.

Gebe kalamayan kadın yapılan bu uygulamalardan sonra hamile kalacağına inanılır (K19, K79, K96).

Kısırlılığı gidermede başka bir uygulama ise bir kadın lohusayken vefat ederse onun mezarından toprak alınır. Alınan toprak gebe kalmayan kadının vücuduna özellikle de karnına sürülür ve Allah'a çocuğu olsun diye dua edilir (K36, K44).

Tıbbi sağaltma kapsamına girenler

Eşler son çare olarak hastaneye başvurmaktadır. Hastanede sorunun kimde olduğu anlaşılır ve buna göre uygun tedavi yöntemleri uygulanır (K1, K3, K6, K35, K40, K42, K59, K63, K83, K88).

Anadolu'nun farklı yörelerinde kısırlılığı gidermek için başvuru alan diğer bazı yöntemler ise şunlardır:

Mardin'in Midyat ilçesinde kadın kısır olduğunda kadının üzerinde 'Kırk' olduğu düşünülür. Bunun için kadının üzerine mum eritilir daha sonra çarşaf üzerine örtülür. Eritilen mum bir tas suyun içinde kadının üzerine boşaltılır. Bu eritilen mum ve su mezarlığa götürülüp herhangi bir mezarın üzerine dökülür. Balmumu o mezara bırakılıp gelinir. Bu işlem sonucunda kısırlılığın giderileceğine inanılır (Uygur, 2008, s. 25).

Mersin Erdemli bölgesinde bir miktar toprak bir saç üzerinde kavurtulur. Kavruktan toprak bir bez üzerine dökülüp çocuğu olmayan kadının beline dolandırılıp bağlanılır. Kavruktan sıcak olan toprağın kadına iyi geleceğine ve çocuğunun olacağına inanılır (Çoşar, 2019, s. 15).

Ardahan'ın Edegül köyünde çocuğu olmayan kadınlar ebelere götürülür. Ebe, çocuğu olmayan kadının rahmini otlardan yaptığı ilaçlar ve karışımla tedavi eder. Çünkü ebeye göre kadının rahminde ya et vardır ya da çocuğu olmayan kadının rahmi ters dönmüştür. Yapılan otlar ve karışım sayesinde sorun giderilir ve kadın çocuk sahibi olur. Yapılan bu işlemden sonra hâlâ kadının çocuğu olmazsa kadının rahmine küçük bir tırmık büyüklüğünde fitil yerleştirilir (Saltaş, 2016, s. 6).

Bitlis'te çocuğu olmayan kadın genelde kilolu ise bu durumun kilolardan kaynaklandığı düşüncesi hâkimdir. Halk arasında kilolu kadının çocuğu olmaz düşüncesiyle hekime (halk hekimi) gidilir. Hekim, (halk hekimi) durumun kilolardan olduğunu söyler ve kadının kurşun yemesini ister. Kurşun yiyen kadın gittikçe zayıflar ve zamanla hamile kalır. Kurşun kadının yumurtalıklarında yerleştiğinde çocuğun olacağına inanılır (Altınkaynak, 2019, s. 104).

Sinop ilinde çocuğu olmayan kadınlar için halk hekimliği uygulamalarına başvurulur. Halk hekimlerinin yaptıkları karışım, şifalı otlar ve bitkiler sayesinde kadının hamile kalacağına inanılır. Zeytinyağı, yumurta, menekşe kökü gibi bitkilerin şifalı olduğuna inanılır. Yapılan karışımlar kadına iyi gelir ve kadın hamile kalır. Burada temas büyüğü kullanılır. Amaç normal yöntemlerle geçmeyen bir eylemi benzer olanı ile ilişkilendirerek gerçekleşmesini sağlamaktır. Yapılan uygulamalar sayesinde kadının çocuğu olur (Güven, 2020, s. 306).

Eskişehir’de gebe kalmak isteyen kadın bir türbeye gider. Türbeden bir miktar toprak alıp eve gelir. Toprağı suda eritip daha sonra da bu suyu içer. Bu şekilde gebe kalacağına inanılır (Acıpayamlı, 1974, s. 14).

3.1.1.2. Gebelikten korunma-kaçınma-sonlandırma

Genellikle fazla çocuk sahibi olan aileler daha fazla çocuk sahibi olmamak için bazı uygulamalar yapar. Bu tedbirler neticesinde gebeliğin sonlandırılması amaçlanır (Acıpayamlı, 1974, s. 23). Dargeçit ilçesinde çocuk çoğalmak, mutluluk, güç, bereket göstergesi olduğundan gebelikten korunmak için yöre halkının herhangi bir uygulamaya başvurduğu görülmez. Yöre halkı aksine daha fazla çocuk sahibi olup iş gücüne katkı sağlamaları amacıyla hareket ettiğinden ne kadar çok çocuk doğarsa o kadar iyi anlayışıyla hareket eder. İlçede çocuğu aldirmanın, çocuğun canına kıymak olduğu düşüncesiyle bu günahı kaçınmak adına bu tür uygulamalar gerçekleştirilmez. Nadir de olsa bazı uygulamalar mevcuttur. Özellikle köy yerlerinde bazen kadınlar üst üste çocuk dünyaya getirince istenilmeyen bir gebelik olursa kadın ağır yük taşır veya kendini yüksek bir yerden atarak düşük yapmaya çalışır. Günümüzde ise tıbbi yöntemlerle korunmalar mevcuttur. Yörede yapılan bazı uygulamalar şöyledir:

Kadın, doktora gider ve yumurtalıklarını aldırır (K17, K33, K39, K91).

Hap kullanılır (K27, K31, K46).

Rahim içine spiral takılır. Özellikle genç yaşta çok çocuk sahibi olan annelerde bu uygulama görülür (K52, K54, K56).

Türkiye’nin farklı bölgelerinde görülen bazı uygulamalar ise şöyledir:

Mardin’in Midyat ilçesinde hamile kalmak istemeyen kadınların uygulamaları şunlardır: anneler çocuklarını iki yaşına kadar emzirirler. Emziren kadının hamile kalmayacağına inanılır. Ayrıca maddi durumu olmayan kadınlara ebe kasık çektirir ve bu şekilde anneler bebeklerini emzirirler (Uygur, 2008, s. 26).

Ankara'nın Bala ilçesinin Afşar yöresinde kadınlar gebe kalmamak için; sabunu küçük küçük parçalar hâline getirip içerler veya o sabunu rahmine yerleştirirler. Bunun dışında katranı küçük parçalar hâline getirip yutarlar veya ekşinin gebeliği sonlandıracağına inanıldığından limon tuzu gibi ekşi yiyecekler tüketilir. Tüm bu uygulamalar sonucu çocuğun düşeceğine inanılır (Çoşan, 2017, s. 16).

Kastamonu'nun İnebolu ilçesinde kadın, gebeliğine son vermek için maydanoz yer ve maydanozu kaynatıp suyunu içer. Kolonyayı bir pamuğun üzerine döker ve bu pamuğu rahime koyar böylece bebek o kokudan ölür. Şiş veya süpürge'nin çöpü ile anne rahmine dokunulur, değdirilir ve bebek ölür (Saygı, 2017, s. 267).

Ağrı'da çocuğu çok olan ailelerde genellikle tekrar hamile kalındığında veya çocuk istenilmediğinde geleneksel yöntemlere başvurulur. Hastanenin uzak oluşu, ulaşım sıkıntısı ve yaşam koşulları halkı geleneksel yöntemlere iter. Sarıçiçek denilen bir bitki kaynatılıp suyu içilir ve gebeliğin sona ereceğine inanılır (Aydemir, 2021, s. 54).

Trabzon yöresinde çocuk sahibi olan aileler daha fazla çocuk sahibi olmak istemezler. Bu yüzden doğan son çocuğa çeşitli isimler verilir. Kâfi, Yeter, Yetişir gibi isimlerden sonra çocuk olmayacağına inanılır (Acıpayamlı, 1974, s. 24).

3.1.1.3. Gebelik

Kadın gebeliği süresince hasta olarak kabul edilir ve kadının bu duruma göre hareket etmesi gerekir. Çevresindeki akrabaları, ailesi ve arkadaşları bu bilinçte olmalı ona göre davranmalıdırlar (Örnek, 1977, s. 135). Halk gebe kadına farklı isimler kullanmıştır. Gebe, hamile, iki canlı ve yüklü bunlardan bazılarıdır (Örnek, 1977, s. 135). Kadın gebe kaldıktan sonra bazı isimler alır. Kars, Kastamonu, Muğla, Şanlıurfa, Konya, Denizli, Manisa, Balıkesir yöresinde yüklü, Seyhan ilçesinde gövdeli, Sivas ilinde ağırarak ve ikicanlı, Elâzığ'da çocuğuvar gibi isimler verilir (Acıpayamlı, 1974, s. 25).

Gebe kadına hem ailesi hem de kocasının ailesi iyi davranır. Eskiden köy yerlerinde gebe kadın her işi yapardı. Bahçe, tarla işlerine giderdi. Gebeliğin son günü bile ağır işlerde çalışırdı (K7, K14, K18, K26, K28, K61, K87).

Gebe kadın eğer bir eve giderse ve o evde yemek pişmişse muhakkak bir tabak önüne konulur. Kadın yemeği yer bu da ona verilen değerin bir göstergesi kabul edilir (K15, K25, K60, K71, K81, K82).

Günümüzde ise gebe kadın hamilelik süresince ağır yük taşımamaya ve kendini yormamaya özen gösterir. Ev işlerinde kocası, ailesi ve görümceleri bebeğe ve kadına bir

zarar gelmesin diye ona yardım ederler. Sağlıklı bir doğum gerçekleşsin diye dua ederler (K20, K32, K48, K49, K50, K75, K84).

Türkiye'nin farklı yörelerinde gebelik süreciyle ilgili gerçekleştirilen geleneksel uygulamalar ve halk inançları şöyledir:

Hatay'ın Reyhanlı ilçesinde çocuk haberi alan aile bireyleri bu durumu memnuniyetle karşılarlar. Aşırı sevinç göstermezler ve bu davranışlarla dikkat çekmezler. Aile bireyleri çok istemelerine rağmen bu durumun başlarına bir şey getireceğinden çekinirler. Bu yüzden sevinçlerini dozunda yaşarlar. Aşırı sevinç gösterisinin Allah'ın gücüne gideceğine inanılır (Çelik Kan, 2019, s. 87).

Bartın'da gebe kadın hamileliğini çevresinden, ailesinden saklar. Karnının belli olmaması için geniş ve bol kıyafetler giyer. Gebe kadın bunu hem utandığından hem de saygısından yapar. Gebe kadın en çok kendisini babasından saklar (Erol Çalışkan, 2021, s. 66).

Van'ın Erciş ilçesinde hamile kadına kötü söz söylemek ve kalbini kırmak kötü bir davranıştır ve bundan kaçınılır. Kadının gebeliği genellikle kadınlar arasında konuşulur (Akgün, 2021, s. 17).

Erzurum'da yeni gelinler gebe kaldıkları zaman aile bireyleri yanında iki kat daha fazla giyinir ve bellerine peştamal takarlar. Aile bireylerine olan saygıdan dolayı ve onlardan çekindikleri için böyle bir uygulamayı yaparlar (Bolçay, 2011, s. 590).

Muğla'nın Menteşe yöresinde gebe kadının çocuğu eğer saçlı ise gebeliği süresince kadının midesi yanarmış (Çoban, 2019, s. 62).

Denizli'nin Tavas ilçesinde annenin gebelik süresince hayvanın kellesinden ve bu kelle ile yapılan yemeklerden uzak durması gerekir. Halk inanışına göre bölgede gebe kadın bu yemekleri yerse bebeğin sümüklü veya kıllı olacağına inanılır (Karaman, 2019, s. 175-176).

3.1.1.4. Aşerme

Halk arasında aşerme olan sözcüğün aslı “aş yeme” biçimindedir. Aşerme olayı hamilelik zamanlarında kadınlarda görülür. Bir şeyi beğenmemek, kötülemek anlamlarındaki aş yemek ifadesinin anlamı halk arasında git gide değişerek, hamile kadının bazı yiyecekleri canının istemesi, onları tatmaktan kendini alıkoyamaması ve yemeye çalışılması olarak kabul edilmiştir. Aş eren kadına canının istediği her şey verilir ve kadın muhakkak onun tadına bakar (Boratav, 1984, s. 146).

Aşerme, annenin hamileliği boyunca canının bir şeyler istemesi olayıdır (Kalafat, 2012, s. 381).

Kadın aşerme durumuna geldiği zaman kimi şeyleri yapmaktan, özellikle bazı nesneleri ve yiyecekleri tüketmekten kaçınır veya aksine bazı şeyleri yeme noktasında daha çok istek gösterir (Örnek, 2014, s. 187).

Eskiden aşerme olayı yaşandığında kadın bu durumu dile getiremezdi. Bunun durumun sebebi hem maddi zorluklar hem de kadının kocasının işte olmasıdır. Kadın, bundan dolayı ev halkına aşerdiğini söylemezdi. Kadın genellikle kaynanası ve kayınbabasıyla yaşadığından onlardan çekinirdi. Günümüzde ise bu durum değişti. Evlenen çiftler ayrı bir evde olurlar. Kadın, aşerdiği zaman kocası gidip aşerdiği şeyi muhakkak bulup almaktadır.

Hamile kadın herhangi bir gıdaya, meyveye, sebzeye veya yemeğe aşerdiği zaman kocası yanında olmadığında evde bulunan aile bireylerinden çekinir söyleyemezdi. Bunun yanı sıra hamile kadın komşulara gidince de aşerdiği şeyleri değil de başka bir şey ister. Komşulardan da doğrudan aşerdiği şeyi isteyemez, utanırdı (K7, K14, K18, K26, K28, K61, K87).

Aşeren kadının kocası onun isteğini yerine getirir. Eğer aşerilen şey bulunmazsa çocukta bir leke olacağına, vücudunda iz kalacağına veya çocuğa kötü bir şey olacağına inanılır (K47, K68).

Bir inanışına göre hamile kadın aşermede canı ekşi çekerse fazla yememeye özen gösterir. Çok yerse çocuğun saçı olmaz inanışı hâkimdir (K66, K76).

Aşermeyle ilgili Türkiye'nin farklı yörelerindeki geleneksel uygulama ve halk inançları ise şöyledir:

Mardin'in Midyat ilçesinde kadın aşermişse ve burnuna güzel yemek kokuları gelmişse muhakkak bu yemeklerden yemesi gerekir. Eğer bu yemeklerden yemezse annenin bir tarafının şişeceğine inanılır. Bunun geçmesi için de çocuk doğduktan sonra anne eline bir tabak alıp yedi ev dolaşır. Her ev ona iki üç kaşık yemek verir. Anne bu tabaktaki yemekleri getirip evde yer. Bu yemekler ona süt olur ve çocuğu emzirince şiş yerlerin ineceğine inanılır (Uygur, 2008, s. 28).

Mersin'in Erdemli ilçesinde kadın aşerdiği zaman canı ne çekerse yemesi gerektiğine inanılır eğer yemezse ilerde çocuğunun boynu bükük, kulakları eğik, gözleri şaşlı olacağına inanılır (Çoşar, 2019, s. 15).

Muğla'nın Menteşe ilçesinde genellikle kadınların mevsiminde olmayan şeyleri istediği ve genellikle de bu istediği şeylerin bulunamadığı ifade edilir. Gebe kadına,

başkasının evinde yapılan yemekler daha güzel geldiğinden o evde pişirilen yemekler yedirilir. Eskiden geçim sıkıntısının olması, yiyecek çeşitliliğinin bugünkü gibi olmaması aşerilen yiyeceklerin bulunmasını güçleştirmiştir. Aşerilen, istenilen yiyecekleri başka birisi tarafından bulunup getirilmesini hayır ve sevap olarak bilindiğinden yöre halkı bu yiyecekleri bulup hamile kadına getirmişlerdir (Çoban, 2019, s. 60).

Zonguldak'ın Kozlu ilçesinde genelde kadınlar meyve ile ilişkilendirilmiştir. Bebek ve meyve ufak olmalarıyla ilişkilendirilmiştir. Gebe kadın erik yerse bebeğinin gözlerinin yeşil olacağına, zeytin tüketirse gözlerinin siyah olacağına inanılır. Gebe kadının eğer canı ayva çekerse ve ayvayı yerse çocuğunun gamzeli olacağına inanılır (Birkanım, 2020, s. 24).

Hatay'ın Reyhanlı ilçesinde Çerkezlerde gelinin rahat etmesi, canının ne çekerse getirilip yedirilmesine özen gösterilir. Eğer gebe kadın bir şeyler isterse ve bulunup yenilmezse çocuğun salyaları akan ve pisboğaz biri olacağına inanılır. Bu yüzden gebe kadının yanından biri bahçeye veya çarşıya gittiğinde ona farklı ve özellikle canının çekebileceği yiyeceklerden getirir. Gebe kadın da bunları yer ve çocuğu sağlıklı olur. Böylece gebe kadın kendisini mutlu hisseder. Bunun dışında kendisini ve çocuğunu ailede değerli görür (Çelik Kan, 2019, s. 88).

3.1.1.5. Cinsiyet belirleme

Gebe kadın hamile kaldıktan sonra ailesiyle beraber en çok merak ettiği şey karnındaki çocuğun cinsiyetini öğrenmektir (Acıpayamlı, 1974, s. 31). Bunun için Dargeçit yöresinde bazı uygulamalarla bu merak giderilip cinsiyet öğrenilmeye çalışılır. Kadına geçmişten günümüze aynı dua edilir: “Allah sana bir erkek evladı nasip etsin.” Erkek çocuğu hem daha çok istenilir hem de daha çok sevilir. Erkeğin güç unsuru olarak görülmesi, neslin devamlılığını sağlaması, aileyi koruması, soy ve sop devamını sağlama, aileyi koruma gibi özelliklerinden dolayı erkek çocuğu istenilir. Genelde anne ve baba yaşlanınca da erkek çocukların yanına bırakılır ve erkek çocukları anne ve babaya bakarlar. Kız çocuğu evlenip gidecek, ailede durmayacak düşüncesi hâkimdir. Dargeçit'te birine yardım ederken veya biri evlenirken büyüklerin hepsi genelde aynı duayı tekrar ederler. Dua şöyledir: “Allah sana hayırlı bir erkek çocuğu nasip etsin denilir.” (K8, K16, K95).

Kadının yüzü güzelleşirse çocuğun erkek olacağına, çirkinleşirse kız olacağına inanılır (K11). Kadın yaratılış gereği kıskançtır ve kendi hücreleri ile karnındaki kız

çocuğunun hücreleri arasında bir çekememezlik hâli yaşanır. Bunun sonucunda kadının yüzü çirkinleşir. Kadının yaradılış gereği erkeğe meyilli olmasından dolayı karnındaki erkeğe kadının yüzü güzelleşir (Acıpayamlı, 1974, s. 139).

Kadının karnı eğer sağ tarafa kayarsa erkek çocuğu, sol tarafa kayarsa kız çocuğu olacağına inanılır (K20, K32, K48, K49, K50, K75, K84).

Kadının karnı eğer dik bir şekilde ise bebeğin erkek, karın yayvan ise kız olacağına inanılır (K17, K33, K39, K91).

Eğer hamilelik süresince kadının canı tatlı şeyler çekerse erkek, ekşi şeyler çekerse kızı olacağına inanılır (K27, K31, K46).

Cinsiyet belirlemede gerçekleştirilen bir başka geleneksel yöntem ise başka bir uygulama ise gebe olan kadına haber verilmeden ailesi tarafından döşeğin altına makas ve bıçak konulmasıdır. Gebe kadın odaya çağrılır ve döşeğe oturulması sağlanır. Eğer makas olan tarafa oturursa kız, bıçak olan tarafa oturursa bebeğin erkek olacağına inanılır (K52, K54, K56).

Eskiden köy yerlerinde doğumu yaptıran ebeler doğum esnasında bebeğin eşini çıkarırken eğer bebeğin eşi anne rahmine yarı yapışık ve ona doğruysa sonraki doğumun kız, yanlara doğru yapışık ise sonraki doğumun erkek olacağına işaret eder (K89).

Süryani vatandaşların halk inançlarına göre, eğer anne karnındaki bebek erkeğe anne karnının yan taraflarında hafif bir şişkinlik olur. Burada sürekli erkek çocuğunun ayakları olur. Eğer kızsız anne karnının tamamını dolaştığından belli bir tarafta şişkinlik olmaz. Ayrıca annenin yüzü güzelleşirse erkek, yüzü çirkinleşirse kız olacağına inanılır (K62, K72).

Türkiye'nin farklı yörelerinde doğacak bebeğin cinsiyetini belirlemeye yönelik şu uygulama ve inançlar görülmektedir:

Mardin'in Midyat ilçesinde çocuğun cinsiyetinin yorumlanması rüya sonucuna göre şekil alır. Eğer gebe kadın rüyasında kız çocuğunun olacağını görürse erkek, rüyasında eğer erkek çocuğunun olacağını görürse kızı olacağına inanılır (Uygur, 2008, s. 30).

Muğla'nın Menteşe yöresinde gebe kadının gebeliği boyunca kaşları eğer güzelse çocuğun kız olacağı düşüncesi hâkimdir. Hamile kadının yüzü parlak ve güzel olursa kız çocuğu olur. Şayet gebe kadının yüzünde siyah noktalar olursa yüzü çirkinleşirse, siyahlaşırsa erkek çocuğu olacağına inanılır (Çoban, 2019, s. 109).

Erzurum'un Oltu ilçesinde gebe kadın eğer sinirliyse kız, neşeli ve mutluysa erkek çocuğunun olacağına inanılır. Ayrıca kadın hamileliği boyunca eğer çocuk karnın sağ

tarafında oynarsa erkek, sol tarafında oynarsa kız çocuğu olacağına inanılır (Dağaşan, 2013, s. 13).

Nevşehir ilinde anneden bir miktar süt alınır ve sütü suyun içine bırakırlar. Eğer süt suyun içinde dağılırsa kız, toplu durursa erkek olacağına inanılır. Bunun dışında çiğ köfte yapılırken kadın tepsiye köfteyi atar. Köftenin durumuna bakılıp cinsiyet tayin edilir. Eğer köfte çatlarsa kız, çatlamazsa erkek olur düşüncesi hâkimdir (Yılmaz, 2020, s. 33).

Şırnak'ın Güçlükonak ilçesinde gebe kadının karnı küçükse kız olacağına, karnı büyükse erkek olacağına inanılır. Yine yapılan başka bir uygulamada bir yılan tutulur ve havaya atılır. Eğer yılan sırtüstü düşerse kız çocuğu, yüzükoyun düşerse erkek çocuğu olacağına inanılır (Ağırman, 2009, s. 42).

3.1.1.6. Gebe kadının kaçınmaları

Anne karnındaki çocukla anne arasında sıkı bir bağ vardır. Annenin yapacağı bazı davranışlar çocuğu doğrudan veya dolaylı olarak etkilemektedir. Bu etkilemeler olumlu veya olumsuz olabilir (Örnek, 1977, s. 137).

Gebe kadın doğum yapacağı zaman çocuğunun iyi, merhametli, sağlıklı, güzel, eli ve yüzü düzgün olması arzu edilir. Anne adayı, bazı davranış ve uygulamalara dikkat ederse bunların gerçekleşeceğine inanılır. Anne şayet kaçınılması gereken davranışlardan uzak durmazsa çocuğun sakat, çirkin, huysuz ve hayırsız biri olacağına kanaat getirilir (Başçetinçelik, 2009, s. 61).

Dargeçit yöresinde gebe kadına saygı duyulur ve onun sağlıklı bir doğum yapabilmesi için özen gösterilir. Çocuğun ve kadının sağlıklı olması birinci önceliktir. Yörede yapılan bazı uygulamalar şunlardır:

Gebe kadın, çocuk düşmesin diye ağır yük taşımazlar (K19, K79, K96).

Sıkıntılı, stresli ortamlardan uzak tutulur. Kötü bir haber verilmez ve kötü haberin duyulmaması için gebe kadının yanında konuşmaz. Eğer kötü bir haberi gebe kadın duyarsa hem kadına hem çocuğa zarar geleceğine inanılır (K20, K32, K48, K49, K50, K75, K84).

Gebe kadınlar, savunmasız oldukları için geceleyin tek başına dışarı çıkmazlar (K27, K31, K44).

Hamilelik süresince gebe kadın yanında muhakkak bir muska taşır. Muskanın onu koruyacağı ve gebe kadının başına kötü bir şey gelmeyeceğine inanılır (K1, K3, K6, K35, K40, K42, K59, K63, K83, K88).

Sigara kullanmazlar (K7, K14, K18, K26, K28, K61, K87).

Gebe kadınlar, mezarlığın yanından gece tek başına geçmezler (K36, K44).

Gebelik sürecindeki kaçınmalarla ilgili olarak ülkemizin farklı yörelerinde görülen uygulama ve inançlardan bazıları şunlardır:

Bitlis'te gebe kadının tavşan eti yememesine dikkat edilir. Tavşan etini yerse çocuğunun yarık dudaklı olacağı inanışı vardır (Ergöz, 2019, s. 11).

Nevşehir ili Derinkuyu ilçesinde gebe kalan kadın gebeliği süresince çirkin kişilere bakmamaya özen gösterir. Eğer bakarsa çocuğun çirkin olacağına inanılır. Bunun dışında hamile kadın kesinle çok konuşmaz, az ve öz konuşur sakın kalır. Eğer çok konuşursa çocuğunun geveze olacağına inanılır (Çifcibaşı, 2018, s. 22).

Erzurum'un Oltu ilçesinde hamile kadın hamileliği boyunca saçlarını kesmez. Saçlarını keserse çocuğunun kel olacağına inanılır (Dağaşan, 2013, s. 13).

Samsun'un Çarşamba ilçesinde gebe kadın dokuz ay boyunca hırsıza bakmaz, bir şey çalmaz ve haram yemez. Eğer bunları yaparsa çocuğun da kötü biri olacağına inanılır (Yıldırım, 2019, s. 37).

Ankara'nın Bala ilçesi Afşar yöresinde hamile kadın hamileliği boyunca insanlarla iyi anlaşmaya özen gösterir, kimseyi kırmaz ve kimseyi ayıplamaz. Kötülük yapmaz ve kötü olaylardan uzak durur. İnsanlarla iyi geçinir. Eğer bunlara dikkat etmezse, doğumunun iyi olmayacağına, güç olacağına inanılır (Çoşan, 2017, s. 20).

3.1.2. Doğum sırası

Toplum; annenin doğum esnasında daha kolay bir doğum gerçekleştirmek için birtakım uygulama ve ritüelleri gerçekleştirir. Burada ana gaye annenin ve çocuğun doğum sırasında daha sağlıklı olmasını sağlamaktır.

Annenin kolay doğum yapabilmesi, doğum esnasında kötü durumlarla karşılaşmaması için evliya, türbe ve yatırlara götürülür (Kalafat, 2010, s. 258).

Orhan Acıpayamlı'ya göre bazı doğum şekilleri vardır. Bunlar oturarak doğum, diz çökerek doğum, yatmış vaziyette doğum ve asılarak doğumdur (Acıpayamlı, 1974, s. 47-49).

Dargeçit ilçesinde eskiden beridir uygulanan doğum şekli yatmış vaziyette doğumdur. Doğum sırasında hamile olan kadına yardım edilir. Komşu ve akrabaları hamile kadına doğumda rahat etsin diye elbise, gecelik, etek, yazma vb. doğum esnasında hamile kadının evine götürülür. Eskiden Dargeçit ilçesindeki babalar ilçe içerisinde bulunmaz. Babalar, çalışmak için İstanbul, İzmir, Antalya, Adana, Ankara gibi büyük şehirlerde bir işte çalışırlar. Bu yüzden erkek tarafından kaynana ve görümceler gelinin yanına gider ve geline yardımcı olurlar. Doğum sırasında komşular sıcak su, havlu ve sıcak bir tas çorba hazırlayıp doğum yapan kadının evine gidilerek doğum esnasında dualar edilir. Çocuk doğar doğmaz etrafındaki akrabalar ve komşular sevinç içerisinde müjdeli haber verilir (K75, K76).

Babaya müjdeyi kim verirse baba ona bir hediye alır veya bir miktar para verir (K1, K3, K6, K35, K40, K42, K59, K63, K83, K88).

Eskiden köy olanakları kısıtlı olduğundan ve arabalar bu kadar yaygın olmadığından doğum köy veya kasabada gerçekleştiği kaydedilmektedir. İl ve ilçe merkezine hastaneye götürme yoktu. Köylerde doğumu yaptıran bir ebe bulunurdu.

Ebe doğumu bitirdikten sonra gelinin kaynanası tarafından hediye verilirdi. Ebeye yörenin meşhur elbisesi fistan, ayakkabı, beyaz tülbent verilirdi (K66, K76).

Doğumu kolaylaştırıcı bir uygulamada tavanda bir demir bulunur. Demire bir ip asılır. Kadın doğum esnasında o ipten destek alır, gebe kadın o ipe tutunur böylece doğumuna kolaylık olurdu (K78).

Günümüzde ise doğum artık hastanede gerçekleşir. Yöre halkı önceden hazırlıklarını yapıp hastaneyle görüşüp veya randevu alıp hastanede doğum yapılırdı. Doğuma gidilirken anne ve baba, doğum çantası ve gerekli ihtiyaçları hazırlayıp hastaneye giderler. Doğum sırasında erkek ve kız tarafı bulunur.

Çiçek yaptırılır, meyve suyu alınır ve dualar edilir (K15, K25, K60, K71, K81, K82).

Ülkemizin farklı yörelerinde doğum süreciyle ilgili görülen bazı uygulama ve halk inançlarından bazıları şunlardır:

Hakkârî’de doğum sırasında kadın güçlük çekiyorsa ezan okunulur. Bu ezana Ezân-ı Ferah yani kolaylaştırıcı, ferahlatıcı ezan denir (Kalafat, 2010, s. 260).

Tekirdağ’da doğum esnasında gebe kadın çabuk doğum yapsın diye teneke çalınır. Doğum yapılacak vakit yardımcıları dışında kimseye haber verilmez çünkü aksi bir durumda annenin acı duyacağına inanılır (Artun, 2011, s. 157).

Zonguldak'ın Kozlu ilçesinde doğum sırasında gebe kadının eşinin elleri su ile yıkatılır ve o su atılmaz. Su bir kabın içine bırakılır bu suyun doğumu kolaylaştıracağına inanılır (Birkanım, 2020, s. 28).

Uşak yöresinde doğum sırasında hamile kadının saç örgüleri çözülür, bütün kapıların kilitleri açılır. Böylece doğumun daha rahat ve kolay geçileceğine inanılırdı (Başak ve Esen, 2020, s. 150).

Denizli'nin Tavas ilçesinde doğum esnasında komşulara tuz ve sabun dağıtılır. Bu uygulama doğumun kolay olması ve çocuğun sağlıklı dünya gelmesi amacıyla yapılır (Karaman, 2017, s. 176).

Trabzon ilinde gebe kadının doğumunu kolaylaştırmak için bir mezarlığa gidilir. Burada bir avuç toprak alınıp eve gelinir. Bu toprak gebe kadının başına serpilir ve bu şeklide doğumun kolay olacağına inanılır (Acıpayamlı, 1974, s. 43).

3.1.3. Doğum sonrası

3.1.3.1. Çocuğun göbeği/göbek bağı

Uzun yıllardır toplumun nesilden nesle aktardığı değerlerden birisi olan göbek bağı, bazı geleneksel uygulama ve inançlar çerçevesinde bugüne kadar ulaşmıştır (Koca, 2012, s. 74).

Halkın değer yapılarına paralel pek çok uygulama geliştirilerek “göbek bağı” çocuğun gelecekteki hayatını belirlemede bir sembol olarak kullanılmıştır (Koca, 2017, s. 547).

Dargeçit ilçesinde göbek bağı çocuğun bir parçası kabul edilir. Göbek bağının temiz ve sağlıklı bir şekilde çocuktan ayrılmasına ve kimsenin görmeyeceği bir yerde muhafaza edilmesine dikkat edilir.

Çocuk doğduktan sonra göbeği genellikle bir hafta sonra düşer. Göbek, halk arasında önem teşkil eder. Çocuğun göbeği sanki onun bir canlı parçasıymış gibi hareket edilir. Göbek düşünce yaralanmaması için üzerine tuz ve kül dökülür (K90). Bu uygulama çocuğun göbeğine iyi gelir ve çocuğun göbeğinin daha çabuk iyileşmesini sağlar.

Göbek bağı koptuktan sonra hastanenin yanına veya bahçesine bırakılır (K38, K55, K77). İlerde çocuğun doktor veya hemşire olması dileğinde bulunulur (K38, K55, K77).

Bazı kimseler bir beze sarıp yanında saklarlar, çocuğa zarar gelmesin diye bu davranış yapılır (K52, K54, K56).

Bir peçeteye konulup mahallede bulunan herhangi bir duvarın boşluğu veya kenarına yerleştirilir (K9, K21, K22, K80).

“Bir beze konulup evin bahçe duvarına yerleştirilir.” (K89).

Bir hafta sonra göbek bağı düşünce bir naylona sarılıp mahallede uygun bir duvarın deliğine konulur (K36, K44).

Bir peçeteye sarılıp okul bahçesine bırakılır. Çocuk ilerde okusun bilgili âlim biri olsun diye bu uygulama yapılır (K17, K33, K39, K91).

Eskiden kadınlar göbek bağı düşünce atarlardı, bir işlem yapmazlardı (K12, K43).

Çocuğun göbek bağı düşünce, bir beze sarıp bebeğin beşiğinde saklanırdı. Başka bir çocuk olana kadar bu göbek bağı beşikte saklanırdı (K66, K76).

Süryani vatandaşlarda göbek bağı düşünce bir beze sarıp bir duvarın deliğine kimsenin görmeyeceği ve kimsenin dokunmayacağı bir biçimde bırakılır. Bu koparılan parçanın çocuğun bir devamı olduğu ve bunun muhafaza edilmesi gerektiği düşüncesi hâkimdir (K62, K72).

Türkiye'nin farklı yörelerinde göbek bağıyla ilgili olarak gerçekleştirilen bazı uygulama ve halk inançları şu şekildedir:

Artvin'in Yusufeli ilçesinde çocuğun göbek bağı düşünce gidip cami avlusuna bırakırlar. Bu uygulama çocuk zeki olması ve okuması amacıyla yapılır (Yaşar ve Çerçi, 2017, s. 39).

Erzurum'un Oltu ilçesinde çocuğun göbeği düşünce Kur'an-ı Kerim arasına konulur (Dağaşan, 2013, s. 14).

Bartın'da çocuğun göbeği düşünce alıp hemen çocuğun yanaklarına sürerler. Çocuğun yanaklarının gül gibi kırmızı olacağına inanılır (Erol Çalışkan, 2021, s. 72).

Van'ın Erciş ilçesinde göbek düşünce çöpe atılmaz ve o gün koparılan göbek nerede kopmuşsa orada saklanılır. Çocuğun oranın özelliklerini alacağına inanılır (Akgün, 2021, s. 20).

İstanbul'da çocuğun göbeği gelişigüzel dışarı atılmaz. Eğer böyle yapılırsa çocuğun gözünün dışarda olacağına inanılır (Acıpayamlı, 1974, s. 55).

Tokat ilinde çocuğun göbek bağı türbelerin bahçelerine gömülür. Çocuğun hayatı boyunca orada yatan zatın şefaatinde yararlanıp iyi ahlaklı bir birey olarak hayatını sürdüreceğine inanılır (Bolat ve Kuşdemir, 2019, s. 75).

3.1.3.2. Lohusalık

Yeni doğum yapmış ve henüz yataktan kalkmamış kadın “lohusa, loğsa, doğazkesen, emzikli, nevse” gibi isimlerle adlandırılır. Lohusa kelimesi doğurmak fiilinden türemiştir (Acıpayamlı, 1974, s. 65).

Doğum yapan kadının, doğumun zorluğuna, çevre etkilerine, sağlık durumuna, ailenin maddi durumuna göre yataktan kalkacağı süreç uzun veya kısa olabilir (Örnek, 1977, s. 144).

Doğum yapan kadın doğum sonrası duruma göre üç gün, bir hafta veya yirmi gün yatakta kalıp istirahat edebilir. Bu süreçte ailesi ve akrabaları ona yemek verir, güzel elbiseler giydirir ve ihtiyaçlarını karşılarlar (Özdemir, 2022, s. 32).

Lohusa kadına doğum yaptıktan sonra çeşitli ziyaretler yapılarak gözün aydın denilir. Bu ziyaretler yapılırken çorba, yemek, ekmek, pilav, şeker, süt ve baklava gibi ürünler getirilir. Ayrıca kadına armağan olarak terlik, başörtü, havlu, kumaş, namaz bezi, çocuk giysileri ve oyuncak getirilir (Acıpayamlı, 1961, s. 71).

Lohusa kadın doğumdan sonra kırk gün boyunca dış etkilere karşı savunmasızdır ve korunması gerekir. Lohusa kadının uzak durması gereken pek çok uygulama ve davranış vardır. “Lohusanın mezarı kırk gün açıktır.” sözü de bu minvalde söylenilmiştir (Kızılaslan, 2019, s. 26).

Dargeçit’te lohusalık süresince şunlar yapılır:

Lohusa kadın bu süreçte doğum gibi zahmetli bir iş gerçekleştirdiğinden dinlenir, yatakta olur, evde kalır. Genellikle 40 gün sürmektedir. Bazı kadınlarda 60 gün olabilmektedir (K36, K44).

Günümüzde eğer çalışan kadın doğum yapmışsa rapor alıp evde dinlenir. Lohusa kadın namaz kılamaz ve oruç tutamaz (K27, K31, K46).

“Lohusa kadın, tek başına ahıra giremez.” (K89).

“Lohusa kadın; kirli yerlerde bulunmaz, doğumdan sonra kirleneceğine ve kirli yerin ona kötü geleceğine inanılır.” (K90).

Lohusa kadın, odada tek başına uyumaz (K55, K77).

Lohusa kadın, karanlık yerlerde bulunmaz (K5, K6).

Eskiden lohusa kadın köy yerlerinde üç gün geçtikten sonra her işi yapardı. Tarlada çalışır, bağa ve bahçeye giderlerdi (K1, K3, K6, K35, K40, K42, K59, K63, K83, K88).

Türkiye'nin farklı yörelerinde lohusalık dönemiyle ilgili görülen bazı inanç ve geleneksel uygulamalar şöyledir:

Kayseri’de lohusa ziyaretine gelen kadınlara şerbet dağıtılır (Şahinbaş, 2018, s. 102).

Bitlis’te “doğanı” ismi verilen şeker, un ve yağla yapılan bir yiyecek yapılır, lohusa kadına yedirilir (Özdemir, 2022, s. 33).

Osmaniye Düziçi’nde anneye lohusa döneminde soğuk yiyecekler ve içecekler verilmemelidir. Bir hafta boyunca soğuk vermemeye özen gösterirler. Bunun yerine anneye bal, pekmez ve yağ karıştırılıp bulamaç yapılır ve anne bunu yer (Bülbül, 2006, s. 24).

Elâzığ’ın Baskil ilçesinde lohusa kadının sütünün olması için un, şeker, tereyağı ve pekmezle yapılan ve ortasına kızarmış tereyağı dökülen “haside” yapılır ve lohusa kadına yedirilir (Kızılarıslan, 2019, s. 27).

Tekirdağ yöresinde lohusa kadına herhangi bir hastalık gelmesin diye üstüne kırmızı kurdele takılır (Seçinti, 2014, s. 25).

Konya ilinde lohusa yemeği olarak pirinç haşlanıp tereyağı ile yağlanıp lohusa kadına verilir. Yenilen bu yemeğin lohusa kadına faydalı olacağına ve sütünün artacağına inanılır (Özdemir, 2022, s. 33).

İstanbul, Sinop ve Kastamonu’da çocuk dünyaya gelince üç gün boyunca çocuğa anne memesi verilmez. İlk üç gün çocuğa kaşık yardımıyla şekerli su verilir. Çocuk ilk olarak memeyi ağzına alınca hafız çağrılır. Hafız Kur’an okur ve her okuduğu sayfanın başında orada bulunan kadınlardan biri parmağını şekere batırıp çocuğun ağzına verirler. Bu şekilde yapılan uygulamayla çocuğun terbiyeli ve sevimli olması amaçlanır (Acıpayamlı, 1974, s. 66).

3.1.3.3. Albasması

Lohusa kadına ve çocuğuna musallat olan bazen de hamile, gelin, damat, adam, yolculuk yapan kişi ve atlara musallat olan Türk folklorunda “al, albastı, alkızı, alki, almıs, albız, alanası ve alkansı” gibi isimlerle ifaden yaratıktır. Lohusa kadınlara musallat olan albasması birçok toplulukta görülmektedir (Artun, 2011, s. 167) Ayrıca al hastalığı olarak nitelendirildiğinden gelincik, havale, ağırlık çökme, cinuğrağı, albasması veya alacama gibi adlardan da bazılarını almaktadır (Acıpayamlı, 1974, s. 77). Halk kültüründe bazı olağandışı durumlarla insanların hayatlarında var olduğuna inanılan ve olumsuz

etkilerinin yanı sıra tabiatüstü yaratıkların varlığına inanılır. Bazı sıra dışı durumlarda bu varlıkların görüldüğüne inanılır. Söz konusu olağanüstü varlıkların tek başınayken görüldüğüne inanılır. Cin, peri olduğuna inanılan bu varlıkların her şeyi gece yapıp sabah horoz ve ezan sesiyle kaybolduğuna genellikle kimsenin bulunmadığı mekânlarda, boş yerlerde, tekin olmayan yerlerde, evlerde, hanlarda olduklarına inanılır (Artun, 2011, s. 167). İnsanlar su kaynaklarının olduğu, çeşme, ağıl, samanlık gibi boş yerlerle, kayalık ve tekin olmayan yerlerde alkarısının buralarda bulunduğunu ve buralara girerken besmele çekip girerler (Örnek, 2010, s. 145). Alkarısı kötü, pis iğrenç bir yaratık, canavar olarak kabul edilir. Yeni doğum yapmış annelere ve çocuklarına musallat olur. Bir canavarı andıran bu kötü dişi halk tarafından sevilmez ve ondan uzak durulması için de çeşitli davranışlar, uygulamalar ve ritüeller yapılır (Karaman, 2019, s. 178). Alkarısı "albasması" olayını gerçekleştiren varlık olarak tahayyül edilir. İnanişâ göre bu varlığın cinsiyeti dişidir ve giysinin rengi kırmızıdır bu yüzden buna "alkarısı" adı verilmiştir (Ateş, 2010, s. 37).

Lohusa kadına al basmaması için Anadolu köylerinde evinin kapısına bir orak geçirilir. Bunun dışında lohusa kadının odasında bir sarı süpürge bulundurulur veya yastık altına bir çift demir konulur. Bu uygulamalarla lohusa kadın ve bebeği korunur (Yalman, 1977, s. 28).

Albasması konusunda Sakaoğlu, *"Halkımız arasında 'albastı' veya 'albasması' diye adlandırılan bir hadise vardır. Gerçekte böyle bir şey var mıdır, yok mudur, bilinmez. Ama Anadolu halkının muhayyilesi böyle bir hadiseyi ve onun kahramanlarını uzun yıllardan beri aralarında yaşata gelmişlerdir."* (Sakaoğlu, 1989, s. 69) ifadesini söylemiştir.

Dargeçit yöresinde alkarısından korunmak için bazı uygulamalar yapılır. Kadın ve çocuk tek başına bırakılmaz (K1, K3, K6, K35, K40, K42, K59, K63, K83, K88). Anne ve çocuğun odasında alkarısından korunmak için Kur'an-ı Kerim bulundurulur.

Kadın doğum yaptıktan sonra yedi gün boyunca uyuyacağı zaman çocuğuna dönüp o tarafa bakıp çocuğu görecektir şekilde uyuması gerekmektedir. Yedinci günden sonra çocuğa bakmadan da uyuyabilir. Eğer ilk yedi gün çocuğa bakmazsa o tarafa dönüp uyumazsa alkarısının çocuğunu kaçıracağı düşünülür (K17, K33, K39, K91).

Gebe kadın yemek yaparken veya banyo yaparken sıcak su döktüğünde besmele çekilir. Alkarısının buralarda olduğuna inanılır (K90).

Gebe kadının çocuğunu Alkarısından korumak için süpürgeye bir iğne batırılıp çocuğun uyuduğu yere, beşiğe veya yastığının yanına konulurdu. Alkarısı; demir,

metalden korktuğu için buraya gelip çocuğa zarar vermeyeceğine inanılır (K8, K16, K78, K95).

Fotoğraf 3.10. Süpürge ve üstüne batırılan iğne

Yörede bilinen bir başka uygulama ise hemayil adı verilen muskalardan biraz daha büyük olan ve imam tarafından yapıp gebe kadının boynuna takılır. Hemayilin alkarısından koruduğuna inanılır (K1, K3, K6, K35, K40, K42, K59, K63, K83, K88). Ayrıca hemayile bazen bir iğne de batırılırdı. Alkarısının, iğneden korktuğuna inanılır (K1, K3, K6, K35, K40, K42, K59, K63, K83, K88).

Fotoğraf 3.11. Hemayil ve alkarısından korumak için batırılan iğne

Süryani vatandaşlar albasmasından korunmak için annenin ve çocuğun olduğu odada İncil kitabı bulundurmaktadır. Ayrıca çocuğun yastığının altına makas, demir veya bir metal koyarlar (K62, K72).

Anadolu'nun farklı yörelerinde albasması, alkarısından korunmak adına gerçekleştirilen bazı uygulama ve halk inançları şunlardır:

Mardin'in Savur ilçesinde lohusa kadının tülbindine bir tane çengelli iğne takılır. Bu iğnenin anneyi koruyacağına inanılır (Balaban ve Çınar, 2021, s. 77).

Kırıkkale'nin Keskin ilçesinde albasmasından korunmak için kırmızı ocağı bulunan bir aileden kırmızı bir çaput istenilir. Bu çaput eve getirilip anne ve çocuğunun yastığına bağlanır (Açıkgöz, 2019, s. 52).

Ankara'nın Şereflikoçhisar ilçesinde alkarısından korunmak için lohusa kadın ve bebeği yalnız bırakılmaz. Yanlarında muhakkak bir kişi bulundurulur. Bu kişinin bu işi isteksiz yapmaması için de ona bir tavuk pişirilip yedirilir. Böylece kişinin rızası alınmış olur (Ateş, 2010, s. 37).

Zonguldak'ın Ereğli ilçesinde albastıdan korunma için lohusa kadının olduğu yere muska, sarımsak, süpürge parçası ve iğne bırakılır. Yapılan bu uygulama ile lohusa kadına hiçbir kötü varlığın yanaşmayacağına ve ona zarar vermeyeceğine inanılır (Öztürk, 2017, s. 29).

Gaziantep'in İslahiye ilçesinde lohusa kadının evinde köyün kadınları toplanır. "Buraya albasmasın!" diye yüksek sesle türküler söyleyip oynarlar (Seçinti, 2014, s. 28). Eğer lohusa kadına albasmışsa, Erzurum yöresinde kadının odasına bir at getirilir. Bu at üzerinden lohusa kadına arpa verilip yedirilir (Acıpayamlı, 1974, s. 84).

3.1.3.4. Kırklama

Kırkinci günün sona ermesinden sonra anne ile çocuk için kırklanma işlemi yapılır. Kırklama yapıldıktan sonra anne ve çocuk için daha korunaklı dönem başlamaktadır. Kırklanma genellikle "kırk çıkarma, kırkını kovma, kırk atma, kırkını uçurma" olarak isimlendirilir. Bu işlemler sırasında ufak tefek çeşitlilikler olsa da genellikle kırklanma, su ile gerçekleştirilir (Özdemir, 2022, s. 107). Bununla birlikte susuz gerçekleştirilen "kırklama" uygulamaları da görülmektedir. Susuz işlem şu şekilde yapılır: Bebeğin altına bir döşek konulur. Köyden çağırılan iki kadın eve gelir. Kadınlardan biri çocuğun soluna diğeri sağına oturur. Sağa geçen kadın kucağına bebeği

alıp kibleye döner ve: “Sallû salavat sallû Muhammet diyenin akıbeti hayırlı olsun.” deyip çocuğu soldaki kadına verir. Solda oturan kadın da bebeği beşiğin altından sağ tarafta oturan kadına yuvarlatır. Bu işlem üç defa tekrarlanır ve kırklama uygulaması bitmiş olur (Acıpayamlı, 1974, s. 95-96). Dargeçit ilçesinde böyle bir uygulamaya rastlanılmamıştır.

Yörede yapılan uygulamalar şu şekildedir: Anneye ve çocuğuna kırkinci gün yapılan uygulamadır. Kadın kırkinci gün gusül abdesti alır ve böylece kırkı biter. Bundan sonra oruç tutabilir, namaz kılabilir. Çocuğun kırkı çıkınca banyo yaptırılır. Başından su dökülürken “Kırklık, uçsuz bucaksız kimsenin uğramadığı dağla.” şeklinde üç defa söylenilir (K1, K3, K6, K35, K40, K42, K59, K63, K83, K88). Kırklanma işleminden sonra kadına ve çocuğa güç gelir. Kendilerini daha güvende ve daha pak hissederler. Kırklık bitmeden yöre halkının bebek görme ziyaretleri “helat” adı verilen hediye verme ziyaretleri olur. Kadın kırkinci gün banyo yaptıktan sonra başı ıslak bir şekilde çocuğun yanına gelemmez, saçını kurutup evin tüm odalarını dolaştıktan sonra çocuğun yanına gelir (K17, K33, K39, K91).

Bebeği anne, anneanne, kaynana, görümce o an evde kim varsa beraber yıkayıp dua ederler. Kırkı çıkarma işleminde başının üstüne bir tarak tutulup su sökülür ve “Kırklık ne senle ne benle, uçsuz bucaksız kimsenin uğramadığı dağla.” şeklinde üç defa söylenilir (K90).

Son işlemde ise kırk delikli bir tas bebeğin başının üstüne koyup su dökülür ve “Kırklık ne senle ne benle, uçsuz bucaksız kimsenin uğramadığı dağla.” şeklinde üç defa söylenilir (K13).

Türkiye'nin farklı yörelerinde "kırklama" ile ilgili olarak gerçekleştirilen diğer bazı uygulama ve halk inançları şunlardır:

Denizli Tavas yöresinde anne ve bebek ayrı ayrı yıkanılır. Birbirini görmemeleri gerekmektedir. Bunun uğursuzluk getireceğine inanılır. Büyükanne bebeği yıkar, anne ise kendini yıkar (Karaman, 219, s. 179).

Erzurum ilinde bebeğin yirmi günlük iken “yarı kırkı” dökülür. Yirmi findığa veya yirmi arpaya üç kere İhlas bir kere Fatiha okunulup yıkanılacak suyu konulur. Su bebeğin başından ayağına doğru bakır kevgirle dökülüp yıkanılır. Yarı kırkında hem anne hem de bebek banyo yaptırılır. Bebeğin banyo yaptırıldığı su, okunmuş olduğundan rastgele bir yere dökülmez. Genellikle ağaçların dibine dökülür (Bolçay, 2011, s. 593).

Kastamonu'nun İnebolu ilçesinde altın bir yüzük alınır. Bu altın yüzük kırk defa suya batırılıp çıkarılır. Bebek kırkinci günde bu altın yüzükle yıkanılır. Bu uygulama dışında bebeğe kötü bir şey gelmesin ve olumsuz bir olay yaşamasın diye kırk çeşit evin

yanında önünde çöp toplanıp yakılır. Bu yakılan çöpün dumanı da bebeğe doğru tütürülür (Saygı, 2017, s. 273).

İzmir'in Menemen ilçesinde kırkinci günde giydirip çok uzak bir tanıdığı evine götürülür. Bebeğin ömrünün bu uzun yol gibi olması dilenir. Bebeğin gittiği yerde bebeğe ekmek ve yumurta verilir. Yumurta, bebeğin koynuna konulur ve burada kalmasına dikkat edilir. Buradaki gaye kısmeti açık ve bereketli bir birey olmasını sağlamaktır (Akalın, 2018, s. 191).

Çorum ilinin İskilip ilçesinde kırklama işlemi için hazırlanan suya en başta kaşık, fincan, kepçe ile kırk tane sayılarak konulur. Bu su çeşitli sureler okunarak anne ve çocuğa uygun hâle getirilip hazırlanır. Suyun içine altın bir yüzük veya küpe atılır. Bunun dışında kırk tane taş veya tarak da atılır. Burada atılan nesnelerin gücünün bebeğe geçip onu güçlendireceğine inanılır. Taş sağlamlığı ve dayanıklılığı, altın da zenginliği ve bereketi ifade etmektedir (Özdemir, 2022, s. 107-108).

3.1.3.5. Kırkbasması

Lohusa kadın ve bebeğinin, doğumdan sonra kırk gün içinde gelen hastalıklara halk arasında “kırk basması, kırk düşmesi, kırk karışması, lohusa basması” gibi isimler verilmektedir (Acıpayamlı, 1974, s. 85).

Dargeçit'te yapılan uygulamalar şunlardır:

Kırkı çıkmadan bir kadın dışarı çıkamaz (K17, K33, K39, K91).

Kırkı çıkmayan kadının, dışarıda kırkı çıkmayan kadın ve hayvanları görmemesi gerekir (K1, K3, K6, K35, K40, K42, K59, K63, K83, K88).

Kırkı çıkmayan kadın başka bir kırkı çıkmayan kadınla karşılaşırse selam vermeden, konuşmadan, ses çıkarmadan oradan ayrılır. Sesleri birbirine giderse kadınların sütünün kesileceğine inanılır. Ayrıca bir daha çocuklarının olmayacağına inanılır (K36, K44).

Kırkı çıkmayan kadının evinde doğum yapan bir hayvan (özellikle inek) varsa veya kuluçkada bir tavuk varsa balkona, ahıra ve evin bahçesine çıkamaz (K52, K54, K56).

Hayvanların da kırkı üç gün sürer ve onların sesinin lohusa kadına gelmemesi gerekir. Aksi hâlde hem hayvanların hem de kadının zarar göreceğine inanılır. Kırkı çıkmayan kadın zorunlu hâllerde dışarı çıkarsa ve kucağında bebeği varsa eğer kırkı

çıkmayan başka bebekli bir kadını görürse her iki kadın da bebeğini kucağına sımsıkı alır ve birbirlerine selam vermeden görmezden gelirler (K17, K33, K39, K91).

Kırkı çıkmayan kadınların elinde olmayan sebeplerden dolayı kadınların sesleri birbirine gittiyse her iki kadının aile bireyleri gizlice diğer kadının evine gidip elbisesinden bir parça koparıp ateşle yakarlar. Böylece kırklı kadınlara bir zarar gelmeyeceğine inanılır (K27, K31, K46).

Bir diğer uygulamada eğer ses birbirine giderse evde bulunan bir iğne diğer kırkı çıkmayan kadının evindeki iğneyle değiştirilir böylece onlara bir zarar gelmeyeceğine inanılır. Sesin iğne deliğinden çıkıp gidileceğine inanılır (K89).

Kırklığı bulaşan kadınlar için yörede görülen eski geleneklerden biri de birbirlerine sütlerinin verilmesidir. Kırklık sütü denilen bu süt bebeklerin vücuduna sürülür. Böylece kırk basmasının bu uygulamayla son bulacağına inanılır (K90).

Gerçekleştirilen bir başka uygulamada ise kırkı bulaşan kadınlar birbirinden sütünü ister ve o sütü hem kendi vücutlarına hem de çocuğun vücuduna sürerler. Eğer kadın sütü vermezse gizlice takibe alınır ve bu kadının ayak izi haberi olmadan ölçülür. Bu ölçülen ayak izi uzunluğunca bir ip kesilir. Bu ip evde yakılır ve kırk basmasının geçeceğine inanılır (K20, K32, K48, K49, K50, K75, K84).

Süryani vatandaşlarda yeni doğum yapmış ve kırkı çıkmamış iki kadın birbirinin yanından geçerse birbiriyle konuşmazlar (K62, K72).

Türkiye'nin farklı yörelerinde kırk basması/karışması ile ilgili olarak gerçekleştirilen bazı uygulama ve halk inançları şöyle kaydedilmiştir:

Batman'da iki lohusa kadının birbirini görmemesi ve birbirine seslerinin gitmemesi gerekir. Lohusa kadınların bir daha çocukları olmayacağından korkulur. Eğer kırkları birbirine karışan iki lohusa kadın denk gelip karşılaşırsa, birbirlerine iğne vererek bu olumsuz durumdan kurtulacağına inanılır (Demir ve Duran Gültekin, 2022, s. 12).

Muğla ilçesinde kırkı çıkmadan dışarı çıkan kadınlar eğer istemeden birbirlerini görürlerse lohusa kadınlar birbirlerinin bebeklerini üç defa emzirirler. Bunu yapınca kırkların birbirine karışması engellenmiş olur (Kabak, 2015, s. 643).

Artvin yöresinde kırk basmaması için eğer o evden cenaze çıkmışsa ve çocuk uyuyorsa çocuğun uyandırılması gerekir. Bunun dışında yörede kırklı çocuğun çamaşırlarının ikindi vaktinden sonra dışarıda bırakılmaması gerekir (Bülbül, 2006, s. 29).

Şanlıurfa'nın Halfeti ilçesinde çocuklar kilo yönünden problem yaşıyorsa zayıf ve çelimsiz görünüyorsa bunun kırk basmasından kaynaklandığına inanılır. Ayrıca abdestsiz

ve âdetli olan biri kırkı çıkmayan kadının yanına giderse gene kırk basmış olunur (Karabulut, 2017, s. 25).

Anadolu'nun çeşitli yörelerinde bir araya gelen kadınlar boncuk değiştirirler. Ayrıca çocuğa kırk karışmışsa bir ağacın altına kırk çakıl taşı konularak yıkanılır. Böylece kırkının çıkacağına inanılır (Artun, 2011, s. 166).

Osmaniye'nin Düziçi ilçesinde anneyi ve bebeği kırk basmasın diye bazı önlemler alınır. Lohusa kadın ve bebeğinin olduğu odaya un, çiğ et, pis eşya, yemek ve su bırakılmamalıdır. Eğer odaya un girmişse bebek çuvalın üzerine tutulup çuvala konulur (Bülbül, 2006, s. 29).

3.1.3.6. Nazar

Nazar bakışların olumsuz gücünü ifade etmektedir. Nazar en çok haset, kıskançlık ve imrenme duyguları ile açıklanmaktadır. Halk arasında kişinin en çok sevdiği bireylere nazar değdiğine dair inanış mevcuttur (Kasımoğlu, 2022, s. 491).

Nazar, bazı insanların bakışlarındaki güç ve nitelikleriyle bir kişi, nesne ve hayvana bakmakla o bakılan canlı üzerinde sakatlık, hastalık, ölüm ve kırılma etkisinin olması ile açıklanır. Daha çok mavi gözlü insanlarda nazar gücü olduğuna inanılır. En çok nazar değen kişiler; bebekler, güzeller, çalışanlar, mutlular ve hünerli olan kişilerdir. Sadece insanlara değil hayvanlara ve evlere de nazar değebilir. Bir at veya ineğe çok çabuk nazar değebilir. At cılızlaşır, ineğin ise sütü azalır. Eve nazar değince çabuk kırılacak eşyalar kırılır ve zarar görürler (Boratav, 1984, s. 103-104).

Dargeçit ilçesinde halk arasında renkli gözlülerin nazarının daha çok değdiğine dair bir inanış vardır. Yörede özellikle bebeklere, maddi durumu iyi olanlara, ev eşyalarına, hayvanlara, tarlalara, bağ ve bahçeye nazar değdiğine inanılır.

Yörede eğer çok güzel bir bahçe, tarla veya ev varsa nazardan korunması için bir eşek kafatasını bahçenin, tarlanın veya evin önüne asarlar. Gelen kişiler hem ondan korksun hem de bu tarla, bahçe ve eve bakmasın, nazar değdirmesin diye bu uygulama yapılır (K15, K25, K60, K71, K81, K82).

Bunun dışında tarla, bahçe ve arsaya nazardan koruması için yumurta kabukları bırakılır. Bazen de yumurta kabukları ağaç dallarına asılır (K89).

Nazar değen çocuk zayıf ve güçsüz hâle gelmektedir. Nazarı, çocuktan çıkarmak için yaşlı bilge bir kadının yanına gidilir. Kadın çeşitli bitki yaprakları, çalı çırpı ve kemik parçalarından bir karışım yapar. Bu karışım da bir evliya veya şeyh toprağından çok az da

karışımın içine atılır. Kadın, çocuğun ailesine bu karışımdan verir. Çocuğun ailesi çarşamba günü bu karışımı yakar ve duman çocuğun etrafında tütsülenir. Böylece nazarın geçeceğine inanılır. Ayrıca bu karışım yetişkinler için de yapılmaktadır. Yetişkinler için hazırlanan bu karışımı hekim/bilge evinde hazırlanıp yakılır. Hazırlanan karışım bir çaputla bağlanır. Bu çaputtan iki tane yapılır. Birini bilge kadın evinde kişinin üstüne dumanı tütecek şekilde yakar ve dualar eder. Diğerini de bilge kadın, nazar değen kişiye verir. Nazar değen kişi o haftanın ilk cuma günü evinin önünde bu karışımı yakıp dualar eder (K19, K79, K96).

Fotoğraf 3.12. Nazardan korunmak için hazırlanan karışım

Köyde eğer nazar değdiği düşünülen bir kadın varsa kadının haberi olmadan onun evinin önüne bir çivi çakılır. Bu çivinin çakılmasının amacı insanlara nazar değdiren kadının ağzının kapamasını sağlamaktır. Bu uygulama ile nazarın önüne geçilmesi amaçlanır (K66, K76).

Çocuğu nazardan korumak için çocuğa imamın yanında bir muska yapılır (K30, K37, K75).

Anne çocuğunu nazardan korumak için çocuğa bol veya eski elbiseler giydirir. Böylece nazar değdiren gözlerden onu koruduğuna inanılır (K47, K68).

“Anne çocuğuna nazar değmesin diye mavi bir tane boncuk takar.” (K90).

Çocuklara nazar değmemesi için eskiden kemiğe benzer beyaz bir boncuk takılırdı. Bu boncuk insan dişini andırırdı. Bunu takan çocuklara nazar değmeyeceğine inanılırdı (K15, K25, K60, K71, K81, K82).

Nazar deędirdięini dūřınūlen kiři yanımızdan geçince bir tařa tūkūrūp daha sonra o tař yere sūrtūlūr. Bōylece o kiřinin nazarının geçeceęine ve nazarının artık deęmeyeceęine inanılır (K9, K21, K22, K80).

“Nazardan kurtulmak için nazar deędirdięini dūřınan kiřinin ayakkabısına bir miktar tuz dōkūlūr. Bōylece nazarın geçeceęine inanılır.” (K75).

Son olarak yapılan bařka bir uygulama ise nazar deędięi dūřınūlen kiřinin bastıęı yerde ayak izinin ōlūsūnūn alınmasıdır. Bu ayak izi uzunluęunca bir ip kesilir ve bu ip eve getirilir. Getirilen ip evde yakılır. İpin yakılmasıyla nazarın geçeceęine inanılır (K19, K79, K96).

Nazarla ilgili olarak Tūrkiye'nin çeřitli yōrelerinde gerçekleřtirilen geleneksel uygulama ve halk inançlarından bazıları řōyle kaydedilmiřtir:

Mardin'in Kızıltepe ilçesinde arabalara nazar değmemesi için arabanın dikiz aynasına bir çift bebek ayakkabısı bağlanır (Ūnalın, 2023, s. 314).

Konya ilinde ūzerlięin ūzerine atılarak ateř yakılır ve bu ūzerlik çatlayarak ses çıkarıp dumanı ortaya çıkar. Nazar değen kişinin ellerine, ayaklarına, başına ve kollarına dumanın temas etmesi sağlanır. Bōylece nazarın geçeceğine inanılır (Emeksiz, 1998, s. 234).

Erzurum'un İřpir ilçesinin Çatakkaya kōyūnde çocuęu nazardan korumak için yılanın kafası çocuęun ūzerine atılır. Bunun dıřında çocuęun doęumundan sonra yedi farklı ip bir altı pūskūl olacak řekilde baęlanır. Bunun içine çię yumurta konulup camiye asılır bōylece nazarın geçeceęine inanılır (Sūmbūllū, 2018, s. 93-94).

Bartın ilinde yeni doęmuř olan çocuęa nazar deęmemesi için bebeęin ūstūndeki kıyafetlere veya beřięine nazar boncuęu takılır (Erol alıřkan, 2021, s. 79).

Van'ın Eriř ilçesinde ōzellikle yeni doęum yapmıř anne ve çocuęuna çabuk nazar deęer. ocuęu gōrūnce muhakkak mařallah denilmesi gerekir. Nazar deęen anne ve çocuęu için ūzerlik, sarımsak kabuęu, kuru soęan kabuęu bir odada yakılır. Odaya anne ve bebek girer bōylece koku alsınlar ve nazar geçsin anlayıřı vardır (Akgūn, 2021, s. 22-23).

Karabūk'ūn Safranbolu ilçesinde nazar deędiren birey biliniyorsa nazar deędiren bireyin ayakkabısına bir çivi çakılır veya ayakkabının herhangi bir yerinden delik açılır (Ūnalın, 2023, s. 315).

Erzurum yōresinde ōzellikle gōzū benli olan veya renkli gōzlū olanların nazarının çabuk değdiğine dair bir anlayış vardır. Eęer bir kişiye nazar değerse nazar değdiren kişinin kıyafetlerinden veya ayakkabısından bir parça alınıp bir odada yakılır. Yakılan

kıyafet veya ayakkabı tütsüsü tüm odalara ve eve yayılınca nazarın geçeceğine inanılır (Bolçay, 2011, s. 594).

3.1.3.7. Sarılık

Sarılık, özellikle yeni doğan bebeklerde görülen gözlerinin beyaz kısmının sararması ve benzinin soluklaşması sonucu oluşan bir hastalık olarak ifade edilmektedir (Başak ve Esen, 2020, s. 153).

Dargeçit ilçesinde sarılıktan korunmak için çocuğun üstüne sarı tülbent örtülür (K52, K54, K56).

“Çocuğun sarılığa yakalanmaması için üstüne bir sarı boncuk takılır.” (K90).

Sarılığa yakalanan bir çocuk, annesi tarafından sarılığın geçmesi için mahallede bilge bir kadının evine götürülür. Anne çocuğu götürürken bir adet sabun ve çocuğun giymesi için elbiseyi de yanına alır. Bilge kadın sarılığa yakalanan çocuğun başını o sabunla yıkar ve dualar eder. Annenin getirdiği temiz elbise giydirilir. Çocuğun üstünde banyo yapılmadan önce giydiği elbise çıkarılır bir daha çocuğa giydirilmez ve o elbise fakir bir aileye verilir (K8, K16, K78, K95).

Eskiden beri devam eden bir başka uygulamada ise bebek sarılığa yakalanmışsa kulağından jiletle hafifçe kan akıtılır. Böylece akıtılan kanla sarılığın geçeceğine inanılır (K15, K25, K60, K71, K81, K82).

Sarılığa yakalanan kişilerin kulağı jiletle kesildikten sonra bu yaranın daha hızlı geçmesi için yara olan yere tuz ve sarımsak sürülür (K38, K55, K77).

Sarılığa yakalanan çocukların yanında sarılıktan bahsedilmez. Çocuğun kulak aşinalığı olmasın ve çocuk bu durumdan olumsuz etkilenmesin diye konuşulmaz (K12, K43).

Sarılığın önlenmesi için yörede sık sık kadınlar bebeklerine süt verirler (K36, K44).

Sarılığa yakalanan çocuk bölgede akan Dicle Nehri'ne götürülür. Burada çocuk nehirdeki balıklara bakar. Böylece çocuğun sarılığının geçeceğine inanılır (K89).

Süryanilerde sarılığa yakalanan bebeklere “zeroke” adı verilen bir sarı boncuk ipten geçirilerek boyunlarına takılır böylece sarılığın geçeceğine inanırlardı (K62, K72).

Sarılıktan korunmaya yönelik ülkemizin farklı yörelerinde gerçekleştirilen bazı geleneksel uygulamalar ise şöyledir:

Muğla'nın Menteşe yöresinde çocuklar sarılık olmasın diye ışıık yakılır ve çocuğa bol bol şekerli su verilir (Çoban, 2019, s. 511).

Şırnak'ın Güçlükonak ilçesinde eğer bir bebek sarılığa yakalanmışsa kulağı jiletle kesilerek/çizilerek kan akıtılır. Akıtılan kanla sarılığın geçeceğine dair inanış vardır (Ağırman, 2009, s. 52).

Bingöl yöresinde çocuğun sarılığa yakalanmaması için üstüne bir sarı boncuk takılır veya sarı ışııkta uyutulur (Irmak, 2016, s. 119).

Bartın ilinde yeni doğmuş olan çocuğun sarılığa yakalanmaması için yüzüne sarı bir bez veya sarı başörtü örtülür (Erol Çalışkan, 2021, s. 79).

Uşak ilinde çocuklara sarılık gelmemesi için ellerine ve ayak bileklerine sarı ip takılır. Sarılığa yakalanan çocuklar için de bir miktar su hazırlanır. Bu suda altın yıkatılır ve sarılığa iyi geldiği için aynı suda çocuk yıkanır. Böylece sarılığın geçeceğine inanılır (Başak ve Esen, 2020, s. 153).

3.1.3.8. Çocuk

Çocuk dünyaya geldikten sonra bir dizi kural ve onu izleyen inanç, ritüel, âdet, gelenek, görenek, işlem ve pratik yapılır. Bunlar çocuğun sağlıklı büyüüp korunması maksadıyla gerçekleştirilir. Yapılan bu uygulamalar bazen çok katı bazen de esnek bir hâl alabilir. Çocuk bu sayede bebeklikten ergenlik dönemine kadar belli aşamalardan geçmiş ve büyümüş bir canlı hâline gelir (Örnek, 1977, s. 147).

Dargeçit ilçesinde özellikle erkek çocukları için farklı uygulamalar yapılır. Bunlar aynı zamanda dikkat çekici nitelikte olurlar. Kız çocukları için daha sade ve kimsenin duymayacağı şekilde uygulamalar yapılır. Çekirdek ailede “Çocuk ocağı tüttürür.” sözü kullanılır. Böylece çocuğun aile içinde sevildiği nitelendirilir (Artun, 2011, s. 144).

Çocuk doğduktan sonra ergenlik dönemine kadar akika kurbanı kesilebilir. Akika kurbanı erkek çocukları için de kız çocukları için de kesilir. Anne ve baba eğer 7 tane çocuğu varsa bunların akikasını bir büyükbaş hayvan olarak da kesebilir. Aile kestiği hayvanın etini akrabalara, komşulara ve fakirlere dağıtır. Şayet tek çocuk için akika düşünülürse bir tane küçükbaş hayvan kesilir. Genelde bir keçi veya koyun kesilir. Dargeçit'te akika kurbanı genellikle çocuğun doğumundan sonraki 7. gün, 40. gün veya 1 yılını doldurunca kesilir.

Fotoğraf 3.13. Akika kurbanı

Çocuk erken yaşta vefat ederse ve henüz akika kurbanı kesilmemişse, ölümünden kısa bir süre sonra akika kurbanı kesilir. Kesilen akika kurbanının eti komşulara, fakirlere ve akrabalara dağıtılır. Vefat eden çocuk veya genç için bir tane testi alınır. Testinin ön kısmına bir tane elma veya yumurta yerleştirilir. Maddi durumu olmayan birine bu testi verilir. Testiyi alan kişi, testiden su içince veya abdest alınca ölen kişiye sevap kazandıracağına inanılır. Ayrıca vefat eden çocuğun ahirette o testiyle anne ve babasına su vereceğine inanılır (K17, K33, K39, K91).

Süryani vatandaşlar çocuk doğup vaftiz edildikten sonra bir hayvan keserler. Bu hayvan çocuğun bolluk ve bereketini temsil etmektedir. Kesilen hayvan ziyafet şeklinde hep beraber yenilir veya komşulara dağıtılır (K62, K72).

Çocuğa ad koyma

Adla ilgili halk inanışlarında olan bazı hadisîşerifler vardır. Bunlardan birincisi kıyamet gününde bireylerin kendi adları ve babalarının adları ile çağrılacaklar. İkincisi ise babanın evladı üzerinde isim hakkı olduğudur. Bu sebeplerden çocuğa güzel adlar konulması gerekir (Kalafat, 2010, s. 281). Ayrıca yasalara göre de, ad konulması zorunlu

bir eylemdir. İnsanlar bir insana, bir nesneye veya bir hayvana ad vererek kafalarındaki karışıklıkları giderirler.

İsim konulduktan sonra insan kendini bebeklikten itibaren o adla özdeşleştirip toplumda o role uygun bir hâl almaktadır. Okulda, mahallede, evde, işte, sokakta, bahçede, yörede adıyla çağırılan çocuk geleceğe güvenle bakar ve o role uygun bir öz taşır. Dede Korkut boylarına baktığımız zaman çocuk dünyaya geldikten sonra ad kazanması için olağanüstü bir iş yapması, bir kahramanlık göstermesi veya bir hayvanı avlaması onunla savaşması gerekirdi (Kalafat, 2010, s. 280).

Çocuk doğar doğmaz yapılan ilk eylemlerden biri ad vermedir. Çocuğa hangi sebeple ve hangi anlamla adın yüklendiği çocuğun sonraki yaşamında hem adının anlamı hem de hayatındaki işlevi mühimdir. Kısacası insan, adıyla yaşar ve adıyla ölür (Boratav, 1984, s. 88-90).

Toplumda çocuğun doğum sırasına göre ad verme de oldukça yaygın bir uygulamadır. İlk çocuğa İlkay, İlknur, İlker, İlksen, Âdem; son çocuğa Songül, Soner, Yeter, Dursun, Sonay gibi adlar verilir (Türktaş, 2018, s. 41).

Dede Korkut'un Dirse Han Oğlu Boğaç Han Destanında Dirse Han'ın oğlunun isim alması için önce kahramanlık göstermesi gerekir. Çocuk, boğa ile karşı karşıya gelir. Çetin geçen mücadeleden sonra çocuk, boğayı öldürür. Daha sonra Dede Korkut çağırılır. Dede Korkut, oğlan boğayı öldürdüğü için ona Boğaç adını verir (Ergin, 2021, s. 5).

Müslüman toplumlarda ad koyma işlemi dini olarak da bir yüküm olduğundan çok fazla dikkat edilir. Buna göre bazı uygulamalar yapılır. Çocuğa ad verme işini baba, hoca, imam, dede, dayı, amca ve ailenin önde gelen büyükleri verir.

Dargeçit ilçesinde isim verme işlemini genelde mahallenin imamı yapar. İmam yeni doğan bebeği kucağına alır ve kibleye döner, bebeğin sağ kulağına ezan sol kulağına kamet getirip adını kulağına üç defa söylemesiyle merasim sona erer. Konulan adın dini bir ad olmasına dikkat edilir. Bunun dışında aile büyüklerinden birinin adını verme geleneği de oldukça yaygındır. Yörede ad vermeyeyle ilgili geleneksel kabul ve uygulamalar şunlardır:

Eskiden çocuğun dedesi çocuğa ad bulurdu. Ne ad verirse herkes kabul ederdi (K2, K45, K69, K70, K86, K92, K94).

Anne ve babanın bir çocuğu vefat ederse ondan sonra doğan çocuk, ölen kişinin adını alırdı (K13, K26, K28, K64).

Çocuğun anne ve babası ortak olarak bir isimde anlaşıp çocuğa ad verirdi (K33, K47).

Köy yerlerinde ebeler bulunurdu. Ebe doğumu gerçekleştirdiğinden dolayı doğan çocuğa ismi o verirdi (K44, K56, K89, K90).

Annenin erkek kardeşleri yeğenine bir isim koyardı (K5, K6).

Sülaledeki büyükler gelip çocuğa isim verirdi (K7, K14, K18, K26, K28, K61, K87).

Köyün imamına danışılır ve dini bir isim konulmasına dikkat edilirdi. İbrahim, Muhammed, Mustafa, Abdullah gibi isimler verilirdi (K20, K32, K48, K49, K50, K75, K84).

Kur'an-ı Kerim'de geçen isimlerin verilmesine dikkat edilir. Böylece çocuğa verilen bu ismin ona ahirette yardımcı olacağına ve kolaylık sağlayacağına inanılır (K66, K76).

Süryanilerde ad verme geleneğinde kutsal kabul edilen Davut, Yusuf, Musa, İsa, İbrahim gibi adlar çocuklara verilir. Süryanilerde ad verme vaftiz sırasında gerçekleşir. Bir çocuk vaftiz edilmeden önce de bir isimle anılır. Bu, dünyevi ismidir. Vaftiz edildikten sonra da asıl kullanacağı ismi almış olur (K62, K72).

Ad koyma geleneğiyle ilgili Anadolu'nun farklı yörelerinde görülen geleneksel uygulama ve kabullerin bazıları şunlardır:

Mardin'in Midyat ilçesinde aynı aileden yedi kişiye Mehmet veya Muhammed ismi konulursa o ailenin konutuna şeytan girmeyeceğine inanılır (Uygur, 2008, s. 39).

Antalya'nın Alanya ilçesinde çocuk dünyaya geldikten sonra eğer isim konusunda çok düşünülp karar verilmemişse hocalara danışılır ve bu sayede çocuğa bir isim konulur (Yücesan, 2022, s. 19).

Hatay'ın Reyhanlı ilçesinde çocukların adı göbek bağı kesildikten sonra verilir ve onunla ilgili etkinlikler o zaman yapılır (Çelik Kan, 2019, s. 93).

Kırıkkale'nin Keskin ilçesinde eskiden büyükler isim verirken günümüzde bebeğin anne ve babası kendi arasında karar verip bir isim verirler. Bunun dışında ailede veya sülalede yakın zamanda biri vefat etmişse onun da adı verilir (Açıkgöz, 2019, s. 54).

Göbek adı

Anadolu'da çocuk doğduktan sonra göbeği kesilirken isim verilir. Bu isim çocuğun ilk ismi yani göbek adı olur. Çocuğun asıl ismi birkaç gün sonra verilir (Artun, 2011, s. 162). Halk arasında hemen hemen her yerde çocuğa göbeği kesilirken ad verilmesi bir gelenektir. Genellikle dinî ve ünlü bir kişinin adı verilir. Bu verilen ad

kimlikte kullanılmaz ve çocuğun asıl ismini verene kadar geçen süreçte anne, baba, aile, sülale tarafından çocuk göbek adıyla çağrılır. Göbek adı verilirken dinî bir mana yüklenir. Bunu soran kişilere de “Mezarda o isimle çağrılır.” veya “Diğer dünyada o isimler çağrılmış.” gibi yanıtlar verilir (Örnek, 1977, s. 159). Yörede göbek adı uygulamasına eskiden nadir de olsa ebe eğer ailesi bebeğe bir isim vermemişse çocuğun adının belli olmaması nedeniyle bir göbek ad verirdi. Bu adın ahirette ona kolaylık sağlayacağına inanılırdı. Aile, çocuğa ad verene kadar göbek adı ile çağırılırdı. Göbek adını sadece çekirdek ailesi ve ebe bilirdi.

Göbek adı geleneğiyle ilgili Anadolu'nun farklı yörelerinde görülen geleneksel uygulama ve kabullerin bazıları şunlardır:

Osmaniye'nin Düziçi ilçesinde bebek doğar doğmaz asıl adı konulmazdı. Ebe tarafından göbek adı verilir. Bu verilen adın dini olmasına dikkat edilirdi. Mustafa, Muhammed, Emine, Ayşe, Fatma, Ahmet gibi dini isimlerin verilme sebebi diğer dünyada bu isimle anılacak inanışıdır (Bülbül, 2006, s. 32).

Ankara'nın Şereflikoçhisar ilçesinde çocuk doğar doğmaz aileden biri veya hastanede bulunan hemşirelerden biri tarafından kısa süreliğine verilen isim çocuğun göbek ismidir. Kimlikte bu isim kullanılmaz ve çocuğa geçici olarak verilir (Ateş, 2010, s. 39).

Samsun'un Çarşamba ilçesinde çocuğa göbeği kesilirken pırasa kesilip göbek adı verilir. Ayrıca verilen göbek ismini beğenmeyenler sonra bunu değiştirebilirler (Yıldırım, 2019, s. 56).

Zonguldak'ın Ereğli ilçesinde büyükler doğan çocuğa göbek adını verirler. Çocuğun asıl adını da anne ve babası verir (Öztürk, 2019, s. 35).

Ankara'da ise göbek adını üç kere tekbir getirerek ebe koyar. Bebeğin asıl ismini üç gün sonra veya yedi gün sonra verirler. Eğer isim konusunda bir anlaşmazlık yaşanır bu konulan isimlerden kura yapılır. Kurada çekilen isim, bebeğin asıl ismi olur (Öztürk, 2019, s. 36-37).

Takma ad

Eskiden soyadı kanunu ilan edilmeden önce çocuklara takma ad konulurdu. Lakap adları kişinin uğraştığı iş, başardığı bir olay veya vücut yapısına göre takılırdı. Ahmet, Mehmet, Ali gibi çeşitli isimler verilir. Lakap ise bu isimleri birbirinden ayırmak için verilir (Boratav, 1984, s. 88-89). Özellikle köy yerlerinde kişinin bir asıl ismi, bir de

bunun dışında takma adı bulunurdu. Bu takma ad kişinin herhangi bir davranışından, vücudunda herhangi bir kusurundan veya ailesinin bir özelliğinden dolayı verilirdi. Halk bu lakap sayesinde kişiyi daha rahat tanır ve onu lakabıyla çağırırdı. Tek başına Ali bir şey ifade etmezken saç yoksa Kel Ali veya namaz kılmıyorsa Gâvur Ali lakabı takılınca herkesçe bilinir ve bu şekliyle çağrılırdı. Takma adı özellikle de aynı adı taşıyan insanları birbirinden ayırt etmek için kullanılırdı. 1934 yılında Soyadı Kanunu çıkmadan çıkan karışıkların önüne geçmek için de lakap takılırdı (Örnek, 1977, s. 159-160).

Dargeçit yöresinde eskiden takma adları olduğu gibi günümüzde de takma ad verilir. Genellikle ailesi, sülalesi ve yakın çevresi bu takma adla kişileri çağırır.

Takma ad sadece bebekken değil bazen çocukken bazen de büyüdüğünde verilir (K24).

Şu an takma ad veren aile yok, takma ad veren bir aile duymadım (K9, K21, K22, K80).

Eskiden köy yerlerinde insanlar kişinin vücudundaki bir organ eksikliği veya herhangi bir yerindeki hastalığından dolayı kişiye takma ad verirlerdi. Örneğin doğumda kolu olmayan kişiye “sakat, kolsuz” veya saç olmayan kişiye “kel, tüysüz” takma adları verirlerdi (K36, K44).

“Bizim mahallede bir çocuk vardı. Dışarda oynarken gözünden yaralandı ve gözünü kaybetti. Mahallede herkes ona tek göz ismini koymuştu.” (K5).

Bizim buralarda genellikle kişiler annesi, babası veya sülalesinin adı eklenip o şekilde daha kolay tanınması amacıyla çağırılırlar (K20, K32, K48, K49, K50, K75, K84).

Takma ad geleneğiyle ilgili Anadolu'nun farklı yörelerinde görülen geleneksel uygulama ve kabullerin bazıları şunlardır:

Çorum ilinin İskilip ilçesinde takma adlara çokça yer verilir. Kişinin adının söylenmesine gerek kalmadan takma adı duyulunca herkes kimden bahsedildiğini anlamaktadır. Yörede Kuşçu Muhittin, Esköylü Fatma, Tombiş Fatoş, Alpsarlar, Namlılar, Sirkeciğil, Abuhanlar, Topal Satı gibi takma adlar kullanıldığı bilinmektedir (Özdemir, 2022, s. 95-96).

İlk gezme

Gebe kadın doğum yaptıktan sonra ilk kırk gün çocuğuyla zorunlu haller dışında dışarı çıkmaz. Kırk çıktıktan sonra anne ve çocuk hazırlanıp dışarı çıkarlar. Genellikle ilk gittikleri yer akraba, dost, arkadaş ve komşu evidir. Yapılan bu ziyaretle anne ve bebek

rahat bir nefes alır. Dışarıdaki havayı teneffüs ederler ve bebek dış dünyaya ayak basar. Bebek, dünyayı tanır ve artık anne karnından farklı bir yere geldiğini anlar. Anne ise dışarı çıkarak kırkının bittiğini ve çocuğunun sağlıklı bir şekilde dünyada olduğunu hisseder. Anne karnında bebekle yaşanan o bağ artık yerini dış dünyadaki iletişime, anne çocuk sevgisine bırakır.

Dargeçit ilçesinde genellikle çocuğun ilk gezmesi babaanne veya anneanneye yapılır (K27, K31, K46)

“Anne doğan çocuğunun ilk ziyaretini anne ve babasının evine yapar. Anneanne, eğer ilk torunu ise ona bir tane beşik alır ve torununa hediye verir.” (K78).

Yapılan ilk ziyaretler konu komşuya yapılır (K20, K32, K48, K49, K50, K75, K84).

“Anne ilk ziyaretinde en yakın arkadaşına gider.” (K90).

Anne ve bebek ilk ziyaretlerine eşinin akrabalarına amca ve halaya giderek başlar (K12, K43).

İlk ziyarette teyze ve dayının yanına gidilir (K18, K57).

Yapılan ziyaretlerde anne ve çocuğuna ikramlar yapılır. Annenin sütü fazla olsun diye tatlı ikramı yapılır. İlk ziyaretlerin sonucunda bebeğe çeşitli hediyeler verilir (K20, K32, K48, K49, K50, K75, K84).

İlk gezmeye geleneğiyle ilgili Anadolu'nun farklı yörelerinde görülen geleneksel uygulama ve kabullerin bazıları şunlardır:

Mardin'in Midyat ilçesinde anne ve bebek kırkıncı gün ilk gezmeye çıkar. Kırk sayısında dikkat çekilmekte ve gidilen yerde hem anneye hem de bebeğe çeşitli hediyeler verilmektedir (Uygur, 2008, s. 40).

İzmir'in Menemen ilçesinde bebeğin sesi güzel olsun diye ilk ziyarette evi en ırak olan kişiye götürülür (Tulan, 2020, s. 61).

Ankara'nın Şereflikoçhisar yöresinde anne ve bebek ilk gezintiye gidecekleri zaman kundağa ekmek konulur. Konulan ekmek çocuğu nazardan koruyacağına inanılır (Ateş, 2010, s. 40).

Mersin'in Erdemli ilçesinde çocuk ilk gezmeye götürüleceği zaman gözüne sürme çekilir, çocuğa temiz, yeni ve güzel kıyafetler giydirilir. Genellikle çocuğun ilk gezmesi babaannesi veya anneannesine yapılır (Çoşar, 2019, s. 29).

Gaziantep'in İslahiye ilçesinde anne, bebeğin ilk ziyaretini akıllı ve okumuş olsun diye âlim, hoca, hekim veya müftünün evine götürür. Bunun dışında ilk gezmede gidilen evde bebeğin yanaklarına bereket getirsin diye un sürülür (Seçinti, 2014, s. 34).

Şanlıurfa'nın Halfeti ilçesinde anne ve bebeği ilk gezmeye yakın akrabalara giderler. Gidilecek yerde bebeğe altın takılır ve kıyafetler hediye edilir. Anne, bebeği aşırı ses gelmeyen bir yere götürür. Çocuk sestten etkilenmesin başına bir şey gelmesin diye anne, bu konuya dikkat eder (Karabulut, 2017, s. 28).

Samsun'un Çarşamba ilçesinde anne ve bebeği kırkını bitirdikten sonra ilk yer olarak anneanneye giderler. Bu işleme halk arasında kırk yol etme veya kırk uçurma gibi adlar verilmektedir. Gidilen evde çocuğa bahtı beyaz olsun diye yumurta verirler (Yıldırım, 2019, s. 70-71).

Aydaş çocuk

Aydaşlık, çocuk yaşlarda sürekli olarak ağlayan, hastalıklı, zayıf düşen çocuklara aydaş çocuk denilmektedir (Şahbaz, 2020, s. 107). Zayıf, cılız, hastalıklı, vaktinde yürüyemeyen çocuklar, aydaş çocuk kavramı ile açıklanır. Aydaş çocukları iyileştirme maksadıyla birtakım uygulamalar yapılır. Çocukları aydaş çocuk özellikleri taşıyan aileler, onları normal çocuk seviyesine getirmek, akranları gibi sağlıklı ve zinde olmasını sağlamak için bazen tıbbi bazen de geleneksel birtakım uygulamalara başvururlar (Çelik, 2022, s. 220).

Aydaşlığın sebepleri arasında yeni doğum yapmış bir annenin çocuğunu süten kesmeden tekrar gebe kalırsa doğacak çocuğun aydaş olacağına inanılır. Başka bir sebebi ise bir çocuğun kırkı dolmadan o eve kırkı dolmamış başka bir çocuk gelirse evdeki çocuğun aydaş olacağına inanılır. Son olarak lohusalık döneminde bir annenin yanına başka bir lohusa kadın gelirse çocuğunun aydaş olacağına inanılır (Çelik, 2022, s. 220).

Dargeçit ilçesinde aydaş çocuk türbelere götürülür. Buraya götürülmeden evvel sacda ince ekmek yapılır. Halk arasında bu ekmeğe “nane şikevâ” denilir. Nane şikevâ; Batman, Mardin, Diyarbakır bölgesinde hayır için dağıtılan bir ekmek olarak bilinmektedir. Bu ekmeğin yanına şeker ve kuru üzüm de konulur. Türbeye gidince bu getirilen ekmek, şeker ve kuru üzüm çocuklara dağıtılır. Dağıtılırken Allah'a dua edilir. “Çocuğum sağlıklı olsun, güçlensin, kuvvetlensin.” denilir (K8, K16, K78, K95).

“Güçsüz kalan çocuk için ailesi hocaya gider veya bir şeyhin yanına gider. Hoca/şeyh, çocuğa okur ve çocuğa bir tane muska yapılır.” (K89).

Aydaş çocuk hacdan gelen alim birinin yanına getirilir. Hacdan gelen kişi çocuğu kucağına alır ve parmağını kulağının içine koyup “Allah'ım bu çocuğa şifa ver.” der. Bunun yapılma sebebi hacdan gelen kişinin ellerini Kâbe'ye sürmesi sonucu bu ellerin

şifalı olduğunun ve çocuğa şifa olacağının düşünülmesidir (K20, K32, K48, K49, K50, K75, K84).

Aydaş çocuk civarda kel olan birinin yanına götürülür. Kel olan kişi çocuğun karnına doğru kafasını değdirip “Kel kafa geldi.” der. Amaç burada hastalıklı olan çocuğun hastalıklarını korkutarak çocuğun iyileşmesini sağlamaktır (K7, K14, K18, K26, K28, K61, K87).

Çocuklar bazen yoğun ateş sonucu nöbet geçirebilirler. Bu durumda gözleri kayabilir ve bilinç kaybı yaşanabilir. Dargeçit yöresinde, çocukların yaşadığı bu durum için "aydan düşme" tabiri kullanılır. Böyle çocuklara ilçede aydan düşme tabiri kullanılır. Bu şekilde hastalanan çocuk imama götürülür. Yasin-i Şerif okunur ve dualar edilir. Üstüne su atılır ve alnına soba isinden bir işaret çizilir. Sabaha kadar bu çocuğa dokunulmaz, öpülmez ve banyo yaptırılmaz. Gerçekleştirilen bu uygulamalar sonucu çocuğun ertesi gün çocuğun iyileşeceğine inanılır (K44).

Süryanilerde hasta olan, gelişim göstermeyen, cılız çocuklar manastır veya kiliseye götürülüp çocuğa dua edilir (K62, K72).

Aydaş çocuk geleneğiyle ilgili Anadolu'nun farklı yörelerinde görülen geleneksel uygulama ve kabullerin bazıları şunlardır:

Mardin'in Midyat ilçesinde aydaş çocuğun iyileşmesine yönelik Müslümanlar, Yezidiler ve Süryaniler arasında çeşitli geleneksel sağaltma yöntemleri uygulanır. Süryani vatandaşlarda, aydaş çocuğun alnına haç şeklinde kan, kül, toz karşımı veya tencere karası sürülür. Yezidi vatandaşlar ise, aydaş çocuğu kendi şeyhlerine ya da bir başka din büyüğüne götürürler. Burada ona dualar edilir ve yüzüne su atılır. Çocuk irkilsin kendine gelsin diye bu uygulama yapılır. Son aşamada aydaş çocuğun alnına soba isinden bir işaret konulur. Çocuk güneş doğuncaya kadar öpülmez ve yapılan bu uygulama sayesinde çocuğun iyileşeceğine inanılır (Uygur, 2008, s. 40-41).

Uşak yöresinde kırkı geçmeyen bir kadının yanına kırkı geçmeyen başka bir kadın gelirse çocuğunun aydaş olacağına inanılır. Bu aydaşlığı geçirmek için de sembolik olarak aydaş aş yemeği yapılır. Yemek kazanı hazırlanır içine bir şey konulmaz. Altına sembolik olarak odun atılır. Çocuk kazana oturtulur ve oradakiler yüksek sesle Fatıha, Felak, Nas, İhlas surelerini üç kez okuyup dua ederler. Bu yapılan uygulamayla çocuğun iyileşeceğine inanılır (Çelik, 2022, s. 220).

Antalya'nın Gazipaşa ilçesinde aydaş bebeği bu hastalıklı hâlden iyileştirmek için bir kaba kırk taş konulur. Her bir taş konulduğunda nazar değdirme ihtimali olan bireylerin adı söylenir. Daha sonra aydaş çocuk bu suyla dört yol ağzında yıkanmaktadır.

İlçeye girişler bu dört yoldan olduğundan çocuk bu yollarda yıkanılır. Eğer yıkandıktan sonra su kalmışsa bu su aydaş çocuğun evine serpilir. Kaba en başta atılan taşlar da kimsenin görmeyeceği kimsenin geçmeyeceği güvenilir bir yere veya duvar aralarına konulur. Böylece yapılan uygulama ile aydaş çocuğun iyileşeceğine inanılır (Çelik, 2022, s. 225).

Yozgat ilinin Yukarı Karahacılı köyünde aydaş çocuk için sembolik olarak aydaş aşısı hazırlanır. Ebe, bir elinde kazana tuz atar diğer eliyle de karıştırır. Sembolik olarak odun atılır ve yakılmaz. Ebe en son da tuzu çocuğun annesine verir ve “Bunu bir suyun içine at.” der. Böylece çocuğun iyileşeceğine inanılır (Şahbaz, 2020, s. 112).

Konya’nın Bozkır ilçesinde çocuğa aydaş olmaması için at nalı, hurma çekirdeği gibi nazarlıklar takılır. Bunun dışında çocuğun aydaşlığının sona ermesi için çocuğun yanında köpeğin başı yıkanır. Köpeğin başını yıkayana da çeşitli hediyeler verilir. Bu uygulamalarla çocuğun iyi olacağına aydaşlığının sona ereceğine inanılır (Karasoy, 2020, s. 81).

Yürüyemeyen çocuk/köstek kesme

Anne, çocuğunu sağlıklı dünyaya getirdikten sonra onun gelişimi ile yakından ilgilenir. Çocuk büyüdükçe ihtiyaçları doğrultusunda bazı gelişim ve değişimler göstermektedir. Bunların en önemlilerinden birisi de çocuğun yürümesidir. Bebekler ortalama 1-1.5 yaş arasında yürüme davranışı edinirler. Bazı bebekler için bu süre 2-3 ay daha kısa veya uzun olabilir. Böyle bir durumda aile çocuğun erken yürüdüğünü gördüğünde daha da mutlu olur. Tersine bir durumda ise özellikle anne ve baba çok üzülürler, çocukları için çareler aramaya başlarlar. Halk arasında normal süre içinde yürümeyen çocuklar taklit ve oyun yoluyla yürümeye teşvik edilir. Bazen ebeveynler çocuklarını bir hocaya götürüp okuturlar. Bunun dışında yatır ve türbelere götürüp dua ederler. Halk inançlarında çocuğun yürümemesinin en önemli sebebi ayağındaki köstek olarak kabul edilir. Bu kösteğin zararlı cinler tarafından vurulduğuna inanılır. Köstekten kurtulmak için çocuğun ayaklarına ip bağlanır. Bu uygulamaya iki tane çocuk seçilir ve ayakları ince ipe bağlanır. Evden camiye veya herhangi bir yere doğru gitmeleri istenilir. Çocuklara önceden gidecekleri yol tarif edilir ve onlara bu yol gösterilir. Bir tane bıçak ellerine verilir ve yarış başlar. Anne yarış başlayınca üç İhlas ile bir Fatıha okur. Kim önce yolu bitirirse ellerindeki bıçakla köstek kesilir. Bu iş genelde cuma günü sela zamanı yapılır ve üç cuma tekrar edilir (Örnek, 1977, s. 164-165).

Dargeçit ilçesinde yürüyemeyen çocuklar için bazı geleneksel uygulamalar gerçekleştirilir. Bunlar kimi zaman dinsel kimi zaman büyüsel bir nitelik taşırlar.

Kırklık zamanı vefat eden bir kadının mezarına gidilir ve mezardan bir miktar toprak alınır. Alınan bu toprak yürümeyen çocuğun vücuduna sürülür. Özellikle ayak kısmına sürülüp dua edilir (K6, K12, K54, K66).

Yürümeyen çocuğun ayağına bir ip bağlanır. Cuma günü cemaat camide namaz kılarken çocuğun annesi çocuğu caminin kapısına bırakır. Çocuğu bırakırken kucağına şeker koyar. Cuma namazından ilk çıkan kişi çocuğu görür ve ayağına bağlanan bu ipi keser. Anne cami dışından bu olayı seyreder ve çocuğun ayağındaki ip kesildikten sonra şekerler cemaate dağıtılır. Anadolu'nun çoğu yerinde görülen bu uygulama ufak farlılıklar içermektedir. Bu uygulamayla çocuğun yürüyeceğine inanılır (K2, K45, K69, K70, K86, K92, K94).

Yörede yapılan başka bir uygulama ise yürüyemeyen çocuk, inek sürüsü gelince sürünün önüne bırakılır. Çocuk ineklerin geldiğini görünce korkup yürümeye başlayacağına inanılır (K19, K79, K96).

Türebeye götürülür (K27, K31, K46).

İmamın yanına götürülüp dualar edilir (K38, K55, K77).

“Doktora gidilir.” (K24).

İstanbul, Ankara, İzmir, Diyarbakır gibi sağlık yönünden gelişmiş illere götürülüp tedavi edilir (K5, K6).

“Süryanilerde yürüyemeyen çocuklar manastır veya kiliseye götürülür. Papaz üzerlerine dua okur.” (K74).

Yürüyemeyen çocuk/ köstek kesme geleneğiyle ilgili Anadolu'nun farklı yörelerinde görülen geleneksel uygulama ve kabullerin bazıları şunlardır:

Zonguldak yöresinde bebeğin yürümesini sağlamak için ayaklarının arasına bir odun koyulur ve her yürüdüğünde o oduna balta ile vurulur. Bu davranış her yapıldığında “Köstek var, köstek kestim.” gibi söylemlerle bebeğin yürümesi sağlanır (Öztürk, 2019, s. 40).

Van'ın Gevaş ilçesinde çocuk eğer yürüme zamanı gelmiş ve yürümezse banyo yaptırılır. Banyodan artan su yedi yolun başına dökülür ve böylece çocuğun yürüyeceğine inanılır (Kartal, 2020, s. 73). Ayrıca ilçede yürümeyen çocukların bir an önce yürüyebilmesi için tahta yürüteç yapılır. Çocuk alınıp türebeye götürülür burada çocuğa yürümesi için dua edilir (Kartal, 2020, s. 74).

Rize’de vaktinde yürüyemeyen çocuklara dayı bastonu ismi verilen bir uygulama yapılır. Çocuğun bulunduğu eve çocuğun dayısı gelince dayısının ayakkabısı alınır ve ayakkabıya su doldurulur. Çocuk bu ayakkabıya dolan suyu içer. Çocuk daha sonra da dayısının omuzlarına oturtulur (Ünalın, 2023, s. 313).

Adana’nın Feke ilçesinde çocuğun yürüyememe durumu büyüsel olarak nitelendirilir. Köstek kesme taklit büyüü şeklinde bir uygulamayla yapılır ve çocuğun ayaklarında ip kesilir. Böylece çocuk yürümeye başlar (Artun, 2011, s. 170).

Zonguldak’ın Kozlu ilçesinde yürümeyen çocuğun ayaklarına kalın bir ip bağlanır ve bu ipe köstek denilir. Bu ipi cuma namazından çıkan ilk kişi keser ve böylece bu uygulama köstek kesme olarak halk tarafından yapılır. Böylece çocukların yürüyeceğine inanılır (Birkanım, 2020, s. 36).

Ankara’nın Şereflikoçhisar ilçesinde yürümeyen çocuklar hocalara götürülür. Hocalar çocuğun yürümesi için muska yapar (Ateş, 2010, s. 41).

Konuşamayan çocuk

Çocukların belli davranışları bazı dönemlerde yapıp gelişim ödevlerini yerine getirmeleri gerekmektedir. Eğer çocuk var olan bu gelişim basamaklarını döneminde tamamlamazsa veya geç tamamlarsa çocukta gelişim geriliği meydana gelir. Bütün çocukların bazı ortak gelişim, büyüme ve olgunlaşma basamakları vardır. Bu basamaklara bazı çocuklar erken girer bazı çocuklar geç girer (Birkanım, 2020, s. 36). Toplumda konuşamayan çocuklar da bir gelişim geriliği olarak kabul edilmekte ebeveynler buna göre bazı uygulama ve ritüeller yaparak çocuklarının konuşmasına yardımcı olmaktadır. Dargeçit ilçesinde konuşamayan çocuklar için şunlar yapılır:

Konuşamayan çocukların dilinin altında bir et parçası bulunur. Bu et parçası bir iğne veya makas yardımıyla kesilir. Bu işlem yapıldıktan sonra çocuğun konuşacağına inanılır (K78).

Türbe veya yatıra gidilip oralarda dua edilir (K52, K54, K56).

“Adak adanır.” (K24).

Allah’a dua edilir. Özellikle perşembe ve cuma günleri daha çok dua edilir. “Ailemiz mutlu olsun, çocuğumuz konuşsun, sağlıklı olsun.” denir (K90).

Bülbüllerin sesi güzel olduğu için bülbül eti konuşamayan çocuğa yedirilir. Böylece çocuğun konuşacağına inanılır (K9, K21, K22, K80).

Konuşamayan çocuklara şeyhlerin evlerinden bir lokma yemek getirilir. Bu yemek konuşamayan çocuğa yedirilir ve bunu yiyen çocuğun konuşacağına inanılır (K7, K14, K18, K26, K28, K61, K87).

Konuşamayan çocukların ailesi, eskiden başka köyün varlıklılarının veya köyün beyinin ekmeğinden ve yemeğinden biraz getirip konuşamayan çocuğa yedirilir. Bunu yiyen çocuğun kısa sürede konuşacağına inanılır (K36).

Süryanilerde eskiden konuşamayan çocukların köyüne veya evine gelen bir ağaya yemek yapıldığı zaman ilk lokma ağaya değil de konuşamayan çocuğa verilir. Böylece çocuk onu yedikten sonra konuşacağına inanılır (K74).

Konuşamayan çocuk geleneğiyle ilgili Anadolu'nun farklı yörelerinde görülen geleneksel uygulama ve kabullerin bazıları şunlardır:

Zonguldak yöresinde konuşamayan çocuk için değirmenin çarkından su alınır. Bu su çocuğa içirilir ve çocuğun konuşacağına inanılır (Öztürk, 2019, s. 39).

Sivas'ta konuşamayan, dilsiz ve kekeme çocuklar Semmas Pir yatırına götürülür. Yatırın yanında yatılır ve rüya görüldüğünde o rüyaya göre çocuğun tedavisi bulunurdu (Kalafat, 2010, s. 270).

Şanlıurfa'da kekeme çocuklara Kurban Bayramı zamanı yedi tane inek memesinden süt verilirse konuşulacağına inanılırdı (Kalafat, 2010, s. 270).

Zonguldak'ın Kozlu ilçesinde konuşamayan çocuğun dilinin çözülmesi için kırk kapıdan ekmek toplanıp, çocuğa yedirilir (Birkanım, 2020, s. 36).

Ankara'nın Şereflikoçhisar ilçesinde konuşamayan çocuğun dilinin altında bir et parçası olduğu düşünülür. İşin ehli bir kişi jilet yardımıyla bu eti keser ve çocuk konuşur (Ateş, 2010, s. 42).

Sütten kesme

Bebeğin gelişip büyümesini sağlayan en mühim besin maddesi annenin sütüdür. Anne sütü kemiklerin gelişimi açısından da çok faydalı bir besin maddesidir. Genellikle çocuklar 1.5-2 yaş aralığına kadar anne sütünü alırlar. Bazı yörelerde bu durum 1-2 ay önce veya sonra gerçekleşebilir. Dargeçit ilçesinde ortalama 1-1.5 yaşında anneler çocuklarını sütten keserler. Yörede sütten kesme uygulamaları şunlardır:

Anne genelde çocuğu sütten bırakacağı zaman onu ayrı odada uyutur. Böylece çocuğun hem anneye olan bağlılığını azaltmak hem de sütü unutmasını sağlamak amaçlanır (K66, K76).

“Çocuk annenin göğsünden tiksinsin diye göğüs ucuna acı biber, saç, siyah boya, sakız, tencere altındaki is sürülür. Çocuk bu şekilde sütü emmekten vazgeçer.” (K44).

Eskiden köylerde anne çocuğunu süten keseceği zaman ağaçlara yapışık olan ağaç reçinesi getirilir ve annenin bir tutam saç o ağaç reçinesi sayesinde anne göğsüne yapıştırılırdı. Bu sayede çocuk tiksindir ve süten kesilirdi (K33, K39, K91).

Annelerin çocuğunu süten kesmesi için ettiği dua şöyledir:

“Allahım duamı duy,
Bebeğimin canı, isteği göğsümden soğusun
Üç ekmek vereyim, küçük.”

Bu sözler söylenip çocuğun süten kesilmesi için komşulara “nanê şikêva” denilen ekmek dağıtırdı (K16, K78, K96)

Süten kesme geleneğiyle ilgili Anadolu'nun farklı yörelerinde görülen geleneksel uygulama ve kabullerin bazıları şunlardır:

Mardin'in Savur ilçesinde bebek anne sütünü bıraksın diye annenin göğsüne kömür sürülür. Bunun dışında anne göğsüne sabır taşı sürer ve bebek bunun kokusundan iğrenerek süten kesilmesi sağlanır (Balaban ve Çınar, 2021, s. 81). Mardin'in Midyat ilçesine yöre halkı çocuğu süten kesmek için Mırrı Sabur denilen bir otu annenin göğsüne sürer ve çocuk süten kesilir (Uygur, 2008, s. 43).

Bursa'nın Küçükkovacık Mahallesi'nde bebeği süten kesmek isteyen kadın göğüs uçlarına hayvanların derilerinden kestiği koyu renk tüyler yapıştırılır. Süten kesilen çocukların sırtına da ekmek bağlanıp bir müddet bu şekilde yürütülür (Meral, 2019, s. 27).

Gaziantep'in İslahiye ilçesinde bebeği süten kesme için annenin memesine acı biber salçası sürülür. Bunun dışında anne bir hafta süresince çocuktan uzak durur çocuk da umudunu kesip süten kesilir (Seçinti, 2014, s. 38).

Şanlıurfa'nın Halfeti ilçesinde anne göğsüne sirke sürer, çocuk bundan tiksindir ve süten kesilir (Karabulut, 2017, s. 31).

İlk diş

Çocuk büyüdükçe ve geliştikçe ailesi tarafından sevinçle karşılanır. Bebeğin dişinin çabuk çıkıp çıkmayacağı bebeğin gelişimiyle paralellik göstermektedir. Bazı bebekler 5 veya 6. ayda diş çıkartırken bazı bebekler bir yaşında diş çıkarırlar. Diş çıkınca çocuğa diş buğdayı yani hedik yapılır. Hedik, bebeğin annesi, anneanne veya babaanne

tarafından hazırlanır. Büyük bir tencere getirilir. Tencereye nohut atılır ve nohut pişip iri bir hal alınca içine biraz buğday atılır ve haşlanır daha sonra ateşten indirilir. Mahalledeki çocuklar ateşin yakıldığını gördüğü andan itibaren evlerinden bir tabak ve kaşık getirip hediğın pişmesini beklerler. Hedik olunca herkes sıraya girer. Pişen nohut ve buğday taneleri tabaklara konulur. Çocuklar, tabağın üzerine eskiden katı yağ günümüzde sıvı yağ ve tuz atıp yerler. Pişen hedik konu komşuya dağıtılır. Komşular çocuk için dualar eder. Bazı komşular çocuğın dişleri sağlam olsun diye tabağa madeni para bazıları ise çocuğın dişleri sivri ve sağlam olsun diye iğne koyarlar. Günümüzde ise diş buğdayı evde aile bireyleri arasında yapıp bazen de akrabaları çağırıldığı etkinliktir. Gelen akrabalar çocuğa hediye veya bir miktar para verirler. Diş buğdayı tabaklara konulup katılan kişiler tarafından yenilir.

Köylerde eskiden diş hediğı komşulara dağıtılınca komşular da tabağı boş göndermezlerdi. Bu tabağa sabun veya yumurta koyarlardı (K47, K68).

Çocuğın dişleri çıkmaya yakın bir tane horoz kesilir ve eti pişirilip çocuğın eline verilir. Çocuk bu eti ağzına aldığıında dişlerinin çıkmasını kolaylaştıracığına inanılır (K36, K44).

Son olarak dişler çıkmaya yakın yeşil soğanın sap kısmı küçük çocuğın eline verilir. Çocuk bu sapı alıp ağzına atar ve çıkmaya yakın dişleriyle kemirir. Bu da çocuğın dişlerinin daha kolay çıkmasına sağlar (K78).

Fotoğraf 3.14. Çocuğın ilk dişleri (K85)

İlk diş geleneğiyle ilgili Anadolu'nun farklı yörelerinde görülen geleneksel uygulama ve kabullerin bazıları şunlardır:

İzmir'in Menemen ilçesinde bebeğe ilk dişi çıktığında diş buğdayı yapılır. Eğer kız çocuğu ise komşulara diş buğdayı dağıtılınca komşular tabağa bir tane boncuk koyarlar. Toplanan boncuklar bir ipe geçirilip kız çocuğunun koluna bileklik yapıp takılır (Tulan, 2020, s. 61)

Bingöl'de çocuk diş çıkardıktan sonra bir tepsi hazırlanır. Çocuk tepsiye oturtulur ve tepsinin içine makas, bıçak, Kur'an-ı Kerim, kalem konulur. Çocuk bunlardan birini seçer ve seçtiği nesne ile ilgili bir mesleğe sahip olacağına inanılır. Bunun dışında çocuk sofranın üstüne oturtulur ve çocuk için hazırlanan hedikler yani buğday taneleri çocuğun başından dökülür. Dökülen bu hedikler gibi çocuğun dişleri de sağlam olsun diye bu uygulama yapılır (İrmak, 2016, s. 121).

Van'ın Erciş bölgesinde çocuk diş çıkarınca diş hediği yapılır ve buna “şenlik” adı verilir. Komşular davet edilir. Eve gelmeyenlere de diş buğdayı götürülür. Gelen misafirler çocuğa çeşitli hediyeler getirirler. Ayrıca çocuğun ilk dişini kim görürse nazar değmemesi için “Maşallah!” der ve diş görme hediyesi alır (Akgün, 2021, s. 21).

Erzurum yöresinde çocuğun dişini ilk gören kişi çocuğa armağan alır. Eğer dişi gören akrabaysa altın, akraba değilse çocuğa kıyafet alır (Bolçay, 2011, s. 596).

İzmir ili Menemen ilçesi Bozalan köyünde bebeğin ilk dişi çıktığında buğday haşlanıp içine kuş üzümü ve badem konulur. Daha sonra eve davet edilen misafirlere ikram edilir. Bu uygulamanın yapıldığı gün bir tepsi hazırlanır. Tepsinin içine Kur'an, makas, iğne ve kalem konulur. Bebek eğer Kur'an'ı seçerse dinine bağlı bir kişi, iğneyi alırsa terzi, makası alırsa berber, kalemi alırsa öğretmen olacağına inanılır (Akalin, 2018, s. 192).

Diyarbakır ilinin Silvan ilçesinde çocuğun ilk dişi çıkınca fazla yüksek olmayan bir damdan battaniyenin üzerine doğru atılır. Çocuk daha sonra odaya götürülür ve önüne ayna, muska, tarak, makas gibi nesneler koyulur. Çocuk hangisini seçerse o nesne ile ilgili mesleği ileride seçecektir anlayışı vardır (Çifcibaşı, 2018, s. 59).

İlk tırnak

Bebekle ilgili tabulardan birisi de tırnak kesmedir. Temas büyüünün parça bütün ilişkisinden yola çıkarak tırnaklar vücudun bir parçası kabul edildiğinden kesilince bir yere atılması beklenilir. Bebeğin ilk tırnağı kesildiği zaman nereye atılacağı son derece

önem teşkil etmektedir. Özellikle bebeğin kırkı çıkmadan tırnağının kesilmemesi gerektiğine inanılır. Aksi takdirde bebeğin büyüyünce hırsız, arsız veya kısa ömürlü olacağına inanılır (Kasımoğlu, 2022, s. 491).

Dargeçit yöresinde tırnak kesme ile ilgili yapılan geleneksel uygulamalar şunlardır:

Kırklık zamanı tırnakların kesilmemesine dikkat edilir. Kırkı dolduktan sonra bittikten sonra çocuğun annesi veya babası tırnaklarını keser (K52, K54, K56).

Kırklık zamanı çocukların tırnakları uzasa bile kesilmezdi. Bunun dinen uygun olmadığı düşünülürdü. Çocuk kendi yüzünü çizmesin diye ellerine eldiven takılırdı. Kırklık bittiği zaman da uzayan tırnaklar kesilirdi (K36, K44).

Çocuğun tırnakları ilk defa kırklığı çıkınca kesilir. Bu kesilen ilk tırnaklar tıpkı göbek bağında olduğu gibi bir naylona veya kâğıda sarılıp duvar deliğine konulurdu (K27, K31, K46).

İlk tırnak geleneğiyle ilgili Anadolu'nun farklı yörelerinde görülen geleneksel uygulama ve kabullerin bazıları şunlardır:

Siirt ilinde çocuğun tırnaklarının ilk altı ay kesilmemesi gerekmektedir. Eğer çocuğun tırnakları bu süre içinde kesilirse çocuğun kısa ömürlü olacağına inanılır (Başal, 2006, s. 64).

İzmir'in Menemen yöresinde çocuğun tırnakları ilk üç ay kesilmez. Aksi hâlde çocuğun hırsız olacağına inanılır. Bunun dışında ilk kesilen tırnak babanın cebine konulur (Tulan, 2020, s. 61)

Sinop yöresinde bebeğin ilk kesilen tırnağı toprağa gömülür. Bunun gayesi çocuğun hayatta olmasını ve uzun bir süre yaşamasını sağlamaktır. Bu ilk tırnakların toprağa gömülmesi dünyadan gelebilecek zararların önüne geçmek amacıyla yapılır (Güven, 2020, s. 312).

Manisa yöresinde çocuğun ilk tırnağı kesileceği zaman çocuğun babasının cebinden bir miktar para alınır. Daha sonra çocuğun tırnakları kesilir (Başal, 2006, s. 55).

Ardahan ilinde çocuğun tırnakları bir müddet kesilmez. Altı aydan önce çocuğun tırnakları kesilirse çocuğun başına kötü bir şey geleceğine inanılır. Bunun dışında kırklı kadının tırnak kesmesi de sakıncalıdır. Eğer kırklı kadın çocuğun tırnaklarını keserse kadının veya çocuğun ayaklarında yaralar ve su toplama gibi rahatsızlıklar görüleceğine inanılır (Saltaş, 2016, s. 47-48).

Saç kesme

Çocuk dünyaya geldikten sonra 7.gün, 40.gün veya 1.yılını doldurduktan sonra saç kesme işlemi gerçekleşir. Anne ve babalar kesilen bu ilk saçın ağırlığınca parayı fakirlere dağıtır. Dargeçit yöresinde özellikle erkek çocuklarının saçları kesilince bu uygulama yapılır. Bu erkek çocuğunun kırsalda daha fazla iş yapması, ailesine bakması, güçlü olmayı temsil etmesinden kaynaklanır.

Süryanilerde çocuk 7 yaşına gelince saç kesilir ve o saç tartılıp ağırlığınca para verilir. Eğer çocuğun adı kutsal bir yerden alınmışsa örneğin adı Gabriel ise Mor Gabriel Manastırı'na para bağışlanır (K62, K72).

Saç kesme geleneğiyle ilgili Anadolu'nun farklı yörelerinde görülen geleneksel uygulama ve kabullerin bazıları şunlardır:

Mardin yöresinde çocuğu yaşamayan ve olmayan ebeveynler dünyaya gelen ilk ve tek çocuklarının saçlarını 7 yaşına gelinceye kadar hiç kesmezler. Bu durum hem kız hem de erkek çocukları için geçerlidir (Kartal, 2020, s. 70).

Zonguldak'ın Kozlu ilçesinde çocuğun saç belli bir uzunluğa gelince kesilir. Bu saç alınır ve kuyumcuya gidilir. Kuyumcуда kesilen saç tartılır ağırlığınca altın alınıp bebeğe takılır (Birkanım, 2020, s. 37).

Manisa ilinde çocuğun ilk saçının kesileceği zaman ters taranıp kesilir bu da çocuğun saçının dalgalı olmasını sağlar (Başal, 2006, s. 55).

Şanlıurfa yöresinde çocuğun ilk defa saçının kesildiği zaman o saç ağırlığınca altın sadaka olarak verilir (Başal, 2006, s. 59).

Kastamonu'nun İnebolu ilçesinde çocuğun ilk saç kesildiği zaman bu saç rastgele atılmaz ve okul, cami gibi yerlere götürülüp saklanır. Eğer çocuğun ilk saç dışarı atılırsa çocuğun başının ağrıyacağına inanılır (Saygı, 2017, s. 275).

Kulak delme

Kulak delme, kadınların daha güzel görünmek ve kendilerini birtakım tehlikelerden koruyacağını düşündüğü için yapılan bir uygulamadır (Seçinti, 2014, s. 40). Kulak deldirmek, özellikle kız çocuklarının süsü olarak görülen bir uygulamadır. Bazı aileler kız çocukları doğar doğmaz ilk aylarda bu işlemi hemen yapmak istemektedirler. Çocuklar büyüdükçe bazı zorluklar yaşatacağından aileleri, çocuk büyümeden kulak delme işlemini yaparlar (Birkanım, 2020, s. 38).

Dargeçit ilçesinde kulak delme işlemi eskiden halk hekimliği çerçevesinde yapılırdı. Halk arasında “bosimbar” vaktinde, denilen zaman, kız çocukları toplanıp

köyde veya mahallede bilge kadının evine götürülürdü. Bosimbar, mart ayının 25'ine denk gelmektedir. Bahar aylarının gelmesiyle yaraların daha çabuk iyileşmesinden dolayı bu zaman dilimi tercih edilmekteydi. Bilge kadın, kulak memesini delmesinden sonra kulağın daha çabuk iyileşmesi için kulak memesine kaymak sürerdi. Bazen krem veya kül de sürüldüğü görülmekteydi. Günümüzde daha çok kuyumcular ve eczaneler kulak delme işlemini yapmaktadırlar.

Kulak delme geleneğiyle ilgili Anadolu'nun farklı yörelerinde görülen geleneksel uygulama ve kabullerin bazıları şunlardır:

Mardin'in Midyat ilçesinde Yezidilerde kulak delme küçük yaşlarda olmaktadır. Kız çocuklarının iki kulağı erkek çocukların ise tek kulağı delinir (Uygur, 2008, s. 45).

Gaziantep'in İslahiye ilçesinde küçük yaşlarda kız çocuklarının kulakları delinirken önce sıcak suda ovalanır. Daha sonra iğne yardımıyla kulak delinir. Delik kapanmasın diye bir ip geçirildikten sonra sarımsak kulak memesine sürülür. Böylece mikrop kapması da engellenmiş (Seçinti, 2014, s. 40).

Ankara'nın Şereflikoçhisar ilçesinde kız çocuklarının kulakları küçük yaşlarda delinir. Kulak memesi iki tırnak arasında uyuşturulduktan sonra iğnenin arka kısmı yardımıyla delinip içine kapanmaması için bir ip çekilip işlem tamamlanır (Ateş, 2010, s. 44).

Zonguldak'ın Kozlu ilçesinde kulak delme işlemi için eskiden ailenin büyüğü tarafından ısırgan otu ile uyuşturulup iğne ile delik açılır ve kulağa küre takılırdı (Birkanım, 2020, s. 37).

Şanlıurfa'nın Halfeti ilçesinde kulak delme işlemini genelde kız çocuğunun annesi yapar. Sonbahar ayları tercih edilir çünkü bu mevsimde yaralar çabuk iyileşir. Delme işlemi yapılırken önce kulak memesi ovalanır ve ovalanınca sarımsak sürülür. Bu işlemden sonra yorgan iğnesi ısıtılıp kulak delinir. Yara olmaması için kulaklara hemen küpe takılmaz bunun yerine beyaz bir ip geçirilir (Karabulut, 2017, s. 34).

Sünnet

Sünnet töreni erkek çocukların hayatındaki geçiş dönemlerinin ilk töreni olarak adlandırılır (Akgün, 2021, s. 25). Sünnetin amacı erkekliğe adım atmak ve çocuğun dinî yönde de hazır ve tamamlanmış olmasını sağlamaktır (Taştan, 2020, s. 78).

Dargeçit yöresinde erkek çocuğu dünyaya geldikten sonra ne kadar kısa sürede sünnet edilirse o kadar iyi olduğu düşüncesi yaygındır. Eskiden sünnet yapan kişiler at

veya eşeklerine binip köy köy dolaşarak çocukları sünnet ederdi. Sünnetçinin geldiğini duyan çocuklar da köyde köşe bucak en ücra yerlere saklanırlardı (Mendeş, 2023, s. 648). Günümüzde özellikle Siirt'in Tillo ilçesinden gelen sünnetçiler veya az da olsa Dargeçit'in köylerinde bu işi yapan sünnetçiler bulunmaktadır. Sünnet olacak kişiye kirve seçilir. Seçilen kirvenin kucağında çocuk sünnet edilir. Sünnet olacak çocuğa o gün bol kıyafetler veya bir etek giydirilir bu da çocuğun rahat hareket etmesini sağlar. Kirve, sünnet masraflarını karşılar. Kirvelik yörede akrabalık gibi kıymetlidir. Kirveler sünnetten sonra birbirlerini sırayla akşam yemeğine davet eder. Kirve olan kişiler birbirlerine hediye getirirler. Kirveler kız alıp vermezler. Eskiden köy yerlerinde kirveler birbirlerinin işlerine yardım eder, taziyesinde bulunurlardı. Günümüzde kirvelik müessesesi eski ihtişamını taşımasa da devam etmektedir.

Sünnet geleneğiyle ilgili Anadolu'nun farklı yörelerinde görülen geleneksel uygulama ve kabullerin bazıları şunlardır:

Kayseri'de sünnet düğünleri genelde salonlarda yapılır. Davete gelen misafirlere bamy, baklava, talaş böreği, yaprak sarması, muhallebi, haşlama et ve pilav ikram edilir (Şahinbaş, 2018, s. 105).

Erzurum ilinde çocuklar genelde ilkokul çağında sünnet olurlar. Sünnet öncesi koçlar alınır, kıyafetler hazırlanır ve davetiye basılır. Sünnet olmak için hastaneye gidilir. Hastaneden sonra herkes hamama gelir. Kirve olan kişi sünnet çocuğunu yıkar o esnada gelen herkes yıkanır. Bütün masrafları kirve öder. Hamamdan sonra Abdurrahman Gazi'ye veya başka bir türbeye gidip dualar edilir. Kirveler çok yakın olur iki aile arasında çocuklar evlendirilmez ve çok yakın akrabalık bağı olur (Bolçay, 2011, s. 597).

Aydın yöresinde sünnet esnasında horoz kesilmesi oldukça yaygın bir uygulamadır. Horoz kesilmesinin amacı sünnet olan çocuğun tek kalmaması içindir (Taştan, 2020, s. 78).

Van'ın Erciş ilçesinde sünnet töreni olacağı gün hoca çağırılır ve orada bulunan davetliler birlikte maniler, türküler, ilahiler söyler ve tekbirler eşliğinde çocuk sünnet olur. Çocuk sünnet olacağı esnada anne sürekli dua edip salavat çeker. Her ne kadar tören erkekler için olsa da sünnet sırasında tüm sorumluluk ve eğlencede kadınlar başrolde. Sünnet kesimi sırasında kesilen parça evde tutulmaz, hemen atılır. Bu kesilen parça evden atılmazsa uğursuzluk getireceğine inanılır. Son olarak sünnet işleminden sonra kirve ortaya bir tepsi koyar ve içine altın veya para bırakır. Davetliler de gelip içine para ve altın koyarlar. Burada amaç çocuğun ailesine yardım etmek ve masraflarını karşılamaktır (Akgün, 2021, s. 26-27).

Zonguldak'ın Kozlu ilçesinde çocukların 3, 5, 7 yaşlarında sünnet olmasına dikkat edilir. Çocuk eğer tekli yaşlarda sünnet olursa ileriki yaşamında tek evlilik, eğer çiftli yaşlarda sünnet olursa birden fazla evlilik yapacağına inanılır (Birkanım, 2020, s. 38).

Bingöl ilinde sünnet için genelde ilkbahar ve sonbahar ayları tercih edilir. Bunun sebebi ise bu mevsimlerde kan dolaşımı daha hızlıdır. Çocuklar genelde 0-7 yaş arası sünnet olmaktadır. Sünnet olmayan çocuklara hanzo denilmektedir. Sünnet işini eskiden tatoşlar yapmakta günümüzde ise hastanelerde bu işlem yapılmaktadır. Sünnet olacak çocuğu, kirvesi arkasından tutar ve çocuğun altına bir bez konulur. Bu beze akan kan kirve ile çocuk arasında bağ oluşturur. Sünnet işleminden sonra çocuk iyileşene kadar evden çıkmaz (Irmak, 2016, s. 122).

Çanakkale- Bozcaada'da sünnet olacak çocuğun kıyafetleri camide giydirilir (Taştan, 2020, s. 78).

Balıkesir'in Bandırma ilçesinde sünnet töreninde çocuğun ayakkabısı alınır ve saklanılır. Sünnet olan çocuğun babası bahşiş verene kadar ayakkabı verilmez ve çocuk arabadan indirilmez. Baba bahşiş verince çocuğa ayakkabısı verilir ve çocuk arabadan indirilir (Ünalın, 2023, s. 306).

Askerlik

Askerlik, erkek çocuklarının vatani görevlerini yerine getirmek için gittikleri anne ocağı, halk arasındaki yaygın deyişle de "Peygamber ocağıdır." ifadesi kullanılır. Dargeçit yöresinde eskiden bir kişi askere gitmeden önce köydekiler sırasıyla onu akşam yemeğinde ağırlardı. Köylüler askere gidecek tüm gençleri köy meydanında toplar, dualar ve ezanlar eşliğinde köyün çıkışına kadar onlara eşlik ederlerdi. Köy çıkışında halay oynanır, zılgıt atılır, silah havaya sıkılır ve askerler uğurlanırdı. Askerden geldikten sonra bu kez de yakın akrabalar ve komşular ona akşam yemeği hazırlar ve onu misafir olarak ağırlarlardı. Aile, çocuklarının askerden sağ salim gelmesinden ötürü mevlit okutur, kurban keserlerdi. Yemekler hazırlanır ve konu komşu, akraba yemeğe davet edilirdi. Ayrıca askerden gelen kişi köyde veya mahallede biri vefat etmişse başsağlığına giderdi.

Dargeçit ilçesinde askere gidecek olan gence komşuları ve akrabaları harçlık verirlerdi. Askere gidecek kişi askerde masraflı olur ve verilen bu harçlık da orada onun rahat etmesini sağlamak için verilirdi (K36, K42, K43).

Askerlik geleneğiyle ilgili Anadolu'nun farklı yörelerinde görülen geleneksel uygulama ve kabullerin bazıları şunlardır:

Aksaray'ın Ortaköy ilçesinde askere gidecek gencin silah tutacak ve silahın tetiğine gelecek parmaklarına, işaret ve başparmaklarına kına yakılır. Askere gitmeden evvel imam çağrılır ve dualar edilir. Para vermek isteyen kişiler, askere giden gencin cebine para koyup dua ederlerdi (Gözen, 2014, s. 38-39).

Bursa'nın Küçükkovacık Mahallesi'nde askere gidecek genç için ailesi kurban keser, mahalledeki konu komşu ve akrabaları kurbana davet edilir. Mahalledeki insanlar, komşular, yakın akrabalar asker için çıkı hazırlarlar. İnsanlar çıkıya helva, tavuk, köy ekmeği elinde ne varsa, gönlünden ne geçiyorsa koyup getirirler. Gencin askere gideceği gün hamursuz denilen ekmekten yapılır ve bu ekmek tüm mahalleye dağıtılır (Meral, 2019, s. 50).

Şanlıurfa'nın Halfeti ilçesinde askere gidecek kişi gitmeden önce ölen yakınlarının mezarlarını ziyaret eder ve onlara dua eder. Yörede askere gidecek olan kişinin koluna kurdele bağlanır. Bunun dışında askere gidecek olan delikanlı için bazı aileler davulcu çağırıp küçük çaplı bir eğlence tertip ederler ve geç saatlere kadar halaylar çekilir. Askere gidecek olan gencin ailesi çocuklarını uğurlayınca ardından tez gelsin diye su dökülür (Karabulut, 2017, s. 40).

3.2. Evlilik ve Evlilik ile İlgili Uygulamalar

Geçiş dönemleri içerisinde yapısı hem karmaşık hem de zengin bir içeriğe sahip olan dönem, evliliktir (Boratav, 1984, s. 167). Evlilik geçmişten günümüze kadar toplumsal hayatla beraber devam eden ona yön veren ve sosyoekonomik hayatın devamlılığını sağlayan unsurdur. Aynı zamanda evlilik kendi başına bir kültür olabilme özelliğini de kazanmıştır (Şahin, 2020, s. 28). Düğün olgusunun insanları bir araya getirerek eğlendirme, gelenekleri canlandırma, eğitime gibi nihaî birtakım gayeleri vardır. Evlenme, kadın ve erkeğin hayatını resmî olarak birleştirdiği yegâne sözleşmedir. Bu sözleşmeyle kadın ve erkeğin toplumdaki rolleri değişmekte ve sorumlulukları fazlalaşmaktadır (Saltaş, 2016, s. 58).

Dargeçit'te evliliğe oldukça önem verilmekte; evlilik öncesi, evlilik sonrası ve evlilik sonrası pek çok geleneksel uygulama gerçekleştirilmektedir. Bunlar, evliliğin güzel ve huzur içinde geçmesini sağlamaya yönelik ritüellerdir. Bunlardan bazıları zaman içerisinde birtakım değişiklikler göstererek çağın gereksinimlerine ayak uydurmuşlardır. Bazı uygulamalar ise çok az değişikliğe uğramıştır. Aileler bu tür uygulamaları, pratikleri, davranışları sorunsuz ve en iyi şekilde gerçekleştirmeye çalışırlar. Çocuklar da evlilik gibi önemli bir geçiş dönemini hayatlarının mutlu anlarından biri olarak geçirip bu döneme uyum sağlarlar. Evlenen kişiler için evlilik artık bir anı olarak hafızalarında yer edinir ve sonraki kuşaklara aktarım aracı olur.

Dargeçit'te eskiden evlilik erken yaşlarda olduğu, ailelerin genelde çocuklarını 15-18 yaş aralığında evlendirdiği kaydedilmiştir. Zaman içinde kadınların okullaşma oranının fazla olması ve iş hayatına atılması gibi sebeplerle günümüzde evlilik yaşı 25-30 yaş aralığına gelmiştir. Kişiler üniversite eğitimini tamamladıktan sonra mesleğe başlarlar. Mesleğini eline alan bireyler 1-2 sene çalıştıktan sonra evlenirler (K79, K96) Bu da beraberinde geç evliliklere sebep olmaktadır. Aileler çocuklarının meslek sahibi olup kendi ayakları üstünde durmasını ve daha sonra evlenmesini istemektedir (K30, K75). Köy yerlerinde ise erken yaşta evlilikler devam etmektedir. Köyde okullaşma oranının az olması bunda ana sebeplerden biridir. Ayrıca kırsal alanda iş yoğunluğunun fazla olması, bağ bahçe işleri, hayvancılık gibi sebeplerle kişiler erken yaşta yuva kurup hayatlarını sürdürmek isterler (K36, K44).

3.2.1. Eş seçimi

Dargeçit'te evlenilecek olan kızın ev işlerini iyi yapmasına bakılırken; evlenilecek olan erkekte ise namaz kılmasına, içki ve kumarının olmamasına, askerliğinin bitirmiş olmasına ve işinin gücünün olup olmamasına bakılır (K36, K44, K46).

Eskiden evlenecek olan kız veya erkeğin özellikle akrabalarından olmasına dikkat edildiği aktarılmıştır. Akraba evliliğinin olmasının sebepleri arasında ailenin kızını uzağa vermek istememesi, başlığın istenmemesi, masrafın az olması, mirasın bölünmemesi ve son olarak da akrabaya olan güven sayesinde akraba evliliklerinin gerçekleştirildiği nakledilmiştir. Günümüzde bu durum değişmiştir. Eşler artık birbirlerini bulup tanıştıktan sonra ailelerini de ikna ederek evlenirler.

Günümüzde eş seçimi daha çok internet aracılığıyla olur. Kadın ve erkek birbirini internette bulup evlenirler (K27, K31, K46).

Üniversite okumaya giden kişiler mezun olduktan sonra okuduğu yerde birini bulup ailesiyle tanıştırır ve evlenmeye karar verirler. Son yıllarda bu şekilde evlilikler çok arttı (K24).

Süryanilerde evlenecek kızın güzel olmasına ve ailesinin yapısına bakılır. Evlenecek kişilerde aile yapısı çok önemlidir. Aileler uyuşuyor mu, birbiri için uygun mu soruları eş seçimini belirleyen en önemli etkidir (K74).

Türkiye'nin farklı yörelerinde eş seçimiyle ilgili görülen bazı inanç ve geleneksel uygulamalar şöyledir:

Batman yöresinde eskiden toplum arasında aile ve yakın çevreden bilinen, tanınan kişilerle evlendirme geleneği yaygındı. Peygamber soyundan gelen ve “Seyitler” olarak bilinen aile yapılarının soy yapıları bozulmaması amacıyla da bu ailelerle dünürlük kurulur (Duran Gültekin, 2023, s. 24-25).

Aydın yöresinde kız ve erkek birbirini çeşme başında görüp daha sonra köy meydanında bakışırlar. Bu şekilde birbirlerini isterler ve erkek tarafı kızın evine haber salarak kızı istemeye giderler. İlk istemede erkek gitmez eğer kız tarafının onayı alınırsa ikinci gidişte erkek de gelir ve isteme gerçekleşir (Hasbek Öztürk, 1998, s. 10).

Aksaray'ın Ortaköy ilçesinde evlenilecek kızların “Köyün işini gücünü çekecek, elli kollu babayiğit.” olmasına dikkat edilir. Kızın namuslu ve iyi huylu olmasına dikkat edilirdi. Kızın güzelliğine en son bakılırdı. Erkekte aranan en önemli özellik ise askerliğini yapmış olmasıdır. Bunun dışında içkisi ve kumarı olmamasına dikkat edilirdi.

Erkeğin işinin olup olmaması önemli değildir. Bu aranan özelliklerde aileler kız ve erkek gördüğünde evlendirmeye özen gösterirlerdi (Gözen, 2014, s. 40-41).

Kilis'te evlenecek kız veya erkekte birtakım özellikler aranır. Eş seçiminde dikkat edilmesi gereken erkekle ilgili olarak erkeğin askerliğini bitirmiş olması ve düzenli bir işinin olması hususudur. Kızın ise güzel, beyaz tenli, renkli gözlü ve sarışın olmasına dikkat edilir. Kızın güzel bir ahlakının olması ve huyunun güzel olmasına bakılır (Tarçın, 2020, s. 413).

Şanlıurfa'nın Suruç ilçesinde evlenme zamanı gelen erkek ailesine evlenmek istediği kızın ismini söyler. Ailesi de oğlanın yaşı ve durumu, ailelerin birbirlerine uyumu gibi faktörler doğrultusunda uygun bir kız (eş) ararlar (Atmaca ve Kılıç, 2021, s. 811).

Trabzon'un Arsin ilçesinde gençler kendi aralarında anlaşıp durumu ailelerine bildirirler. Ailelerin onayının alınmasıyla evliliğe ilk adımı atmış olurlar (Kabak, 2017, s. 62).

Afyon'un Düzağaç kasabasında kızı görmek için önce erkek tarafının annesi, ailesi ve akrabaları kızın evine giderler. Burada kızı beğenirlerse uygun görürlerse erkek evi tarafından kız istemeye gidilir (Şahin, 2020, s. 29).

3.2.2. Görücülük-dünürçülük-kız isteme

Kız istemeye gidenler için "dünürcü" ifadesi kullanılır (Taşçı, 2021, s. 877). Erkek ve kız tarafının dünürlüğünün başlaması sözün kesilmesiyle gerçekleşir (Kabak, 2017, s. 63). Bu iki aile çocuklarının evlenmesiyle dost, hısım, akraba olurlar. Kan bağı olmadan oluşan bu akrabalık iki aile için yeni bir süreçtir. Bu süreçte dünürler birbirlerini ziyaret ederler ve birbirleriyle samimi ilişkiler kurarlar. Erkek evladına kız arayan ebeveynlerin kızı istemeye gitmeden önce kızın soyunu sopunu araştırması önemlidir. Bu durum ilçede dünürçülüğün önemli olduğunun göstergesidir.

Dargeçit ilçesinde dünürler birbirine saygı duyarlar. Dünürler; cenaze, bayram, hastalık gibi durumlarda birbirlerine yardımcı olurlar ve birbirlerinin yanında bulunurlar.

Dargeçit'te eskiden evlilik zamanı gelen erkeklerin pilava kaşık sapladıkları ve bunun "Artık evlenmek istiyorum." anlamına geldiği ifade edilmiştir. Erkekler doğrudan doğruya ailesine evlenmek istiyorum demez bundan çekinir, aile büyüklerine hürmet gösterirdi (K44). Aile münasip bulduğu bir kız aramaya başlar. Bunun öncelikle akrabalarından olmasına dikkat edilir. Yörede eskiden akraba evlikleri fazla iken şu an bu durum eskiye göre azalmıştır. Aile akrabalarından birini bulamazsa çevresine bakar.

Çevreden görüp beğendikleri bir kız çıkarsa ilk ziyaret oraya gerçekleştirilir. Daha çok kadınlar arasında ilk görüşme gerçekleşir. Erkeğin annesi oğluna güzel ahlaklı, sağlıklı, eli ve ayağı düzgün, tarla işlerini bilen bir gelin adayı arar. Ayrıca kızın fazla konuşmaması ve saygılı olması da son derece önemlidir. Eğer ilk görüşmede kız beğenilirse sonra isteme gerçekleşir. Erkek tarafı anne, baba ve ailenin önde gelen büyükleri olarak istemeye giderler. Eskiden erkeğin, kız istemede bulunmadığı aktarılmıştır. Düğüne kadar erkek ve kız birbirini görmez. Aileler kendi arasında anlaşırса çocuklar da buna uyardı. Günümüzde bu gelenek değişti ve artık erkek kız isteme merasiminde ailesinin yanında gider. Kız istemeye tatlı ve çiçek götürülür. Eskiden kuru üzüm sonra elma ve portakal götürüldüğü ifade edilmiştir. Allah'ın emri peygamberin kavli ile kız istenilir. Kız tarafı kabul ederse “Hayırlı olsun!” denilir. Sonraki aşamada nişan ve düğün hazırlıkları konuşulur (K33, K40, K91).

Süryanilerde kız isteme merasiminde ortaya bir mendil konulur. Damat tarafından getirilen kişiler o mendile para atarlar. Toplanan para kızın babasına verilir. O para ile gelin kıza çeyizlik malzemeler alınır. Mendili erkek veya kız tarafından biri açmaktadır. Mendili açan kişinin konuşmasını bilen güvenilir biri olmasına dikkat edilir (K74).

Fotoğraf 3.15. Sinan Saydun ve Hanım Saydun çiftinin söz kesme merasimi (K40)

Türkiye'nin farklı yörelerinde Görücülük – Dünürçülük – Kız İstemeyele ilgili görülen bazı inanç ve geleneksel uygulamalar şöyledir:

Antalya'nın Alanya ilçesinde kendisini görmeye gelen dünürçüleri kız tarafı eğer beğenmezse onların yanına gitmez veya gitmeden önce bir daha geri gelmesinler diye tuz serperdi (Yücesan, 2022, s. 26).

Bursa'nın Keles ilçesinin Küçükkovacık Mahallesi'nde kız tarafı gelen dünürçüleri beğenirse açık kapı bırakır ve düşünmek için süre ister. Şayet kız tarafı eğer gelen dünürçüleri beğenmezse suratını asar, gelenlere ikramda bulunmaz, yanlarına çok uğramaz, ayakkabılarını çevirmez (Meral, 2019, s. 63).

Batman'ın Beşiri ilçesi Sötlüce mezrasında bir aile oğullarını evlendirmek istediği aileye haber gönderir. Kız tarafının gönlü varsa "Buyursunlar!" denilir. Eğer kız tarafının gönlü yoksa "Çay içmeye gelsinler baş göz üstüne ama başka bir şey beklemesinler." denilerek en baştan razı olmadıkları, gönülsüz oldukları ifade edilir (Demir ve Duran Gültekin, 2022, s. 28).

Gaziantep'in İslahiye ilçesinde oğlan evi kızını istedikten sonra yemeklerde kullanılmak üzere bir paket tuz alır. Bu tuz bitene kadar herhangi bir uğursuzluk veya aksilik çıkarsa kızın uğursuz olacağına inanılır ve kızını istemekten vazgeçilirdi (Seçinti, 2014, s. 54).

Trabzon'un Arsin ilçesinde erkek tarafı bir kızını beğenip kızını istemeye giderler. Erkek tarafı istemede "Buraya hayırlı bir iş gelmiş bulunuyoruz." derler sonra da kızını isterler. Kız tarafı kendilerini naza çekerler. Erkek tarafı bu süreçte araya hatırı sayılır birilerini koyarlar ve kız tarafını ikna etmeye çalışırlar. Kız evi naz evi olur anlayışı vardır. Kız tarafı bu uğraşlar sonucu ikna olur ve sözleşirler (Kabak, 2017, s. 62-63).

3.2.3. Başlık parası

Başlık parası, evlenecek gencin kızını isterken kız tarafının erkek tarafından istediği paradır. Bu para bazen nakit bir miktar para, altın, tarla, ev, bahçe, tabanca, plak, eski teypler veya canlı hayvan olarak istenmektedir (Sezen, 2005, s. 187). Başlık parasıyla ilgili en eski örneklerden biri de Dede Korkut kitabının Kam Büre Oğlu Bamsı Beyrek Destanındadır. Bamsı Beyrek, Banu Çiçek'i kahramanlık göstermesinden, ok atmasından, güreş tutmasından ve at koşturmasından dolayı çok beğenir. Bamsı Beyrek onu istemeye karar verir. Banu Çiçek'in kardeşi Delü Karçar başlık olarak bin at, bin deve, bin koç, bin köpek ve pire ister (Ergin, 2021, s. 8). Dargeçit ilçesinde eskiden yaygın bir uygulama iken günümüzde başlık parası kalkmıştır. Erkek tarafı kızını istemeye giderken kız tarafı genellikle bir miktar para ister. Bunu ana hakkı veya bedel olarak

düşünürler. Erkek tarafı parayı denkleştirip kız tarafına verir. Başlık parasının verilmesiyle evlilik gerçekleşmektedir. Çoğu zaman erkek tarafı parayı denkleştiremeyip evlilik kararından vazgeçer. Erkek tarafının zorlanmasına sebep olan başlık parası, istenilen paranın bulunmaması durumunda kız kaçırmalara ve kavgalara neden olmaktadır. Günümüze kadar devam etmemesinin ana sebeplerinden başında bu kaçırma vakaları ve kavgalar gelmektedir. Bunun dışında kadının iş hayatına atılması, kadın hakları ve kadına bakış açısının değişmesi anlayışı da başlık parası uygulamasının sona ermesini sağlamıştır.

Süryanilerde de başlık parasının olduğu aktarılmıştır. Başlık olarak genelde bir miktar paranın istenildiği bazen de aile bireylerine takı veya elbise alındığı bilinmektedir (K62, K72, K74).

Başlık parasıyla ilgili Anadolu'nun farklı yörelerinde görülen geleneksel uygulama ve kabullerin bazıları şunlardır:

Batman'ın Sason yöresinde eskiden başlık parasının olduğu ifade edilmiştir. Zamanla bunun yerine kızın babasına bir silah alındığı daha sonra ise geleneğin yerini kız tarafının belirlemiş olduğu altına bıraktığı söylenmiştir (Demir ve Duran Gültekin, 2022, s. 30).

Van'ın Erciş ilçesinde başlık parasını fazla bulan aileler araya hatırı sayılır birilerini sokarak miktarı düşürürler. Kız istemede konuşulan başlık parası kabul edilirse bir daha lafı açılmaz. Başlık parası kızın babasına verilir. Genellikle nakit para ve altın olarak alınır (Akgün, 2021, s. 31-32).

Van'ın Gevaş ilçesinde başlık parası için konuşulan miktar aslında yöre halkınca gizliden gizliye belirlenmiştir. Bu miktar 7-10 bin TL arası değişmektedir ve başlık parasının miktarına göre de kıza verilen değerin arttığı düşüncesi vardır (Kartal, 2020, s. 113).

Tunceli'de başlık parasını anne ve babalar değil kız ve erkek tarafının vekilleri belirler. Bunlar kendi aralarında tartışıp bir karara varırlar. Kız babası genelde başlık parasını yüksek tutar. Taraflar uzlaşmada araya hatırı girdiği için başlık parası genelde kızın babasının miktarından daha düşük olur (Taş, 2019, s. 205).

Elazığ'ın Baskil ilçesinde başlık parası günümüzde önemini yitirmiştir. Nadir de olsa bazı köylerde kimi aileler kızın üzerinde emeği olan aile yakınlarının, dayı, amca gibi kişilerin gönlü hoş olsun diye bir miktar para veya hediye vermektedirler (Kızılaslan, 2019, s. 40).

Erzurum'un Oltu ilçesinde eskiden başlık parası ismi altında bir miktar para belirlenirdi. Kızın babası başlık parası isterdi. Bu başlık parasını alıp cebine koyan da vardı bunu kızına eşya alıp kullanan da vardı (Dağaşan, 2013, s. 22).

3.2.4. Söz kesme/nişan

Evlilik öncesi yapılan ilk resmi merasimdir. Dargeçit'te "şîranî" adı verilen bu davet evlilik öncesi tarafların bir araya gelip yüzük taktığı, oynadığı ve tatlı yediği merasimdir. Yörede iki taraf arasında önce gün belirlenir. Gün belirlendikten sonra nişan, kızın evinde yapılır. Bu gelenek günümüze kadar hâlâ devam etmekle beraber bazı aileler nişan için başka yerler de ayarlamaktadır. Bu yerler çay bahçesi, kafe, okul bahçesi veya düğün salonu olabilir. Nişandan önce gelin evden alınır ve nişan hazırlıkları için alışveriş yapılır. Eskiden bu alışverişe damat gitmezdi. Günümüzde ise damat da ailesinin yanında alışverişe gider. Her iki taraftan aile üyelerinin olduğu uygulamada tüm masrafları erkek tarafı karşılar. Gelinle beraber gelen kişilere de hediye alınır. Bu hediye parfüm, eşarp, elbise, ayakkabı olabilir. Geline kıyafet, nişan yüzükleri ve nişan için gerekli malzemeler alınır. Nişan için gerekli olan baklava, içecekler ve çerez erkek tarafınca alınır. Nişan esnasında gelen davetlilere bu baklava, çerez ve içecekler ikram edilir (K15, K25, K60, K71, K81, K82).

Fotoğraf 3.16. Nişan töreninde ikram edilen baklava

Fotoğraf 3.17. Nişan töreninde ikram edilen karışık çerez

Nişan merasiminde geçmişten günümüze kadar davetlilere kavut, kuru üzüm, çay, elma ve portakal son olarak baklava, çerez ve kola ikram edilir. Kavut yapılırken buğday kısıp ateşte hafif kavrulur. Kavrulan buğday alınıp dövülerek un hâline getirilir. Pekmez kaynatılıp un ve çok az yağ eklenir ve ateşte karıştırılır. Daha sonra ateşten indirilip küçük yuvarlak toplar hâline getirilir. Bu şekilde yapılan tatlıya kavut denir. Düğünlerde olduğu gibi takı ve para takılır. Takı töreni başlamadan yüzükleri ailenin önde gelen büyüklerinden biri gelip damat ve geline kurdele eşliğinde yüzükleri takar. Dualar edilir ve çiftin kurdelesinin kesilmesiyle nişanlılık kesinleşir. Eskiden yüzük takma merasimi yerine iki tane vekil tokalaşır ve nişanlılık süreci bu şekilde başladığı ifade edilmiştir. Yüzüklerin takılmasından sonra takı töreni başlar. Takılan para ve altın düğüne göre daha azdır. Para ve takılar sadece geline takılır. Takı merasiminde sonra gelen davetliler raks, govend, halay, şemmame, delilo gibi yöresel oyunları oynarlar. Günümüzde bu oyunlara ek başka oyunlar da oynanmaktadır. Nişan yapıldıktan sonra düğün için gün kararlaştırılır. Nişan ve düğün arasının çok fazla olmamasına dikkat edilir. Ailelerin maddi durumu ve beklentilerine göre sürecin kısa ve uzun olması değişkenlik gösterebilmektedir (K1, K3, K6, K35, K40, K42, K59, K63, K83, K88).

Fotoğraf 3.18. Nişan merasimi

Söz kesme/nişan geleneğiyle ilgili Anadolu'nun farklı yörelerinde görülen geleneksel uygulama ve kabullerin bazıları şunlardır:

Batman'ın Sason ilçesinin Kale yolu köyünde eskiden düğünlerde olduğu gibi nişanda da yemek yeme geleneği vardı (Demir ve Duran Gültekin, 2022, s. 31).

Adıyaman'da nişan iki şekilde yapılır. Biri büyük salonda herkesin davet edilmesiyle yapılır. Diğeri ise küçük nişan şeklinde olur. Küçük nişan kızın evinde yapılır ve kadınlar ile erkekler ayrı otururlar. Nişan masraflarını erkek tarafı karşılar ve takı merasimi olur. Takılar genelde geline takılır (Uysal, 2019, s. 183).

Bilecik'in Gölpazarı ilçesinde nişan hazırlıkları için erkek evi kız tarafını alışverişe götürür. Bu alışveriş bittikten sonra kız tarafına gidilir ve orada yemek yenilir. Bilecik yöresinde nişan günleri için özellikle cuma günü seçilir (Taşçı, 2021, s. 881-882).

Erzincan yöresinde nişan merasimini erkekler damat evinde kadınlar gelin evinde kutlarlar. Nişan yüzükleri için erkek, kız evine davet edilir ve nişan tepsisini damadın kız kardeşi getirir. Aile büyüğü tarafından kısa bir konuşma yapıp yüzükler takılır. Sonra erkek sağdııcıyla beraber tekrar evine döner ve erkeklerle kutlamalara devam eder, kadınlar da kız evinde kutlamalara devam eder. Kızın nişan elbisesi ve kuaför masraflarını yine kız tarafı öder. Ayrıca nişan süresince her iki tarafın da yanında sağdıç bulunur (Dikici ve Şener, 2022, s. 413-414).

Isparta'nın Özbayat köyünde gelin kızın ellerine ve saçına kına yakma törenine nişan denilir. Isparta yöresinde nişanlı kız yerine adaklı veya başı kınalı denilir. Çetince

köyünde nişan merasimine ise şerbet içme denilir. Nişan gününden bir gün önce konuklara yemek verilir ve yemeğin yanında konuklara şerbet ikram edilir (Çeliker ve Genç, 2019, s. 6).

3.2.5. Dini nikâh

Dargeçit'te imam, dini nikâhı düğünden 1-2 gün önce şahitler huzurunda kıyar. Dinî nikâh sesiz sedasız aile büyükleri arasında yapılır. Nikâh kıyılırken şahitler huzurunda mehir de belirlenir. Mehir, nikâhı akdetmek neticesinde erkek tarafından kadına verilmesi lazım olan maldır. Mehir bazen bir arsa bazen altın bazen de para olabilir. Nikâh kıyılırken hem damadın abdestli olmasına hem de gelinin vekillerinin de abdestli olmasına dikkat edilir. Ayrıca damadın başında da takke bulundurması gerekir. Dinî nikâhın evlenecek olan çiftte bereket, bolluk, mutluluk getireceğine inanılır.

Dinî nikâh kıyılırken gelinin vekili, damat, iki tane şahit ve imam bulunur. Şahitler imam tarafından cemaatten seçilir. Şahitlerin namazında niyazında olmasına, takkeli olmasına, namaz kılmasına, yalan söylememesine dikkat edilir. Dinî nikâhta gelin bulundurulmaz. Genellikle gelinin babası ona vekillik eder. Nikâh kıyılırken evin damında veya evin kapısında iki tane nöbetçi tutulur. Nöbetçiler dışardan sesin gelmesini engeller. Bu bir insan sesi veya hayvan sesi olabilir. Nikâh kıyılırken odun kesilmez, parmaklar kütletilmez. Dinî nikâhın tılsımının bozulmamasına dikkat edilir.

İmam, dinî nikâhı kıymadan önce namaz surelerini damada sorar. Bunun dışında dinî birkaç soru da sorulur (K64, K67).

Eskiden dinî nikâhta damat da bulundurulmazdı. Onun yerine de tıpkı gelinde olduğu gibi vekillik eden olurdu. Günümüzde ise dinî nikâhta damat bulundurulur (K24).

“Günümüzde bazı imamlar resmi nikâh olmadan dinî nikâh kıymazlar.” (K64).

Dargeçit ilçesinde bazı imamlar dinî nikâhı camilerde kıyarlar. Camide nikâh kıymak sünnettir (K4, K67).

İmam dinî nikâhı kıydıktan sonra damat aldığı tatlıyı orada bulunan kişilere ikram eder (K5, K6).

Dinî nikâhla ilgili olarak Türkiye'nin çeşitli yörelerinde gerçekleştirilen geleneksel uygulama ve halk inançlarından bazıları şöyle kaydedilmiştir:

Mardin'in Savur ilçesinde dinî nikâh, düğün öncesi olabileceği gibi düğün sırasında da olmaktadır. Genelde evde dinî nikâh kıyılır. İmam şahitleri çağırır. Şahitler kızın babası ve erkeğin babasıdır. Babanın hazır bulunamadığı durumlarda saygın biri

çağırılır. Anne, baba ve kardeş hariç en az iki erkek şahit olmalıdır. Erkek yoksa dört kadın şahit olabilir. . Mihr olarak kadının en az üç aylık geçimini temin edebilecek 5.000-6.000 lira miktar belirlenir. Mihr nikâh sırasında veya sonra bu parayı verebilir. İmam dua yapar ve nikâhı kıyar (Balaban ve Çınar, 2021, s. 85-86).

Şanlıurfa'nın Suruç ilçesi ve çevresinde imam, nikâhı akşam namazından sonra gerdekten önce kıyar. Nikâh sırasında belirlenen miktarda mehir, geline gerdeğe girmeden önce veya sonra verilmektedir (Atmaca ve Kılınç, 2021, s. 815).

Batman'da Ezidi vatandaşların dinî nikâhı da resmî nikâhından önce pêşîmâm tarafından düğün günü kıyılır. Şeyh ve diğer din büyükleri de gerekli hallerde dinî nikâhı kıyabilirler. Gelin, damat evine getirilir. Aile büyükleri ve pêşîmâm da hazır bulunurlar. Pêşîmâm nikâhı kıyarken "...oğlu, ...kızı" her türlü şart ve koşulda bu genç eşi kabul ediyor musun diye sorar, kişilerin de onayı ile nikâh bir şahit huzurunda kıyılır. İslam dininde görülen mehir benzeri bir uygulama zorunlu olmayıp dinî nikâh sonrası isteğe bağlı geline bir hediye verilebileceği söylenilmiştir (Demir ve Duran Gültekin, 2022, s. 32).

Afyonkarahisar ilinin Sinanpaşa ilçesinin Düzağaç kasabasında damadın babası, abisi, amcası ya da dayısı, imam ile birlikte dini nikâh için gelin evine giderler. Eğer gelinin babası damadı istemezse yakınlarından birisi vekili olur ve damat yerine vekil gider. Geçmişte yörede, gelin ve damat düğün bitimine kadar yüz yüze gelmedikleri için genellikle kız ve erkeğin vekilleri eşliğinde dinî nikâh kıyıldığı bilinmektedir. Damadın vekili, kızın vekili ve imam bir odada toplanır. Sonrasında imam, vekili olduğu kızı "Damada verdin mi?" diye gelinin vekili olan kişiye sorar. Kızın vekili ise bir süre sessiz kalmaktadır. Bunun sebebi damadın vekilinden "söyletmelik" istemesidir. Eğer oğlanın vekilinin verdiği bedeli kabul ederse "Verdim gitti." diyerek cevabını verir. Dinî nikâh kıyıldıktan sonra gelin evi tarafından misafirlere yemek ve tatlı verilir (Şahin, 2020, s. 35).

Isparta ili Eğirdir ilçesi Akdoğan köyünde imam nikâhı, gerdek gecesi kıyılır. Damat sağdııcı ile beraber yatsı namazına camiye gider. Namazdan sonra imam, damadın evine çağırılır. İmam, damat, gelin ve onların birer şahidi olur. Bazen kızın yerine bir yakını onun vekâletini alır. Kız dinî nikâha gelmez, vekili bulunur. İmam, şahitler huzurunda nikâhı kıyar ve merasim sona erer (Çiftçi, 2018, s. 228).

3.2.6. D   n ve d   n hazırlıkları

Düğünlerin kültür içinde önemli bir payı vardır. Toplumun kültürüne ilişkin durumların meydana çıktığı bir zemindir ve toplumun sosyal çerçevesini çizmektedir. Bu sosyal   er  eve içerisinde inan  lardan giyim-ku  ama, aileye gösterilen değerden yardımlaşma kurumana kadar birçok unsur bulunur. Bu açıdan bakıldığında toplumun temel çekirdeği sonraki nesillerin yetiştirilecek milletin devamının sağlandığı kültürel kurum olmuştur (Birkanım, 2020, s. 55).

Damat ve gelinin bir araya gelerek mutluluklarını ifade ettiği saz, kemençe veya org eşliğinde davetliler önünde oynayarak e  lendi  i etkinliktir. Dargeçit d   nleri eskiden beri sağlam gelenekler çerçevesinde oluşmuş ve birtakım değişikler göstererek günümüze kadar varlıklarını devam ettirmektedir. Düğünlerde eskiden gelinlik yerine kara çarşaf giyilirdi (K16, K44, K90, K95, K96). Düğünler eskiden cuma günü öğleden sonra ba  lar, cumartesi ve pazar akşama kadar devam ederdi. Pazar akşam takıların takılmasıyla d   n sona ererdi. Günümüzde d   nler cumartesi ve pazar günü olarak yapılır. Yöre halkı düğünlerde genellikle iki ayak (Dugav  ),    ayak (S  gav  ), yerinde (Cihde),   ihani (   xan  ), ağır (Geran  ), raks, govend, delilo,   epik, hurze, bablekan ve   emmame gibi yöresel oyunlar oynar (Mendeş, 2023, s. 636-638).

Bu oyunlar d   n meydanının alanında yapılır. Davetliler uzun sıralar h  linde hep beraber oynar.   abe  'lerin eşliğinde paralar sa  ılır ve o paralar şarkıcıya bahşiş olarak toplanır (K5, K6, K60).

Fotoğraf 3.19. Düğünde oynanan raks oyunu (K34)

Fotoğraf 3.20. Delilo oyunu (K34)

Düğünlerde şarkı söyleyen sanatçıya mıtırb denilir. Mıtırb bir tane delilo oyunu için bir tane de raks için olmak üzere iki kişi olarak düğünlerde bulunurlar. Bunlara ek ekiplerinde saz çalan, org çalan veya kurulumu yapıp ses kontrollerini sağlayan kişiler de ekipte bulunur. Bu ekibin düğün boyunca erkek tarafı tarafından yemekleri, çayları ve sigaraları karşılanır. Düğün başı da para alırlar. Düğünler eskiden evin önünde veya boş bir alanda olurken günümüzde ailenin maddi durumuna göre düğün salonları, çay bahçeleri veya okul bahçelerinden birinde yapılmaktadır.

Dargeçit ilçesinde eskiden olduğu gibi şu anda da devam eden geleneklerden biri de düğün yemekleridir. Düğün gününden bir iki gün önce ailenin durumuna göre keçi, inek, koyun kesilir. Kazanlar hazırlanır. Et, pilav, kuru fasulye için hazırlıklar yapılır. Hazırlanan yemekler düğün boyunca uzaktan gelen akrabalar, komşular ve davetliler tarafından yenir.

Düğünlerin vazgeçilmez unsurlarından biri de sağdıç denilen “birazava”dır. Sağdıçlar düğünlerde damada yardım eden düğünün daha güzel geçmesini sağlayan ve damada maddi ve mavi destek sağlayan kişilerdir. Eskiden iki kişiye günümüzde sadece bir sağdıç bulundurulur.

Son olarak eski bir gelenek olan düğün günü oyunlarıdır. Eskiden düğün günü erkekler kadın kılığına girerek çeşitli taklit ve gösteriler yaparlardı. Bu oyunları sadece erkekler oynardı. Oyun sırasında komik hareketlerle davetliler gülüp eğlenirdi. Günümüzde bu gelenek yapılmamaktadır (K36, K44, K55).

3.2.6.1. Kına gecesi

Dargeçit ilçesinde kına gecesi genelde düğünden bir gün önce gerçekleştirilir. Dargeçit ilçesinde kınalar eskiden gelin tarafı ve damat tarafı için ayrı ayrı yapılırdı. Daha çok gelin tarafının kınası gecesi olarak merasim gerçekleşir. Günümüzde gelin tarafı bu geceye daha çok hazırlanır. Masrafları damat tarafı öder. Gelin o geceye özel elbisesini giyer ve türküler eşliğinde avuç içine kına yakılır. Kına yakılırken gelin ve damadın etrafını halka şeklinde davetliler sarar, zılgıt atıp türküler söylerler. Bu esnada gelinin avuç içine kına yakılırken bir adet çeyrek altın konulur. Damadın serçe parmağına da kına yakılır ve 200'lük kâğıt para sarılır. Kına gecesi hüzünlü geçer. Bu gece artık gelinin baba evinden kopuşuyla hüzünlenişini ve gelinin gözyaşlarını akıttığı gecedir (K1, K3, K6, K35, K40, K42, K59, K63, K83, K88).

Fotoğraf 3.21. Kına gecesinde gelinin eline kına yakılma ve altın koyma merasimi

Fotoğraf 3.22. Kına gecesinde damadın serçe parmağına kına yakma ve para koyma merasimi

Kına Türküsü

“Kınayı getirin

Kınayı getirin

Leğende kınayı yoğurun

Damat ve gelinin ellerine sürün

Gelinin gecesi hasrettir,

Anne kalk geç oldu

Damadın derdi/sıkıntısı vardır...” (K74).

Kına gecesiyle ilgili Türkiye’nin farklı yörelerindeki geleneksel uygulama ve halk inançları ise şöyledir:

Batman’da kına gecesi düğünden bir gün önce gerçekleştirilir. Batman’da eskiden kına taşı ismi verilen taşın öğütülmesiyle kınanın hazırlandığı ve kına gecesinde bunun kullanıldığı bilinir. Batman merkez ve Beşiri ilçesinin bazı köylerinde kına yakıldıktan sonra damat sandalyeyle beraber havaya kaldırılır. Buradaki amaç damadı yüreklendirmek ve kendisinin özel olduğunu hissetmesini sağlamaktır (Demir ve Duran Gültekin, 2022, s. 34-37).

İzmir’in Menemen ilçesine bağlı Bozalan köyünde kına gecesi düğünden bir gün önce yapılır. Gelin bindallı ismi verilen elbisesini giyer ve başına kırmızı örtü örtülür. Kına bir tepsi içinde gelir ve kınanın içinde iki çomak arasında sıkıştırılmış şekilde para konur. Bu parayı damadın babası koyar. Gelinin eline kınayı yakan damadın yengesidir.

Damadın yengesi kınayı gelinin eline yakarken içine altın koymak mecburiyetindedir. Bu işlem yapılırken davetliler gelinin etrafında ellerinde mumlar ve defler eşliğinde mani, türküler söyleyip halka şeklinde dönerler. Eskiden kına sadece gelinin eline yakılırken günümüzde damat ve gelinin eline yakılır. Bu eğlenceden sonra tavuk alma ritüeli vardır. Kız tarafından biri gelin biri de damat kılığına girer. Bir tane de çingene alırlar yanlarına ve oyunu başlatırlar. Bunların arkasında ise ellerinde darbukalarla köyün gençleri damat evine giderler. Oğlan tarafı önceden hazırladığı pişmiş tavukları tepsilerin için koyup beklerler. Tavuklar alınmadan önce gelini saklarlar. Gelinin en yakın arkadaşları bu saklama işini yapar ve damat gelini bulamazsa onlara bahşiş vermek zorundadır. Bahşiş verince gelin çıkarılır ve oyun sona erer. Bu oyuna “gelin saklama” denilir. Oyun biterken çingeneye kahve verilir ve çingene uğurlanır. Kına gecesi bu oyundan sonra sona erer (Akalin, 2018, s. 194).

Aksaray’ın Ortaköy ilçesinde nişan, düğün günü yapılır. Düğün günü damat evinin ileri gelen kadınlarından bazıları günün kınası ve hayırlı olsun için gelinin evine giderler. Bunlara yenge ismi verilir. Bu sıralarda da kızın evinden bazıları erkek tarafına hayırlı olsuna gelirler. Gelin kız baba evinden çıkarılıp teyze veya dayı evine götürülüp kınası yakılır. Gelin kız bu kınaları gittiği evin duvarlarına siler. Öğlen iki gibi erkek evinden kınacılar gelin evine giderler. Bu esnada diğer evlerde bulunan gelin, baba evine çağırılır. Önceden yapılan nişan tekrarlanır. Takı merasimi de gerçekleşir. Yörede takı takma düğünde gerçekleşmez. Takılar kına yakılırken nişanda takılır ve takılanlar yazıcılar tarafından tek tek deftere yazılır. Bundan sonra akşam kınası yakılır ve kına türkülleri söylenir. Gelinin avucuna altın konulup oyunlar oynanır ve gece tamamlanır (Gözen, 2014, s. 45).

3.2.6.2. Damat ağacı

Dargeçit’te eskiden beri devam eden önemli düğün geleneklerinden biri de damat ağacıdır. Damat ağacı (darka zava), düğün gününün olmazsa olmazlarından biri olarak kabul edilmektedir. Düğünden kısa bir süre önce damadın akrabaları genellikle bir alıç ağacını gidip keserler ve damadın evinin önüne koyarlar. Bu ağacın dikenli olmasına dikkat edilir. Ağaç; elma, portakal, abur cubur, yumurta, çerez, süs ve benzeri ürünlerle süslenir. Süslenen ağaç artık görsel açıdan da estetik bir değer taşır. Düğün başladığında damat ağacı, davetliler ve çocukların oldukça dikkatini çeker. Damat gelini eve alırken damat ağacını gidip aşağıya fırlatır. Burada bulunan ürünleri de çocuklar alırlar. Çok

eskilere dayanan bu gelenekte ağaç aileyi, bolluk ve bereketi temsil eder. Bazen damat ağacının en üstüne horoz takılır. Bu da erkeğin sert olduğunu ve karısına sözünün geçeceğini göstermektedir. Bazen de damat ağacının en üstüne tavuk takılır. Bu da erkeğin kılıbık olduğunu karısının sözünde olacağını gösterir. Damat ve gelin damat ağacının önünde de muhakkak bir hatıra fotoğrafı çekilmekteydi (K7, K14, K18, K26, K28, K61, K87).

Fotoğraf 3.23. Damat ağacı (Darka zava) (K7)

Damat ağacıyla ilgili Türkiye'nin farklı yörelerindeki geleneksel uygulama ve halk inançları ise şöyledir:

Batman yöresinde düğünlerin vazgeçilmez unsurlarından biri de damat ağacıdır. Damat ağacı süsleme işini damadın sağdıçı üstlenir. Horoz kesip ağacın tepesine diker, köyün kadınları da şeker, yumurta ve meyveler getirip hep beraber süslerler. Damat ağacının en üst kısmına horoz konulmuşsa erkeğin güç ve otoriteyi temsil ettiğini eğer tavuk konulmuşsa erkeğin munis, yumuşak olduğunu temsil eder. Eskiden damat ağacı gelin alma merasiminde damat tarafından aşağıya atılır ve orada bulunan çocuklar etrafa saçılan meyve, şeker gibi damat ağacında bulunan ürünleri toplardı. Özellikle horoz veya tavuğu kapmak çok önemliydi çünkü bunları kapanın kısa zaman içerisinde evleneceğine işaretledi (Demir ve Duran Gültekin, 2022, s. 40-41).

Siirt'in Eruh ilçesinde damat ağacı bir büyük bir tepsiye konulup düğün günü gelen kişilerin takı, para, kuru yemiş sunumunda kullanılır. Ağaç geceleyin damadın ve gelinin odasında kalır. Ağacın üzerindeki ve tepsinin içindeki yiyecekler gelin ve damat tarafından yenilir (Karakaş, 2013, s. 116). Siirt'in Şirvan ilçesinde gelin tarafı bir ağaç,

damat tarafı bir ağaç süsler. Gelin tarafının süslenen ağacının tepesinde tavuk, damat tarafının süslenen ağacının tepesinde horoz bulunmaktadır. Burada tavuk iffeti temsil eder (Karakaş, 2013, s. 115).

Muş yöresinde damat ağacı kına gecesi için hazırlanır. Damat giydirildikten sonra damat ağacının hazırlıklarına başlanır. Ağacın dallarını damadın ailesi ve akrabaları keser. Kesilen dallar iki kişinin rahat taşıyabileceği büyüklükte olmalıdır. Bunun sebebi ise ağacın damadın başında gezdirilmesidir. Damat ağacı damadın başında gezdirilirken türküler söylenir ve oyunlar oynanır. Daha sonra ağaç bir zemine sabitlenir, kırmızı ve beyaz örtü ağacın dallarına bağlanır. Bu işlemden sonra kuruyemiş ve meyveler ağacın dallarına asılır. Ardından ağaç dalına elma, üzüm, portakal, nar gibi meyveler, kek, bisküvi gibi yiyecekler asılıp damat ağacı hazır hâle getirilir. Ağaç süsleme işini damadın kız kardeşleri, akrabaları yaparlar ve hiçbir ücret veya karşılık beklemezler (Çelik, 2022, s. 183).

3.2.6.3. Gelin alma

Dargeçit'te gelin alma merasiminden önce gelin hazırlanır ve süslenir. Damat ve ailesinden birkaç kişiyle gelin evine gelirler. Onlar gelmeden toplumun kültüründe son derece önemli olan kırmızı kuşak bağlama geleneği gerçekleşir. Gelinin evinden kardeşi, dayısı, amcası veya kuzenlerinden herhangi biri kuşağı üç kere gelinin belinde dolandırır ve sonra da dualar eşliğinde kırmızı kuşak bağlanır. Bu âdet yapılırken salavat getirilir ve dualar edilir. Damat, gelini almaya gelirken içeri gelir. Damat içerdeyken gelinin ailesi, gelini bir odaya kapatır. Halk arasında pişt deri (kapı arkası) denilen bahşiş istenilir. Gelin odadan çıkartılmaz, damat da bahşiş verip gelini alır. Bazen de gelinin ayakkabısı çalınır ve tam gidecekleri sırada gelinin ayakkabısı olmadığı için gelin dışarı çıkamaz. Damat bahşiş verip gelinin ayakkabısının getirilmesini ister (K23).

Damat tarafı gelini almaya gelirken odaya geçerler ve gelinin hazırlanmasını beklerler. Tam o esnada gelin tarafı iğne iplikle gizlice onlara fark ettirmeden damat tarafını halıya bağlarlar. Damat tarafı kalkacakları zaman halıyla beraber kalkarlar ve gitmeleri engellenmiş olur. Bu geleneğin amacı ise gelin tarafının damat tarafına gözdağı vermesi ve biz istediğimiz zaman gelini alabilirsiniz mesajı vermek istemeleridir (K19, K79, K96).

Damat tarafından gelini almaya giden kişiler gelinin evinden kapacak, bardak, kaşık, çatal alırlar. Gelin alındıktan sonra damat evine gelince bazen damadın ayaklarının

altına alıp damadın onların kırmasını isterler bazen de ellerinde havaya doğru uzatıp “Millet ben gelin evinden şunları aldım.” veya “Çaldım görün.” derler (K8, K16, K78, K95).

Gelini evden aldıktan sonra çok fazla araçla gelin konvoyu gerçekleşir. Bu konvoyun kalabalık olmasına dikkat edilir. Önceden hazırlanan zarflara, para konulur. Hazırlanan bu zarflar konvoydakilere dağıtılır. Arabaların korna sesleri eşliğinde damat evine gelinir. Yolda özellikle çocuklar ve gençler araç önlerini kesip bahşiş almaya çalışırlar (K24).

Dargeçit ilçesinde farklı köyden gelin alındığı zaman damat tarafı gelini almaya köye gelir. Bu sırada gelin tarafı köyde bulunan bekâr erkekler için damat tarafından bir oğlak isterler. Bu hayvan bazen bir oğlak bazen bir keçi bazen de bir koyun olabilir. Bu olaya yöre halkınca gıska azaba yani bekârların oğlağı denir. Damat tarafı bu isteği yerine getiremezse gelin tarafı kızlarını vermez. Alınan bu hayvan kesilip köydeki bekâr gençler tarafından ziyafet çekilir (K55, K79, K80, K96).

Süryanilerde eskiden gelin evden çıkarılacağı zaman gelinin yastığı yani “zembaliş” gelinin ailesinden biri tarafından saklanır. Damat bahşiş verdikten sonra gelinin yastığı saklanılan yerden çıkartılıp geline verilir (K74).

Fotoğraf 3.24. Gelin kuşağı bağlama (K10)

Gelin almayla ilgili Türkiye'nin farklı yörelerindeki geleneksel uygulama ve halk inançları ise şöyledir:

Batman yöresinde Ezidi vatandaşların düğünlerinde gelin almaya gidilirken “Dayının hakkı vardır.” diye söylenerek kapı kilitlenir ve dayıya bahşiş verilir. Eğer dayı yoksa bu işi erkek kardeş yapar ve bahşişi alır. Damat tarafı, gelinin evinden tabak, bardak gibi mutfak eşyaları alır ve bunlar damat evine geldikten sonra geline verilir. Gelin; testinin içine doldurulan bozuk para, şeker, yemiş ile kendi evine ait bu cam nesneleri de kırar (Demir ve Duran Gültekin, 2022, s. 40).

Aksaray'ın Ortaköy ilçesinde gelin kıza gelinlik giydirip, saçları yapılır ve püskülleri takılır. Geline erkek kardeşi tarafından dualar eşliğinde kuşak bağlanır. Gelini evde saklarlar ve gelen damat tarafından bu yolla bahşiş almadan gelini vermezler. Gelin gittiği evde arsız olmasın diye yüzü kırmızı yemeni veya allık denilen kırmızı örtü ile evden çıkarılır. Gelin arabaya binince tavuk, pilav, tatlı bulunan azığını da yanına alır ve gider (Gözen, 2014, s. 48).

Ankara'nın Bala ilçesi Afşa yöresinde pazar günü gelin alma günüdür. Gelin evi erkenden kalkıp hazırlıkları yapar ve gelini hazırlarlar. Damat da kendi evinde sağdıçları tarafından hazırlanır. Gelin önce babasıyla vedalaşır. Daha sonra ailede bulunan diğer erkeklerle vedalaşır. Ebesi, annesi ve diğer yakın akrabalarının elini öptükten sonra onlarla vedalaşır. Gelinin bekâr arkadaşları gelinin ayakkabısının altına kısmetlerinin açılması için adlarını yazarlar. Gelinin erkek kardeşi, erkek kardeşi yoksa amcası veya amcasının çocukları kızın kuşağını bağlar. Kuşak üç defa kızın belinde bir Fatiha üç İhlas suresi okunarak dolandırılır ve sonra da bağlanır. Kuşak bağlandıktan sonra gelin, ailesi ve diğer akrabaları ile veda fotoğrafı çektirir. Damat tarafı gelini almak için kapıyı çalarlar. Kapı açılmaz ve burada gelin tarafına bahşiş verilir. Gelin evden çıkarken bir koluna kardeşi, kardeşi yoksa babası veya amcası diğer koluna ise damat girer. Gelin, baba evinin kapısından çıkmadan önce yaşlı birisi bu çiftlerin hayırlı bir yuva kurması için onlara dua eder. Dua bittikten sonra gelin ve damat gelin arabasına bindirilip konvoy eşliğinde damat evine götürülür (Çoşan, 2017, s. 58-59).

3.2.6.4. Gelin indirme

Gelin indirme, gelinin damat evine gelirken araçtan inmesi ve gelinin inmek için damat tarafından para istemesi uygulamasıdır (Yücesan, 2022, s. 37). Damat tarafı gelini evden aldıktan sonra artık sıra gelini arabadan indirip damat evine getirmektedir. Gelin

arabadan inmeden evvel bahşış ister. Daha sonra bahşışı alan gelin iner. Bu esnada gelininin kaynanası tarafından hazırlanan bir testi gelinin eline verilir. Bu testi önceden süslenir ve hazırlanır. İine şeker, madeni para konulur. Gelin eve gireceği zaman bu testi kırar ve çocuklar da yere saçılan şeker ve madeni paraları alma yarışına girerler. Testinin kırılması gelinin kuvvetli olması ve evini çekip çevirmesini temsil etmektedir.

Fotoğraf 3.25. Gelinin damat evine girmeden evvel kırması için süslenmiş testi (K58)

Eskiden gelin eve gireceği zaman damat damdan onun sırtına elma atardı. Elmanın sırtına isabet edip parçalara ayrılması önemliydi. Bu da gelinin ne olursa olsun her sıkıntıya göğüs gereceğinin göstergesi olarak kabul edilirdi (K15, K25, K60, K71, K81, K82).

Gelin damat evine gireceği zaman damat, evin damında elinde narla gelini bekler. Tam içeri gireceği zaman sırtına nar atar. Nar bolluk ve bereketi temsil etmektedir (K12, K43).

Süryanilerde eskiden gelin at sırtında damat evine getirilirken geline bahşış vermeden atın sırtından inmezdi (K62, K72, K74).

Türkiye'nin farklı yörelerinde gelin indirmeyle ilgili olarak gerçekleştirilen bazı uygulama ve halk inançları şöyle kaydedilmiştir:

Batman'ın Kozluk ilçesinde gelin indirme genellikle pazar günü yapılır. Bu törende gelin evinden alınan bardak ve tahta kaşıklar damat tarafından kırılır ve damat ağacı da aşağıya atılır. Bunun dışında damat yüksek yerden çocuklar için bozuk para atar

çocukları da bunları toplar. Damat aşağıdan gelip geline bir takı takar ve kapının önünde duvağını açar. Damat ve gelin zılgıt ve türküler eşliğinde damadın evine girerler (Demir ve Duran Gültekin, 2022, s. 40). Ayrıca Batman yöresinde damat ağacı uygulamasından sonra damat eline üç elma alarak geline vurmaya çalışır. Eğer elmalar geline isabet ederse mutluluk ve şans getireceğine inanılır (Duran Gültekin, 2023, s. 2818).

Afyonkarahisar ilinin Çay ilçesinde gelin, damat evine geldiğinde dualar okunur. Gelin geldiği sırada damat ve sağdıç yüksekçe bir yerden etrafa para ve şeker saçar. Kurban kesilir ve gelin kurban üstünden atlatılır. Damadın aile büyükleriyle beraber gelin yeni evine girer (Kocapınar, 2010, s. 27).

Antalya'nın Alanya ilçesinde gelin sabah davul ve zurna eşliğinde konvoy hâlinde damadın evine getirilir. Gelin ilk kez damat evine gireceği için hediye bekler. Damadın ailesi geline para verir. Gelin damadın ailesinden aldığı bu hediye karşılığında “beher” adıyla bozuk para verir. Bu verdiği “beher” para aldığı hediyelere karşılık bir teminat göstergesidir. Karşılıklı hediyeleşmeden sonra gelin içeri girer (Yücesan, 2022, s. 37).

Bursa'da gelin damat evinden geldikten sonra eve girmeden eline tereyağı sürerler. Kur'an koltuğunun altına yerleştirilir. Gelinin abdestli namazlı olması amacıyla bu uygulama yapılır (Kaya Çakı, 2022, s. 179).

3.2.6.5. Çeyiz ve bohça geleneği

Çeyiz, gelin için hazırlanan sandık eşyası, gelinin baba evinden götürdüğü mal, mülk ve eşyalardır. Toplumda kız çocuklarının ergenlik dönemine girmesiyle bu hazırlıklara başlanır. Bunlar arasında yatak çarşafı, yastık ve yastık kılıfı, mendil, örtü, yorgan yüzü gibi eşyalar bulunur. Bu hazırlanan eşyalarda el emeği çok büyük önem teşkil eder. El emeğinin yanında işlemler de önemli bir yere sahiptir. Çerçeveler, yağlıklar, kenarları yapılmış yazmalar, el örgüsü çoraplar çeyizin olmazsa olmazlarıdır. Ayrıca ailenin maddi durumuna göre birkaç tane yatak yorgan, kilim ve kap kacak da alınıp bu eşyalar arasında yerini alır (Ateş, 2010, s. 58).

Fotoğraf 3.26. Gelin çeyizi

Ailede bu eşyaları kızın annesi veya ablası hazırlar. El işlemesini bazen anne bazen abla bazen de mahallede bulunan becerikli kadınlar yapmaktadır. Kız ergenlikten genç kızlığa adımını atarken artık kendi el işlemesini öğrenip çeyizin bir kısmını da kendi hazırlar. Dargeçit yöresinde düğünden önce çeyiz için erkek tarafından bir miktar para istenilir. Alınan bu para ile çeyiz için gerekli olan şeyler alınıp tamamlanır. Eskiden erkek için damat bohçası hazırlama geleneği yokken günümüzde iç çamaşır, seccade, diş macunu, diş fırçası, terlik, havlu, çorap gibi eşyalar da damat bohçası için hazırlanmaktadır (K8, K16, K78, K95).

Fotoğraf 3.27. Eskiden kullanılan gelin sandığı, Kılavuz köyü/Dargeçit

Fotoğraf 3.28. Günümüzde kullanılan gelin sandığı

Türkiye'nin farklı yörelerinde çeyiz ve bohça geleneğiyle ilgili olarak gerçekleştirilen bazı uygulama ve halk inançları şöyle kaydedilmiştir:

Ankara'nın Şereflikoçhisar ilçesinde çeyizde bulunan eşyaların bir kısmını kız tarafı, bir kısmını da erkek tarafı alır. Erkek tarafı kız tarafının istediği eşyaları çeyiz için satın alır. Bunlar arasında buzdolabı, çamaşır makinesi, fırın, ocak gibi eşyalar vardır. Ayrıca erkek tarafı kız tarafına çeyiz olarak geline takılması için bir miktar altın takı da alır. Alınan bu altın, takı töreninde geline takılır. Gelinin çeyizi içinde el işi yaptıkları, damat için giyecekler, yatak ve yorgan gibi eşyalar bulunur. Bu çeyiz düğünden birkaç gün önce damadın evine gönderilir. Gelin çeyizinin içinde gelinin sandığı vardır. Bu sandıkta el işlemleri, havlu ve birkaç çeşit yiyecek bulunur. Bunlara çerez ismi verilir. Bu yiyecekler bisküvi, kızartılmış tavuk, tatlı gibi yiyeceklerdir. Kızartılmış tavuk gelinin annesi tarafından gelin sandığının içine konur ve gelinle damat gerdekten önce bu tavuğu yerler (Ateş, 2020, s. 58).

Batman'ın Hasankeyf ilçesinde hazırlanan çeyizin içinde yer alan başörtülere çarık denilir. Hazırlanan çeyizin içinde başörtüler, çoraplar ve nakışlar vardır. Düğün olmadan bir hafta önce çeyiz damadın evine götürülür (Demir ve Duran Gültekin, 2022, s. 33).

Diyarbakır'ın Terkan yöresinde hazırlanan çeyiz düğünden birkaç gün önce damat evine gönderilir. Gönderilen çeyizin fazla olması, gelinin ve ailesinin değerini de arttıran bir unsur olarak görülür. Çeyiz götürme işini damat ve gelinin belirlediği ortak kişiler

yapar. Bu kişilerin güvenilir olmasına dikkat edilir yoksa nazar, büyü, sihir gibi olumsuzlukların veya evlilik arifesinde kötü hadiselerin yaşanabileceğine inanılır. Çeyiz damat evine geldikten sonra iki tarafın ailesi ve tanıdıklarına gösterilir. Burada da damadın olmamasına dikkat edilir. Düğünden önce damadın çeyizi görmesinin uğursuzluğa neden olacağına inanıldığından böyle bir uygulama yapılır. Çeyizin içindeki eşyalar liste hâlinde yazılır ve birim fiyatlarının iki katı olacak şekilde yanına not edilir. Bu uygulamanın amacı ise herhangi bir ayrılık olduğunda erkek tarafından yüksek meblağ talebi olacağı tehdidi ile bu eşyaların bir kız tarafından hazırlandığı ve dolayısıyla kıymetli olduğunu belirtmektir (Tanrıkulu, 2017, s. 87).

Bursa’da gelinin çeyizi cuma günü asılır. Gelin ve damat tarafının kadınları cumartesi günü çeyizi görmeye gelirler (Kaya Çakı, 2022, s. 157).

3.2.6.6. Gerdek

Gerdek, düğünden sonra gelinin damat evinde kaldığı ilk gecedir. Damat ve gelinin kaldığı odaya gerdek odası denir (Akca, 2009, s. 87-88). Dargeçit’te geçmişten günümüze uygulanan gelenekte, gelinin yatağının altına temiz çarşaf veya bir kumaş konulur. Gerdek gecesini beraberlikten sonra o çarşaf veya kumaş parçası kaynanaya gösterilir. Gerdek gecesinden sonraki ilk sabah damat ve gelin erkenden kalkıp büyüklerinin ellerini öperler. Damat ve gelin gerdek gecesinden sonra üç gün boyunca da evden dışarı çıkmazlar.

Eskiden gerdek gecesinde damat ve gelin odaya girerken köy yerlerinde silah sıkılırdı (K36, K44).

Gerdek gecesinde damat ve gelin beraber olmadan önce abdest alıp iki rekât namaz kılarlardı (K5, K6).

Gerdek gününün sabahı genç bekâr biri damadı bağlar. Genç bekâr birinin bunu yapmasındaki amacı bahşiş almaktır. Gelin, damadın ellerini ve kollarını açıp onu bu durumdan kurtarırsa bağlayan kişi onlardan bahşiş alır. Eskiden uygulanan bu gelenek günümüzde yapılmamaktadır (K9, K21, K22, K80).

Türkiye'nin farklı yörelerinde gerdekle ilgili olarak gerçekleştirilen bazı uygulama ve halk inançları şöyle kaydedilmiştir:

Antalya’nın Taşeli yöresi gelin yatağının üstüne erkek çocuk yuvarlanır. Bu uygulamanın yapılma nedeni doğacak ilk çocuğun erkek olması için yapılır (Kayabaşı, 2013, s. 169).

Zonguldak'ın Kozlu ilçesinde damadın cebine nikâhtan sonra doğacak çocuklarının bereketiyle gelmesi amacıyla pirinç, mısır gibi taneli yiyecekler konulur. Gelin, odasında damadı bekler. Damadın içeri girip yüz görümlüğü takması ve daha sonra da gelinin duvağını açmasıyla gerdeğe girilir (Birakanım, 2020, s. 56).

Tokat'ın Erbaa ilçesinde gerdek günü damat yatsı namazına gider. Yatsı namazından sonra imamla beraber eve gelir. Sağdıç, gerdek gecesinde damadın ne yapması gerektiği ile ilgili bilgileri önceden damada söylemesi gerekmektedir. Sağdıç eğer bu bilgileri söylememişse imam camiden eve gelene kadar yolda ne yapması gerektiği ile ilgili bilgileri damada anlatır. İmam dinî olarak dikkat etmesi gereken hususları damada bildirmektedir. Dinî nikâh kıyıldıktan sonra damat gerdeğe girer. Damat gerdeğe gireceği evin ya da odanın kapısının önünde bir süre bekler. Arkadaşları da bu sırada damadın yanına gelirler. İmam çeşitli dualar okuduktan sonra damadın arkadaşları damadın sırtına vurmaya başlarlar. Damada vuranlar genellikle daha önceden damat tarafından sırtına vurulan ya da bekâr olan arkadaşlarıdır. İlçedeki inanişâ göre damadın sırtına vuran kişiler sevap alırlar. Damadın sırtına vurmalar günümüzde eğlence amaçlı yapılır. Bu sırta vurmalar eşliğinde damat gerdeğe girer (Bolat, 2020, s. 120-121).

Gümüşhane'nin Torul ilçesinde gelinle damat gerdeğe girerken birbirlerinin ayaklarına basarlar. Bu inanişâ göre ilk kim diğerrinin ayağına basarsa evde onun sözü geçeceğine inanılır. Odaya girince damat gelinin duvağını açar ve ona yüz görümlüğü olan kolyeyi takar. Damat, gelinin duvağı üzerinde iki rekât şükür namazı kılar. Gelin de damadın ceketi üzerinde iki rekât şükür namazı kılar. Odaya aileler tarafından gönderilen tatlıyı birbirlerine ömür boyu sadık kalmaları için aynı kaşıktan yerler. Gelin kızın evine bağlı olması için damat gelinin ayaklarını yıkar ve yıkadığı suyu da evin dört bir tarafına döker (Üçüncü, 2019, s. 137-138).

3.2.6.7. Resmi nikâh

Resmi nikâh, devlet memurunun önünde usulüne uygun yasal çerçevede kıyılan nikâhtır. Resmi nikâhın gayesi damat ve gelinin beraberliğini ilan etmek, halkın gözünde geçerli saymak, kutlamaktır. (Örnek, 1977, s. 197-198). Dargeçit ilçesinde eskiden resmi nikâh çok geç kıyılırdı. Resmi nikâha insanlar köyde olduğundan ve ulaşım sıkıntısı olduğundan zamanında kıymaya önem vermezlerdi (K6, K12, K54, K66). Doğan çocuklar çoğu zaman ailede başkasının üzerine kayıt yapılırdı. Evlenen çiftlerin çocuklarının kimlikleri resmi nikâh olmadığından çok sonra kimliğe o günün tarihi

yazılırdı. Günümüzde resmi nikâh düğünden bir hafta önce kıyılır. Resmi nikâhın kıyılmasıyla birlikte karı koca yasalar önünde beraberliklerini sağlamış olurlar.

Dargeçit ilçesinde resmi nikâhla ilgili yapılan uygulamalar şunlardır:

Eskiden resmi nikâh çok sonra kıyılırdı. Çocuklarımızın çoğu kimlikte başkasının üzerine yazılırdı (K89, K90, K95, K96).

Resmi nikâh nişandan hemen sonra kıyılır. Böylece düğün telaşı öncesi bu iş aradan çıkmış olur (K15, K25, K60, K71, K81, K82).

“Resmi nikâh düğünden bir hafta sonra yapılırdı.” (K23).

Resmi nikâhla ilgili Türkiye’nin farklı yörelerindeki geleneksel uygulama ve halk inançları ise şöyledir:

Van’ın Gevaş ilçesinde resmi nikâh hemen kıyılmaz. Çiftler sadece dini nikâh kıyarlar. Eskiden resmi nikâh çocuk doğup, büyüyüp, okula gidinceye kadar yapılmazdı. Resmi nikâhın geç kıyılmasından kaynaklı çocuklar bazen okula kayıt olmazdı. Günümüzde ise bu durum değişti ve çiftler evlenir evlenmez resmi nikâhlarını hemen kıyarlar (Kartal, 2020, s. 145).

Samsun’un Çarşamba ilçesinde resmi nikâh genellikle düğüne yakın bir tarihte yapılır. Resmi nikâh bazen düğünden bir hafta önce bazen de on dört gün önce kıyılır (Yıldırım, 2019, s. 221).

Mersin’in Erdemli ilçesinde nikâh günü kızın saçının ucu, üç gün çözülmemek üzere düğümlenir. Amaç nikâhın sağlam ve uzun ömürlü olmasını sağlamaktır. Nikâh yapılacağı zaman kızın ön tarafına parlak ve uzun bir mum yakılır. Bu mumun evlenecek olan kişilerin sevgisini fazla ve uzun süre devam ettireceğine inanılır. Resmi nikâh genellikle belediye salonunda yapılır. Gelin gelinliğini giyip kuaföre gider ve damat da damatlığını giyip hazır bir şekilde gelirler. Nikâh davetliler önünde kıyılır ve davetliler yeni evlenen çifte hediye verirler (Çoşar, 2019, s. 45).

Fotoğraf 3.29. Faris Yılmaz ve Şilan Yılmaz çiftinin resmi nikâh töreni (K30)

3.2.7. Evlenme biçimleri

Anadolu’da varlığı bilinen farklı evlenme biçimlerine Dargeçit yöresinde de rastlanmaktadır. Bunlar; kız kaçırma, berdel, akraba evliliği, görücü usulü, çok eşle evlilik, tanışıp anlaşarak evlenme ve beşik kертmesidir. Bunun yanında iç güveysi evlilik türüne rastlanılmamıştır.

3.2.7.1. Kız kaçırma

Evlenmek isteyen kişilerin isteklerine ailelerin çeşitli sebeplerle karşı çıkması üzerine bireylerin kaçarak kendi rızalarıyla evlenmeleridir. Kız kaçırma, anlaşarak/isteyerek kaçırma ve zorla kaçırma olarak iki başlık altında ele alınır.

Anlaşarak/isteyerek kaçırma

Evlenmek isteyen gençlere ailelerinin karşı çıkması durumunda kız kaçırma gerçekleşir. Bu durum sosyoekonomik sebepler ve kız tarafının engellemesiyle ortaya çıkar (Sezen, 2005, s. 187). Bu engeller arasında başlık parası, takıların çok istenmesi, erkek tarafı ailesinin kötü olarak görülmesi, kız tarafı ailesinin kötü olarak görülmesi gibi etmenler gösterilebilir. Damat ve gelinin birbirini sevmesi ve evlenmek istemesiyle, ailelerin buna karşı çıkması sonucu anlaşarak kaçırma olayı gerçekleşir. İki tarafın da

rızası vardır. Damat ve gelin gece yarısı sözleşip buluşurlar. Genelde bu bulaşmadan erkek tarafının haberi vardır. Eskiden kız kaçırıldığında ahırlara saklanılır. Köylerdeki kaçırılmalarda ise farklı bir köye götürme geleneği uygulanır. Günümüzde ise şehir dışında bir yere götürülür. Sülale büyüklerinin araya girmesiyle gençlerin birlikteliklerine aileler razı edilir. Kaçırılmaların bazılarında ise bir miktar para, kız tarafına verilir ve olay tatlıya bağlanır (K9, K21, K22, K80).

Zorla kaçırma

Kız kaçırma yoluyla evlenmenin temelinde sosyoekonomik ve psikolojik nedenler yatar. Bunun dışında en dikkat çekici sebeplerinden birisi ise öç alma duygusudur. Özellikle kan davası bulunan bazı aileler karşı tarafın saygınlığını ve onurunu zedelemek için kız kaçırma olayını gerçekleştirirler (Örnek, 1977, s. 187). Kız kaçırma olayı bir erkeğin kendisine karşı ilgisi, sevgisi olmayan bir kızı beklemediği anda kaçırması yoluyla da gerçekleşebilir. Dargeçit yöresinde zorla kız kaçırma olayları eskiden daha fazlayken günümüzde yaşanmadığı ifade edilmiştir (K7, K14, K18, K26, K28, K61, K87).

3.2.7.2. Görücü usulü ile evlilik

Görücü usulü evlilik, geleneksel yapının var olduğu yörelerde daha fazla görülür. Evlenilecek kıza dair kararın erkeğin ailesine bırakıldığı evlilik çeşididir (Özdemir, 2022, s. 119). Dargeçit yöresinde en çok görülen evlilik uygulamalarındandır. Görücü usulü evlilikler komşuların ve akrabaların tavsiyesi üzerine gerçekleşir. Tavsiye üzerine önerilen genç kız, erkek ailesi tarafından araştırılarak bilgiler edinilir. İsteme olayı gerçekleşirken genelde anne ve babanın onayı dikkate alınır (K20, K32, K48, K49, K50, K75, K84). Güneydoğu Anadolu Bölgesi'nde çokça görülen bir evlilik çeşididir.

3.2.7.3. Tanışıp anlaşılarak evlenme

Kişilerin birbirini tanıyıp sevmesi yoluyla gerçekleşir. Evlenecek gençlerin, ailelerine durumu bildirmesiyle aileler gençlerin evlenme isteklerini öğrenir. İki aile de uygun görürlerse örf ve âdetler çerçevesinde çocuklar evlenir. Bu yolla olan evlilik çeşidine tanışıp anlaşılarak evlenme denir (Uygur, 2008, s. 46). Tanışıp anlaşılarak evlenme

Dargeçit yöresinde eskiden yok denecek kadar azdı. Günümüzde özellikle gençlerin üniversite okuması, şehir dışında çalışması veya sosyal medyada biriyle tanışması sonucu tanışıp anlaşılarak evlenmenin eskiye göre arttığı kaydedilmektedir (K7, K14, K18, K26, K28, K61, K87).

3.2.7.4. Berdel evlilik

Berdel, başlık sorununu ortadan kaldıran, hem kızı hem oğlu bulunan iki ailenin karşılıklı olarak çocuklarını evlendirme suretiyle olan bir evlenme şeklidir (Artun, 2011, s. 174). Dargeçit yöresinde eskiden çokça başvurulmuş bir evlilik çeşididir. Bunun ana sebebi, ailelerin maddi durumun kötü olmasıdır. Ailede bulunan kız ve erkek çocukları evlilik çağları gelince başka bir ailenin kız ve erkek çocuklarıyla evlendirilirdi. Berdel evliliğinde başlık sorunu da ortadan kalkardı. İki taraf da başlık vermezdi ve azami ölçüde masraflar yapılırdı. Bu evliliğin en büyük sıkıntısı kardeşlerden birinin evliliği biterse diğer evlilik de biterdi (K55 K77). Günümüzde az da olsa devam etmektedir.

3.2.7.5. Beşik kertme evliliği

Beşik kertme, ailelerin çocuklar henüz beşikteyken ilerde çocukların evlendirebileceklerine dair yapmış oldukları sözleşmedir (Ünal, 2016, s. 241)

Dargeçit yöresinde eskiden nadir de olsa bu evlilik çeşidine rastlanılırdı. Birbirlerini seven iki aile çocukları dünyaya gelirken aralarındaki samimiyeti daha da pekiştirmek amacıyla çocuklarını kerterlerdi. Çocuklar büyüyüp evlilik çağına gelince evlenir, aileler de muratlarına ererlerdi (K19, K79, K96).

Beşik kertmesi taraflar büyüyüp birbirlerini istemediklerinde veya bir taraf vazgeçtiğinde gerginliklere ve sürtüşmelere de neden olmaktaydı. Tek tarafın cayması durumunda diğer tarafın saygınlığının zedeleneceği ve gurur meselesi hâline getireceği gibi olumsuzlukları da vardı (Mendeş, 2023, s. 133-134). Günümüzde Dargeçit yöresinde beşik kertme evliliği çeşidine rastlanılmamaktadır.

3.2.7.6. Çok eşle evlilik/kuma

Kısır olan veya erkek çocuk doğurmayan kadının üstüne erkeğin başka bir evlilik yapmasıdır (Sezen, 2005, s. 188). Dargeçit ilçesinde eskiden beri var olan ve günümüzde

de rastlanılan evlilik çeşididir. Genellikle evlendikten sonra kadının çocuğu olmazsa veya erkek çocuk dünyaya getirmezse erkek, başka bir kadınla evlenir. Bazen de maddi durumu iyi olan erkek, eşinin çocuğu olsa da yine ikinci bir evlilik yapar. Yapılan ikinci evlilikler dini nikâhla gerçekleşir. Bu ikinci evlilikten olan çocuklar da kimlikte ilk eşin üstüne yazılır (K36, K44).

3.2.7.7. Baldızla evlilik (sorarat)

Evlendikten sonra kadının vefat etmesiyle çocukların ortada kalmaması için erkeğin baldızıyla evlendirilmesidir. Kadının ailesi çocukların öksüz kalmaması için bekâr olan kızlarının o çocuklara annelik yapması onları koruyup gözetmesi için bu evliliğe onay verirler. Dargeçit ilçesinde nadir olarak görülmektedir. Dargeçit yöresinde gençlerin son dönemde evlilikle ilgili fikirlerinin değişmesi ve üniversiteye gidip eğitim görmeleri bu evlilik çeşidini sona erdirmiştir (K15, K25, K60, K71, K81, K82).

3.2.7.8. Kayınla evlilik (levirat)

Evlendikten sonra erkeğin vefat etmesiyle kadının evli veya bekâr olan kayınıyla evlendirilmesidir. Buradaki amaç kadının ve varsa çocukların yabancı birine gitmemesi, mirasın bölünmemesi ve kadının namus olarak görülmesidir. Dargeçit ilçesinde eskiden çokça görülen bu evlilik çeşidi günümüzde görülmemektedir. Bireylerin evlilikle ilgili fikirlerinin değişmesi ve eğitim oranının yükselmesi gibi durumlar bu evliliklerin yapılmasını ortadan kaldırmıştır (K20, K32, K48, K49, K50, K75, K84).

3.3. Ölüm ve Ölüm ile İlgili Uygulamalar

Ölüm, bireyin hayatının somut olarak son bulmasıdır (Boratav, 1984, s. 194). Son geçiş dönemi olan ölüm sürecine dair insanlık hafızası pek çok kabul ve geleneksel uygulamayı barındırır. Ölümüne dair gerçekleştirilen bu ritüel ve geleneksel uygulamaların temel amacı ölen bireyin öteki dünyaya gidişini kolaylaştırmaktır (Artun, 2011, s. 200).

Ölüm süreci ölüm öncesi yapılanlar, ölüm sırası yapılanlar ve ölüm sonrasında yapılanlar olmak üzere üç gruba ayrılır.

3.3.1. Ölüm öncesi

İnsanların zihninde ölüm olayı onları sürekli meşgul ederken bunu inançları sayesinde unutabilmektedir. Öteki tarafın var oluşunu ve ölümü, insanoğlu yavaş yavaş kabullenip bu düşünceleri zihninden atar. Zamanla insanlar ölümü gözlemlemiş ve ölüm yaklaşırken çeşitli durum ve davranışları keşfetmişlerdir (Özdemir, 2022, s. 200). Bu keşif; sosyal normlar, inanç ve değerler bağlamında ölümüne dair tutumları geliştirmiştir.

3.3.1.1. Ölümü düşündüren ön belirtiler

Bazı davranışlar, olaylar, rüyalar, olağandışı haller ölüm işareti olarak kabul edilmiş bu da ölüm olayının ön belirtisi olarak ifade edilmiştir (Artun, 2011, s. 201).

Dargeçit ilçesinde ölümü düşündüren ön belirtiler olarak şunlar kabul edilir:

Yörede hayvanların çıkardıkları sesler neticesinde ölümle ilgili bazı yorumlar yapılmaktadır. Özellikle baykuşun gelip evin damına konması veya evin yakınında ötmesi kötü bir olay olacağına ve o evde bir ölü olacağına işarettir (K17, K33, K39, K91).

“Yemekten ve içmekten kesilen birinin öleceğine inanılır.” (K64).

“Beti benzi sararan, halsiz düşen ve zayıflayan birinin öleceğine inanılır.” (K67).

“Uzun süre hasta olup hastanede kalan ve evde yatalak durumuna düşen birinin öleceğine inanılır.” (K24).

Bir kişi olduğundan çok fazla iyi davranırsa ve birden çok daha iyiliksever bir insan olursa öleceğine inanılır (K5, K6).

Gökyüzünde bir yıldız kaydığı zaman birinin öldüğü veya öleceği düşünülür (K38, K55, K77).

Konuşmasından, hal ve hareketlerinden kişinin öleceği anlaşılır (K36, K44).

Süryani vatandaşlar arasında rüyada dış düşmesi, birinin öleceğine işarettir (K74).

Türkiye'nin farklı yörelerinde ölümü düşündüren ön belirtilerle ilgili olarak gerçekleştirilen bazı uygulama ve halk inançları şöyle kaydedilmiştir:

Mardin ilinde bir köpeğin uluması o mahallede birinin öleceğine işarettir. Bunun dışında sevilen birinin resmini öpmek uğursuzluk sayılır. Resimde öpülen kişinin öleceğine inanılır (Yurttaşer, 2017, s. 146).

Mersin'in Erdemli ilçesinde bir kişinin kapısının önünde ayakkabısının ters dönmesi onun bu dünyada rızkının bittiği yani ölümünün yaklaştığının delaleti olarak yorumlanır (Çoşar, 2019, s. 50).

Adana'da bir kişi rüyasında yatak görürse veya evin yıkıldığını görürse birinin öleceğine inanılır (Artun, 2011, s. 202).

Antalya ilinin Gazipaşa ilçesinde cenazede ölen bir kişinin kefenine yağmur değerse bir insanın daha öleceğine inanılır (Kayabaşı, 2008, s. 220).

Tekirdağ'da bir insan rüyasında ayaklarının altında yılan görürse o insanın en fazla bir yıl yaşayacağına sonra da öleceğine inanılır (Artun, 2011, s. 202).

Sinop ilinin Boyabat ilçesinde rüyada bulanık su görmek veya kazanda su kaynatılması köyden ölü çıkacağına işarettir (Saraç, 2017, s. 188).

Gaziantep'in Sam köyünde kargaların evin damında veya yakınında ötmesinin ölüm veya uğursuzluk getireceğine inanılır (Korkmaz, 2012, s. 104).

Bursa'da kişi rüyasında bir el görmesi ölümün bir işaretidir (Kaya Çakı, 2022, s.191).

3.3.2. Ölüm sırası

3.3.2.1. Ölüm sırasındaki temenni ve kaçınmalar

Sekerat ölüm anına verilen isimdir. Bireyin ölüm esnasında içinde bulunduğu durum, yüzünün almış olduğu şekil o esnada bireyin yanındakilerce yorumlanır. Ölmeye yakın kişinin gözünün açık gitmesi; birini görme arzusu, bitirmek olduğu işlerini bitirme arzusu olduğu biçimde yorumlanabilir (Yılmaz, 2020, s. 173). Kişi son nefesini verirken genelde dualar edip yanındakilerden helallik ister. Kırmış olduğu birileri varsa isimlerini söyler ve af diler. Allah'a çokça dua edilir. Özellikle Fatiha suresi okunur. Yanındakiler ölümünün daha kolay geçmesi için ona dua eder ve onun için Kur'an-ı Kerim veya Yasin-i Şerif okurlar. Sekerat anında yanındakiler "La İlahe İllallah!" derler. Dargeçit ilçesinde

bir anne veya baba vefat edeceği zaman çocuklarının yanında olmasını ve onları son kez görmeyi ister. Çocuklar uzakta dahi bile olsalar muhakkak anne veya babası ölüm döşeğindeyse yanında olmaya çalışır. Yoksa ölen kişinin gözünün açık gideceğine inanılır. Ayrıca kişi ölüm döşeğindeyse eğer gücü kuvveti yetiyorsa zenzem suyu içirilir. Eğer zenzem suyunu içecek hali yoksa bir bez yardımıyla dudaklarına sürülür (K64, K67).

Süryanilerde papaz kilisede ekmek üzerine dualar okur. Papaz ayin esnasında ekmeği kutsamaktadır. Kutsanan bu ekmeğe komünyon veya kıddas denir. Bu ekmek ayindekilere dağıtılır. O ekmeğin sekerat hâlinde olan ölecek kişiye şifa olacağına inanılır. O ekmekten bir parça sekerat anındaki kişiye yedirilir. Bu ekmek aynı zamanda hasta olan kişilere şifa olarak da verilir (K74).

Ölüm sırasında yapılan işlemlerle ilgili Türkiye'nin farklı yörelerindeki geleneksel uygulama ve halk inançları ise şöyledir:

Şanlıurfa'da ölüm döşeğinde olup can çekişen birine ruhunu kısa sürede teslim etmesi için sevdiği kişinin resmi gösterilir veya ismi zikredilir (Keskin, 2006, s. 5).

İzmir ilinin Menemen ilçesinin Bozalan köyünde bir kişi ölüm döşeğindeyse ve uzakta olan bir sevdiği varsa uzun zamandır bu kişiyi görmemişse öldüğünde gözü açık gideceği ile ilgili inanış vardır. Bu kişinin gözünün açık gitmemesi için o sevdiği kişinin varsa bir eşyası üzerine örtülür. Böylece kişinin huzurlu bir ölüm gerçekleştireceğine inanılır (Kasimoğlu ve Akalın, 2018, s. 196).

Diyarbakır'ın Terkan yöresinde ölüm anında odada bulunan masa, sandalye, dolap gibi büyük eşyaların ölen kişinin gözünde farklı yaratıklar gibi görünebileceğinden bulundurulmamasına özen gösterilir (Tanrıku, 2017, s. 104).

Tunceli'de ölecek kişinin etrafındaki kalabalık dağıtılır. Ölecek kişinin kalabalığın ağlamasını ve ağıt yakmasını duymaması gerekmektedir. Eğer aksi bir durum yaşanır ölecek kişinin ruhunun bedeninden ayrılmasının zor olacağı düşüncesi hâkimdir. Can çekişme süresinin uzadığı durumlarda kişinin ayağının altına bal sürülür. Kişinin daha kolay can vermesi için bu uygulama yapılır (Taş, 2019, s. 256).

Gümüşhane'nin Torul ilçesinin Cizere köyünde şeytan ölüm sırasında kişiyle çok uğraştığından ve şeytanın kişiyi susuz bıraktığı düşüncesinden dolayı sık sık su verilir. Eğer su içecek hâli yoksa bir bez yardımıyla dudakları ıslatılır (Üçüncü, 2019, s. 140).

3.3.2.2. Ölünün bekletilmesi

Dargeçit ilçesinde vefat eden kişinin bir an önce gömülmesi esastır. İlçede ölünün bekletilmemesinin sebepleri arasında ölünün bir an önce diğer dünyaya gidip hesap vermesi, ölünün kabirde meleklerin sorduğu suallere daha iyi cevaplar vermesi ve ölünün vücudunun şişip kokmaması için hemen defnedilmesine özen gösterilir. Ayrıca yöre halkınca ölü bekleten kişiler ayıplanır ve bu kişiler hor görülür. Ölünün uzakta olan çocukları ve akrabaları ölüm haberini alır almaz defin işlemine yetişmek için hemen gelirler (K64, K67).

Ölünün bekletilmesine yönelik ülkemizin farklı yörelerinde gerçekleştirilen bazı geleneksel uygulamalar ise şöyledir:

Elazığ'ın Baskil ilçesinde cenaze yıkanıp kaldırıldıktan sonra cenaze yerine büyük bir taş konulur. Konulan bu taş belli bir süre orada kalır ve kimsenin oradan geçmemesine özen gösterilir (Kızılaslan, 2019, s. 59).

Şanlıurfa'nın Halfeti ilçesinde eğer ölünün bedeni sonraki gün defnedilmeye bırakılmışsa üzerine kokmasın ve şişmesin diye buz bırakılır (Karabulut, 2017, s. 85).

Diyarbakır'ın Ergani ilçesinde eğer kişi kışın vefat etmişse bedeni kokmayacağı için yakınlarının defin işlemine yetişmesi adına cenaze bir gün bekletilir (Akca, 2009, s. 97).

Ardahan'da eskiden ölen kişi son bir gece daha evinde misafir olarak bekletildikten sonra gömülürmüş (Saltaş, 2016, s. 138).

Gaziantep'in İslahiye ilçesinde ölen kişi akşam gömülmez. Defin işlemi diğer gün sabah erkenden yapılmaktadır. Akşam ölü bekletilirken ışıklar sürekli açık bırakılır (Seçinti, 2014, s. 84).

3.3.2.3. Yıkama ve kefenleme

Dargeçit'te ölünün yıkanması genellikle imamlar tarafından yapılır. İmamlar dışında bazı kişiler de ölü yıkamasını öğrenip imamın hazır olmadığı durumlarda ölüyü yıkarlar. Erkek cesedini erkek yıkar, kadın cesedini kadın yıkar. İmam, ölüyü yıkayacak olan kadınlara, ölünün nasıl yıkanması gerektiğini anlatır. Kadınlar da imamdan öğrendikleriyle ölüyü yıkarlar. Ölü yıkama yeri olarak caminin hemen bitişiğinde bulunan küçük bir oda kullanılır. Bu odada sıcak su hazırlanır ve cenaze, imam ve iki kişi

yardımla yıkanılır. Ölünün abdesti aldırılır. Yıkama esnasında çok kişi olmamasına dikkat edilir (K64, K67).

Yıkama işlemi bittikten sonra imam ve yardımda bulunan kişilerle ölüyü kefenlerler. Kefeni, ölünün ailesi önceden hazırlayıp getirmektedir. Ailede genellikle yaşlı kişilerce kefen parası önceden biriktirilip bir yerde muhafaza edilmiştir. Bunu aileden biri muhakkak bilir. Kişi öldüğü zaman bu kefen parasından gidip kefen alınır. Bazen ilçede yardımsever kişilerce kefen alınır. Yardımsever kişiler çarşıda kefen satılan yerlerde kefen parasını verirler. Maddi durumu olmayan aileler kefen alacağı zaman dükkân sahibi “Kefen parası ödendi.” der. Bazen insanlar ölmeden evvel “Ben ölünce kim bedenimi yıkarsa bu parmağımdaki altın yüzük onların olsun.” diye vasiyet ederler (K36, K44).

Yıkama ve kefenlemeyle ilgili Türkiye’nin farklı yörelerindeki geleneksel uygulama ve halk inançları ise şöyledir:

Bitlis’te cenaze yıkandıktan sonra son işlem olarak cenazenin üzerine soğuk su dökülmektedir. Bu son dökülen suya kıyamet suyu ismi verilmektedir. Bu suyu bazen yakınları da vedalaşmak için dökebilirler. Ölen kişinin yakınları suyu dökerken “Hakkını helal et!” diyerek helallik isterler (Altınkaynak, 2019, s. 238-239).

Afyonkarahisar’ın Sinanpaşa ilçesinin Düzağaç kasabasında bazı insanlar ölecekleri zaman kendi evinde odun ateşinde sularının kaynatılıp yıkanılmasını vasiyet etmişlerdir. Böylece odun ateşinde kaynatılan suyla bedenın gerçek anlamda temizlenip arınacağına inanılır (Şahin, 2020, s. 41).

Ağrı’da ölü yıkama esnasında kullanılan bütün malzemelerin daha sonra yok edilmesi gerekmektedir. Sabun, bez, havlu gibi malzemelerin yeni ve daha önceden kullanılmamış olması gerekmektedir. Evden malzeme kullanılırsa ölümün bu eşyalara bulaşacağı ve yeni ölümlere sebep olacağı inancı vardır (Aydemir, 2021, s. 269).

Diyarbakır’ın Terkan yöresinde ölen kişi yıkandıktan sonra kazanlar ters çevrilir. Ölümü uzak tutmak amacıyla bu uygulama yapılmaktadır (Tanrıkulu, 2017, s. 108).

Mersin’de ölen kişinin yıkandığı yerde üç gün süresince ateş yakılır. Bunun yapılma sebebiyse ölünün üç gün boyunca gezeceği inancıdır (Altınkaynak, 2019, s. 240).

3.3.2.4. Cenazenin taşınması

Ölen kişinin yıkanma ve kefenleme işlemi bittikten sonra cenaze namazı kılınır. İmam cenaze namazında bulunan kişilerden merhum için helallik istemektedir. Bu

uygulamayla herkesin ölen kişiye hakkını helal etmesi, kūs veya dargın olan, son kez ölüyü göremeyen kişilerin varsa öbür dünyadan önce burada hesaplaşması ve ölünün öbür dünyaya aklanarak gitmesi amaçlanır. Cenaze namazından sonra tabut, mezarlığa kadar taşınır. Tabut, tahtadan yapılmış olup üzerine yeşil örtü örtülmüştür. Eğer vefat eden kişi evlenmemiş bir kızsaa tabuta bir tane yazma bağlanır. Tabut taşıma işlemi ölünün çocukları, akrabaları ve komşuları tarafından yapılır. Ölünün taşıma işlemini erkekler yapar. Bu işlemin bir an önce yapılması gerektiği ve ölünün toprağına kavuşması gerektiği inancı vardır (K64, K67).

Fotoğraf 3.30. Dargeçit'te ölen bir kişinin tabutunun Mıdır Safa Mezarlığı'na taşınması

Cenazenin taşınmasıyla ilgili Türkiye'nin farklı yörelerindeki geleneksel uygulama ve halk inançları ise şöyledir:

Bitlis'te ölen kişinin bulunduğu tabut ağırsa sevabının çok olduğu tabut hafifse sevabının az olduğu düşüncesi hâkimdir (Altınkaynak, 2019, s. 244).

Diyarbakır'ın Ergani ilçesinde vefat eden kişi uzun zamandır hastanede kalmışsa ve evden uzaklaşmışsa ya da yeni ev alıp oturmak kısmet olmamışsa gözü arkada kalmasın diye tabutu evinin önünden birkaç kez dolandırılır (Akca, 2009, s. 102).

Bingöl'de vefat eden kişi kadınsa tabutunun başucuna yazma bağlanır. Tabut taşındığı zaman vefat edenin kadın olduğunu anlaşılır (Altınkaynak, 2019, s. 244).

Gaziantep'in İslahiye ilçesinde cenaze, evinden çıkarılmadan önce ölünün bir çift ayakkabısı ve soğan bulunan bir tabak un dışarı konulur. Daha sonra bu ayakkabı bir fakire verilir. Böylece yapılan bu uygulamayla ölen kişinin evden kısmetiyle ayrıldığı kabul edilmektedir (Seçinti, 2014, s. 87).

Kayseri'de eğer birisi genç yaşta ölmüşse bir ağaç dalına elma takılır ve bu elma dalı tabutun önünde mezarlığa gidene kadar birisi tarafından taşınmaktadır (Kökten, 2008, s. 233).

3.3.2.5. Gömme ve mezarlık işlemleri

Dargeçit yöresinde, defin işlemine sadece erkekler katılır. Kadınlar mezarlığın dışında beklerler. Cenaze, önceden kepçe yardımıyla kazılan mezara gömülür. Eskiden mezar kazma işini ölen kişinin yakınları, akrabaları, komşular kazma kürek yardımıyla elle yaparlardı. Ölünün gömülmesi için yakınlarından veya cemaatten abdestli, gücü kuvveti yerinde olan bir kişi kazılan mezara iner ve cenazeyi kabre indirir. Merhumun başının altına bir taş konulur. Amaç merhumun başının zarar görmesi engellemektir (K64, K67).

Cenaze kabirdeyken imam veya bir kişi Kadir suresini 7 kez okuyarak mezara toprak atar. Bu uygulamanın yapılma amacının Allah'ın oraya bir melek gönderip o meleğin ibadet ederek orada yatan kişiye sevap kazandıracağına inanılır (Mendeş, 2023, s. 657).

Fotoğraf 3.31. Ölünün tabuttan mezara konulması için taşınması

Cenazede bulunan her erkek ölüye duyulan saygının göstergesiyle birkaç kürek toprak atar ve cenazenin gömülme işlemi sona erer. Daha sonra talkın yapılır. İmam orada bulunan kişilerle dua eder, herkes ayakta ellerini göbek üstünde birbirine bağlı şekilde olur. Talkın bittikten sonra Fatiha suresi okunup topluluk dağılır. Topluluk dağılıp gittikten sonra imam mezarın başında tek başına kalır. Ölünün meleklerle karşı vereceği cevapları imam tekrar eder. Bu uygulamanın yapılmasıyla ölünün rahat etmesi sağlanır. Mezarlığın girişinde ölünün yakınlarıyla, birinci dereceden akrabaları sıralanır ve defin işleminde bulunan kişiler başsağlığı dileklerinde bulunurlar (K64, K67).

Fotoğraf 3.32. Defin işleminden sonra mezarlığa gelen kişilerin ölünün yakınlarına başsağlığı dilemesi ve mezarlıktan ayrılması (K73)

Gömme ve mezarlıkta yapılan işlemlerle ilgili Türkiye'nin farklı yörelerindeki geleneksel uygulama ve halk inançları ise şöyledir:

Antalya'nın Alanya ilçesinde defin işleminden sonra orada bulunan kişilere eskiden bazlama verilirdi. Günümüzde ise helva ve ekmek dağıtılır (Yücesan, 2022, s. 47). Antalya'nın Taşeli yöresinde ölen kişinin başına ladin, katran, çam gibi ağaçlar dikilmektedir. Ağacın dibini de su konulmaktadır. Dikilen ağaçla bireyin günahlarının affedilmesine yardımcı olunacağı, hayvanların da gelip ağaç dibinden su içmesiyle ölüye sevap yazılacağına inanılır (Kayabaşı, 2013, s. 265).

Ardahan’da eskiden mezar kazma işlemini yapanların adları yazılır, aradan iki üç gün geçtikten sonra bu kişilere bir şişe gaz yağı ve kibrit verilirdi. Bu uygulamaya kazma payı veya kazma hakkı adı verilirdi (Saltaş, 2016, s. 140)

Karaman’ın Ermenek ilçesinde defin işlemine katılan kişiler küçük taşlara İhlas suresini okuyup mezarın içine atarlar. Bu uygulamayla vefat eden kişinin günahlarının affedileceğine inanılır (Altınkaynak, 2019, s. 248-249).

Bursa’nın Keles ilçesinin Küçükovacık Mahallesi’nde sabah ölen kişi yakını uzaktan gelmeyecekse öğlen, öğlen ölen kişi ikindi vakti, akşam ölen kişi diğer gün defnedilir (Meral, 2019, s. 106).

Diyarbakır’ın Ergani ilçesinde ölen kişi, ölmeden önce vasiyette bulunmamışsa mezarlığa, eğer vasiyette bulunmuşsa tarlasının kenarına gömülmektedir (Akca, 2009, s. 104).

3.3.3. Ölüm sonrası

Ölümünden sonra yapılan işlemlerin bir kısmı ölen kişinin bedeni ile ilgiliyken diğer kısmı da ölen kişinin bedeninin çevresiyle ilgilidir. Vefat eden kişinin aslında kimi kişilerce hâlâ canlı sayılmasından dolayı ölüye çok fazla dikkat edilir ve bu çerçevede bazı uygulamalar gerçekleştirilir. Bu yüzden bu uygulamalar ölen kişinin bedeninin, hijyenik endişeler ve dinsel gelenekler çerçevesinde yapılır (Örnek, 1977, s. 214).

Dargeçit yöresinde, vefat eden kişinin gözleri açıksa kapatılır. Ölünün üzerine temiz bir örtü veya battaniye örtülür. Ölünün olduğu odanın kokmaması için camlar açılır ve oda havalandırılır. Ölen kişinin karnına makas ve demir gibi maddeler de konularak vücudun şişmesi önlenir. Ölü beden, rahat bir yere bırakılır ve üstündeki elbiseleri çıkartılır. Ölüm eğer akşam gerçekleşmişse lambalar açık bırakılır. Son olarak camide salası okunur ve herkes tarafından ölüm haberi duyurulur. Cami salasında imam ölen kişiyi babasının adıyla birlikte zikreder (K64, K67).

Ölüm olayından sonra yapılan işlemlerle ilgili Türkiye’nin farklı yörelerindeki geleneksel uygulama ve halk inançları ise şöyledir:

Tunceli’de Azrail’in ölü evinde üç gün beklediğine inanılır. Bu yüzden bir kişi vefat ettikten sonra o evin kapısının önündeki ayakkabıların düzeltilmemesi gerekmektedir. Azrail’in karışık hâlde bulunan ayakkabıları seçemeyeceğine ve bu yüzden Azrail’in kimsenin canını alamayacağına inanılır. Üç gün boyunca evin kapısı açıktır. Azrail’in evden uzaklaşacağına inanılır (Taş, 2019, s. 256).

Ordu ilinin Gök  y ilçesinde   len kişinin üzerindeki elbiseleri bir makasla kesilir.   len kişinin çenesinin d    mesini önlemek için bir çemberle sıkı sıkı ba  lanır. Ayrıca   len kişinin el parmakları mendille ba  lanır (Sırtbaş, 2016, s. 75).

Nevşehir’de   len kişinin gözü arkada kalmasın diye vefat ettikten hemen sonra gözleri açıksa el yardımıyla ölünün gözleri kapatılır. Bunun yapılmasının başka bir sebebi de Peygamber sünneti olmasıdır (Yılmaz, 2020, s. 175).

Rize’de bir kişinin ruhunu teslim ettiği odada kırk gece lamba yakılır.   len kişinin ruhunu hemen teslim etmediği ve kırk gün boyunca bu odaya akşamları gelip sabah vakti gittiğine inanılır.   len kişinin kırk gün geçtikten sonra öldüğünü yeni anlayıp a  layarak evden gittiği kabul edilir (Kabak, 2005, s. 726).

Zonguldak’ın Kozlu ilçesinde kişi can verdiği esnada yastığı   ekilmemi  se ruhu teslim olduktan sonra yastık çekilir. Ölünün boynunun düz olması sebebiyle yapılır (Saraç, 2020, s. 62).

3.3.3.1. Cenaze evi

Dargeçit yöresinde cenaze evinde üzüntü yaşandığından cenaze sahipleri, eve gelen giden insanlarla pek ilgilenmezler. Yakın akrabalar ve kom    lar hem misafirleri ağırlar hem evi toplarlar.   l   yakınları cenaze evinde özellikle ziyaretçilerin sık sık gediği ilk günlerde bulaşık yıkamamaya, elbise yıkamamaya, evi s  p  rmemeye ve televizyon a  mamaya   zen gösterilir (K64, K67).

Cenaze eviyle ilgili Türkiye’nin farklı yörelerindeki geleneksel uygulama ve halk inan  ları ise şöyledir:

  zmir’in Dikili ilçesinin Kabakum köyünde cenaze evi defin işleminden sonra temizlenir, çamaşırlar yıkanır, halılar yıkanır, ev boya badana yapılır. Azrail’in can almaya gelirken evi kirlettiği gerekçesiyle bu uygulamalar yapılır ve ev temiz h  le getirilir (Bulut, 2018, s. 129).

Mersin’in Tarsus ilçesinde Azrail’in can almaya geldiği zaman balta, bıçak gibi kesici aletler kullandığına inanılır. Cenaze evden çıkarıldıktan sonra cenaze evi yıkanmaktadır (Ağırman, 2009, s. 106).

Samsun’un   ar  amba ilçesinde cenaze evinde      gün boyunca yemek pi  irilmez. Kom    lar cenaze evine yemek getirirler (Yıldırım, 2019, s. 345-346).

Gümüşhane’nin Torul ilçesinin Cizere köyünde cenaze evinde kırk gün boyunca televizyon izlenilmez. Televizyon izlenirse   len kişinin ruhunun televizyondaki birinin

içine girip televizyon izleyeni boğacağına inanılır. En çok dikkat etmesi gereken kişi de ölen kişinin eşidir (Üçüncü, 2019, s. 143).

Ankara ili Bala ilçesi Afşar yöresinde bir hafta boyunca akşamları cenaze evinin ışığı kapatılmaz. Bunun yapılma nedeni ölen bireyin evine tekrar geleceği umudu ve evini aydınlık görmesi isteğidir (Çoşan, 2017, s. 69).

3.3.3.2. Belirli günler/ölü yemeği

Ölen kişi vefat ettikten sonra bazı günler yakınları için önem teşkil eder. Yakınları, bu günlerde çeşitli uygulamalar ve ritüeller gerçekleştirerek ölüye dualar eder. Dargeçit yöresinde ölü yemeği, taziye bitimine kadar verilir. Yemek yenilirken kalabalık olmasına dikkat edilir. Böylece vefat eden kişiye daha fazla sevap yazılacağına inanılır (K36, K44).

1.gün: İlk gün ölen kişinin hâlâ yaşadığına inanılır. Yakınları, arkadaşları, akrabaları üzüntülü ve yastadırlar. O gün akşama kadar Kur'an-ı Kerim okunur. Ölüye dualar edilir (K24).

3.gün: Taziyenin dağıldığı gündür. Taziyenin ilk üç günü yetişemeyenler daha sonraki günlerde merhumun evine gelirler. Ölünün yakınları ilk üç gün sabahları muhakkak mezara gidip merhuma dua ederler (K47).

40.gün: Ölünün kırkı çıktıktan sonra insanlar normal hayatına dönmektedir. Özellikle ölünün eşi ve çocukları hâlâ merhumu hatırlarlar. İnsanlar artık gündelik işlerine dönüp yavaş yavaş ölen yakınları olmadan hayatlarını sürdürmeye çalışırlar (K10, K90).

Perşembe günleri: Her perşembe ikindi vaktinden sonra kabir ziyareti gerçekleştirilir. Merhumun mezarının başında ona dua ederler. Merhum için Kur'an-ı Kerim ve Yasin-i Şerif okurlar. Mezarına çiçek ekip sularlar, mezarın temizliği ve bakımı yapılır. Mezarın sulanması hem sünnet olduğundan hem de öteki dünyada merhuma manevi fayda vereceği inancından dolayı yapılır. Ölen kişinin yakınları, akrabaları, komşuları ve arkadaşları 7 hafta boyunca Perşembe günleri merhumu ziyaret ederler. Bu ziyaretlere çok önem verilir. Daha sonra merhumun sadece yakınları kabir ziyaretine gelirler (K64, K67).

Dargeçit'te taziye süresi üç gündür. Taziye evlerinin bir bölümü yemek için ayrılmıştır. Buraya uzaktan gelen ölünün yakınları ve akrabaları taziye süresince öğlen yemeğini ve akşam yemeğini yerler. Ayrıca taziyeye yardım eden veya o vakitte

başsağlığında bulunan kişiler de gidip yemek yerler. Yemekler et, pilav ve kuru fasulye olarak servis edilip dağıtılır.

Fotoğraf 3.33. Taziye yemeği, et

Fotoğraf 3.34. Taziye yemeği, pilav

Fotoğraf 3.35. Taziye yemeği, kuru fasulye

Süryanilerde ölen kişinin ardından ilk pazar günü, 3.gün, 40.gün ve 1.yılda kiliseye gidilir. Ayinden sonra merhuma dualar edilir. Ayrıca merhumun ailesi tarafından getirilen kek, pasta, çay ve kahve kilisede bulunan kişilere ikram edilir (K74).

Belirli günler/ölü yemeğiyle ilgili Türkiye'nin farklı yörelerindeki geleneksel uygulama ve halk inançları ise şöyledir:

Bursa'da ölen kişinin ardından yedi gün boyunca kek dağıtılıp dualar okunurdu. Yedinci gün mevlit okutulur. Helva dağıtılır. Ölünün kırkında da mevlit okutulur (Kaya Çakı, 2022, s. 202).

Antalya'nın Gazipaşa ilçesinde ölünün ardından elli ikinci gün Yasin-i Şerif okunur. Ölünün eti ile kemiği elli ikinci gün birbirinden ayrıldığından dolayı Yasin-i Şerif okunur. Yasin-i Şerif okunmasıyla et ile kemiğin daha kolay ayrılacağına inanılır (Uysal, 2009, s. 221).

Şanlıurfa'da ölen kişinin ardından her gün bir nohut tanesine Yasin-i Şerif okunur. 41.gün olunca üzerine okunan 41 nohut ölünün mezarının üzerine ekilir (Keskin, 2006, s. 28).

Sinop'un Boyabat ilçesinde ölünün ardından kırk gün geçtikten sonra mevlit okunur. Mevlidin ardından helva dağıtılır. Mevlit okunduktan sonra verilen bu helva ölü ruhu için yapılmakta ve dağıtılan bu helvaya ölü helvası ismi verilmektedir (Saraç, 2017, s. 193).

Elazığ'da ölen kişinin ardından elli ikinci gün hatim okunur. Okunan hatmin ölen kişiye öteki dünyada manevi yönden yararlı olacağı düşüncesi vardır (Genç, 2020, s. 11).

Kahramanmaraş'ın Pazarcık ilçesinde ölen kişinin mezarı bir yıl süresince yapılmaz. Eğer mezar bir yıl içinde yapılırsa ölü ile irtibatın kesilip günah olacağına inanılır. Merhumun ölüm tarihinin üzerinden bir yıl geçtikten sonra yakınları, akrabalar ve komşular mezarı başında toplanıp Kur'an-ı Kerim ve Yasin-i Şerif okurlar. Ölen kişinin yakınları tarafından mezar taşı yapılır ve orada bulunan kişiler ölüye dua edip ağıt yakarlar. Yörede bu törene mezar kaldırma ismi verilmektedir (Karaoğlu, 2003, s. 47-48).

3.3.3.3. Ölen kişinin eşyaları

Dargeçit ilçesinde ölen kişinin eşyaları ve elbiseleri ölünün kırkı çıkınca fakirlere ve ihtiyaç sahiplerine dağıtılır. Bazen ölünün kırkı çıkmadan ölünün kıyafetlerini görüp üzülmemek amacıyla da kıyafetler hemen ihtiyaç sahibi kişilere dağıtılırdı. Eskiden cenaze yıkadığı için ölünün elbiseleri imama verilirdi. İmamın bu elbiselerle hayır işlemesi ve namaz kılmasının ölüye öteki dünyada sevap kazandıracağı düşüncesi vardı. Ayrıca imamın ölüyü yıkamasının ardından aile, bir teşekkür niyetine ölen kişinin elbiselerini imama verirdi. Bazen imam bu elbiseleri camide okuyan öğrencilere, köyde durumu olmayan fakir kimselere veya namaz kılan kişilere de dağıtırdı (K64, K67).

Süryanilerde özel eşyalar kimseye verilmez. Ölen kişinin ailesi tarafından hatıra olarak saklanılır. Ölen kişinin diğer eşyaları ve elbiseleri yardıma muhtaç kimselere dağıtılır (K74).

Türkiye'nin farklı bölgelerinde görülen bazı uygulamalar ise şöyledir:

Tunceli'de ölen kişinin mezarına yatak, yorgan gibi eşyalar da gömülmektedir. Ölen kişinin gideceği yerde bu eşyalara duyacağı inancından dolayı böyle bir uygulama yapılmaktadır (Kalafat, 2010, s. 428).

Sinop'un Boyabat ilçesinde vefat eden kişinin değerli eşyaları kimseye verilmemekte baba yadigarı olarak saklanmaktadır (Saraç, 2017, s. 193).

Elazığ'da vefat eden kişinin köstekli saat, yüzük, teşbih ve tütün tabakası gibi özel eşyaları yakınlarınca hatıra olarak saklanmaktadır (Genç, 2020, s. 12).

Şanlıurfa'da ölen kişinin ayakkabıları ölen kişinin hayrına, ölen kişiyi yıkayan kimseye veya fakirlere dağıtılır (Keskin, 2006, s. 29).

Kars'ta ölen kişinin atı süslenir ve ölenin elbiseleri atın üstüne bağlanır. Atın heybesi boynuna asılır. Defin işlemine giderken at bu şekilde en önde götürülür. Bu uygulamanın atalar ruhu ile bağlantılı olduğu düşünülmektedir (Kalafat, 2010, s. 422).

Bursa'da ölüm olayı gerçekleştikten sonra yıkamalar başlar. Köyün kadınları toplanıp yedi tane tekne dizilir ve her teknenin başında da bir kadın bulunur. Kadınlar her kıyafeti yedi kere yıkarlar. Kıyafetler temiz olmazsa ölen kişinin ruhunun azap çekeceğine inanılır (Kaya Çakı, 2022, s. 203).

3.3.3.4. Ağıt söyleme

Ağıt, ölen kişinin ardından söylenilen duygu dolu acıklı sözlerdir. Dargeçit yöresinde özellikle ölen kişinin annesi veya eşi ağıtları mırıldanarak söylemektedir. İlçede özellikle genç yaşta vefat edenler için ağıtlar söylenmektedir. Ağıt yakma daha çok kadınlar arasında yaygındır. Kadınlar, ölen kişinin taziyesinde kişinin yapmış olduğu iyilikler ve güzellikleri kederli bir sesle söylemeye başlar. Ardından bu kişinin fiziki özellikleri ve kişilik özelliklerini de hesaba katarak konuşma havasında ağıt yakmaya devam edilir. Ses alçalıp yükseldikçe orada bulunan kişiler arasında hüznün dolu anlar yaşanır. Ağıtı dinleyen kişiler de hüznülenip ağlarlar (K20, K32, K48, K49, K50, K75, K84).

Bir kadının vefat eden yeğenine söylediği ağıt örneği:

“Vah garibim, vah genç kızım!

Dünyadaki yükünü kime verdin?

Kime emanet ettin arkanda bıraktıklarını?

Muratsız kızım, kurbanın olayım neredesin?

Kurban olayım kızların ve oğlanların annesi olan yeğenime.

Kurban olayım gençliğine,

Ey kızım gençliğine doyum olmadığın kızım neredesin?” (K44).

Türkiye'nin farklı yörelerinde ağıt yakmayla ilgili gerçekleştirilen geleneksel uygulamalar ve halk inançları şöyledir:

Mersin'in Erdemli ilçesinde eskiden özel olarak ağıtçılar bulunurdu. Ağıt yaktıkları esnada vefat eden kişinin iyilikleri ve babayığitlikleri söylenirdi. Önceden bir yazılı metin olmamakla beraber ağıtı yakan kişi içten ve samimi bir hava ile ağıt söylerdi. Günümüzde ağıt yakma eskiye nazaran oldukça azalmıştır (Çoşar, 2019, s. 56).

Elazığ'ın Baskil ilçesinde vefat eden kişi gençse “gençliğine doyamadı, gençliğinde hayır görmedi, sağ iken gün yüzü görmedi” biçiminde ağıtlar yakılır. Vefat eden bireyin yaşadıkları ve gençliğiyle ilgili ağıtlar söylenir (Kızılaslan, 2019, s. 65).

Tokat'ın Erbaa ilçesinde evde biri vefat ettiği zaman ağıt seslerinin ne kadar yükseldiğine dikkat edilir. Özellikle yörede eskiden sevilmeyen adamlar öldüğü zaman bu işi yapan ağıtçılar tutulup ağıt yakarlardı. Bunlar ağırlıklı olarak kadın olup profesyonel olarak bu işi yapmaktaydılar (Bolat, 2020, s. 150-151).

Van'ın Erciş ilçesinde ölen kişinin fotoğrafı, kıyafeti veya eşyaları taziye alanına getirilerek üzerine ağıt yakılır. Yörede ağıt yakma ölen kişinin yaşına veya ölüm şekline göre değişmektedir (Akgün, 2021, s. 41).

Bingöl'de ağıt yakma işini kendine meslek edinmiş kadınlar bulunmaktadır. Bu kadınlar vefat eden kişinin yakınları olsun veya olmasın cenaze evinde ağıt yakarlar. Ağıt yakarak, cenaze evindeki matemi artırırılar (Irmak, 2016, s. 129).

3.3.3.5. Devr-i ıskat

Vefat eden kişinin hayattayken yerine getiremediği namaz, oruç ve yeminlerinin kefaleti olarak ölümün hemen akabinde ailesi tarafından verilen sadaka, devr-i ıskat olarak adlandırılır. Dargeçit ilçesinde ıskat bedeli, yörenin Şafii mezhebine bağlı olmasından dolayı buğday üzerinden hesaplanır. İskat genellikle kişinin öldüğü hafta ailesi tarafından verilir. İskat, imam ve iki şahit huzurunda gerçekleştirilir. İskat komşulara, fakirlere ve akrabalara dağıtılır. Günümüzde az da olsa buğday dışında para olarak da ıskat olarak verilmektedir (K64, K67).

Devr-i İskatla ilgili Anadolu'nun farklı yörelerinde görülen geleneksel uygulama ve kabullerin bazıları şunlardır:

Mardin'in Savur ilçesinde ıskat, ölen kişinin bir suçu veya herhangi bir yalanı varsa bunların affedilmesi için verilmektedir. Kişinin yaşına göre buğday verilmektedir. Bir kadın kırk yaşında vefat etmişse kırk ölçek buğday verilir (Balaban ve Çınar, 2021, s. 90).

Zonguldak'ın Kozlu ilçesinde bireyin oruç ve namazlar için büyük bir fidye ödenir. Bu Fidyeye ölen kişinin varislerine aktarıldığı için bunu azaltmanın yoluna gidilir. Varislerinden birine kıymetli bir eşya verilir. “Sen bu kıymetli eşyayı al bize tekrar ver.” denilir. Varis bu kıymetli eşyayı alıp tekrar ona hibe eder. Bu işlem birkaç kez tekrarlanır ve fidye makul miktara iner (Birkanım, 2020, s. 67).

Batman’ın Kozluk ilçesinde devr-i ıskatın geçmişte buğday olarak verildiği günümüzde ise para olarak verildiği bilinir. Genellikle imam ve iki şahit huzurunda verilmektedir (Demir ve Duran Gültekin, 2022, s. 59).

Erzurum’un Oltu ilçesinde eskiden ıskat için camide toplanılır. Ölen kişinin ıskatı belli bir miktar para ve altın olarak belirlenir. İmam ıskata oturanlara bir zarf içinde bunlar fakir kişilere veya talebelere olur yazısını verir. Onlar da zarfı alır daha sonra “Aldım kabul ettim.” deyip tekrar zarfı verirler. Sonunda ise para oradakilere dağıtılır. Bunun yapılmasıyla vefat eden kişinin günahlarının bağışlanacağına inanılır. Günümüzde bu uygulama doğru bulunmadığından kaldırılmıştır (Dağaşan, 2013, s. 34).

Kırıkkale’nin Keskin ilçesinde ıskat bireyin kılmadığı namazlar ve tutmadığı oruçlar için kabataslak hesaplanıp ihtiyaç sahiplerine verilir. Bu uygulamaya aynı zamanda altını üstüne getirme de denilmektedir (Açıkgöz, 2019, s. 79).

3.3.3.6. Yas

Dede Korkut’un İç Oğuz Taş Oğuz Asi Olup Beyrek’in Öldüğü Destan’da Beyrek’in ölüm haberini alan babası çok üzülür. Baba, büyük bir yas tutup yedi gün boyunca da divana çıkamaz (Ergin, 2021, s. 22). Yas, ölen bireyin ardından duyulan üzüntü, acı, kederdir (Korkmaz, 2012, s. 107). Vefat eden kişinin ailesi, yakınları, komşuları yas süresince derin bir elem içindedirler. Bu üzüntüleri hem yüzlerine hem de davranışlarına yansır. Yas süresi boyunca erkekler sakal kesmezler, komşular düğün yapmazlar. Ölenin ailesi evde çamaşır yıkamaz, televizyon izlemez ve ütü yapmazlar. Ölen kişinin çevresi yas süresince ona bol bol dua eder ve ölümüne az da olsa alışmaya çalışırlar (K64, K67).

Türkiye’nin farklı bölgelerinde görülen bazı uygulamalar ise şöyledir:

Gaziantep’in Sam köyünde vefat eden kişinin ardından yedi gün boyunca kişisel temizlik yapılmaz. Ölen kişinin akrabaları ölünün ardından kırk gün boyunca düğün yapmazlar. Eğer uzakta olan akrabalar varsa düğün veya nişan yapacakları zaman ölü evinden izin isterler. Bu uygulamaya yas kaldırma adı verilmektedir. Böyle bir uygulamayı yerine getiremeyen kişiler, akrabalar ve çevre tarafından kınanırlar (Korkmaz, 2012, s. 178).

Sinop’un Boyabat ilçesinde yas durumu uzun sürmezdi. Ancak ölen kişinin genç olması veya bir kaza sonucu ölmesi yas süresini uzatırdı (Saraç, 2017, s. 195).

Kahramanmaraş'ın Pazarcık ilçesinde ölen kişinin ardından kadınların yas süresi kırk gündür ve bu süre boyunca siyah elbise giyerler. Bu kadınların yastan çıkmaları için yakın çevreden kadınlar birtakım uygulamalar gerçekleştirir. Yakın çevreden kadınlar ölen kişinin yakınlarının yas süresince giyilen siyah elbiseleri yerine onlara değişik renkte elbise getirip giymelerini sağlarlar. Bunun dışında saçlarına kına yakarlar. Böylece kadınlar yastan çıkmış olurlar (Karaoğlu, 2003, s. 43).

Elazığ'da yas süresince abartılı kıyafet giymemeye özen gösterilir. Ayrıca kırk gün boyunca eğlence maksadıyla etkinlikler yapılmazdı (Genç, 2020, s. 13). Elazığ'da ölenin ardından kırk gün yas tutulur. Vefat eden kişinin ardından kadınlar daha çok ağlamaktadır. Kadınlar ve kızlar dertlerini, kederlerini, acılarını göstermek için saçlarını başlarını yolup başlarını taşlara vururlar (Kalafat, 2010, s. 444).

Erzincan'da ölen kişinin ardından yedinci gün evin kadınları ve kızları hamama çağırılır. Konu komşu burada onlara aş döküp, yemek yenilir. Hamamda birlikte yıkanır. Bu işlemler yapıldıktan sonra yas bitmiş olur (Kalafat, 2010, s. 447).

3.3.3.7. Taziye geleneği

Dargeçit ilçesinde taziyeler 3 gün sürer. Dargeçit'te ilçe merkezinde 7 tane taziyeevi bulunmaktadır. Dargeçit'te bulunan taziyeevleri şunlardır:

Fotoğraf 3.36. Mala Cehwer Taziyeevi

Fotoğraf 3.37. Ilisu Yolu Taziyeevi

Fotoğraf 3.38. Mala Şefik Taziyeevi

Fotoğraf 3.39. Bağözü Taziyeevi

Fotoğraf 3.40. Mıncır Safa Taziyeevi

Fotoğraf 3.41. Kumdere Taziyeevi

Fotoğraf 3.42. Kısmetli Taziyeevi

Dargeçit yöresinde, ölen kişi hangi taziyeevine yakınsa orada taziyesi yapılır. Bu taziyeevleri imece usulü herkesin bir miktar para katmasıyla inşa edilmiştir. Özellikle aynı köyden kişilerin bir araya gelmesiyle bazı taziyeler yapılmıştır. Eskiden taziyeevleri yerine ölen kişinin evinde, evinin bahçesinde veya önünde taziyeler gerçekleşirdi. Daha sonra çadırdaki taziyeler gerçekleştirmeye başlamıştır. Çadır evin yakınında boş olan alana kurulur ve gelen kişiler orada başsağlığında bulunup giderlerdi. Günümüzde bunlar yerini taziyeevlerine bırakmıştır. Taziyeevlerinin üç gün boyunca ölen kişinin yakınları, akrabaları, tanıdıkları, köylüleri ve dostları ziyaret eder. Uzakta bulunan yakınlar da

taziyeeye muhakkak gelirler. Taziyeevlerinin üst katında yemek yeme yerleri mevcuttur. Uzaktan gelen ölünün yakınları, taziyeede yardımda bulunan kişiler ve yemek vaktinde orada olan kişiler yemek yerler. Öğle yemeği ve akşam yemeği olmak üzere iki öğün yemek verilir (K64, K67).

Süryanilerde taziye iki gün sürer. Ölen kişinin ailesi tarafından çay ve kahve ikram edilir. Ayrıca ikramlıklar da vardır. Papaz taziye süresince vaaz verir. Merhumun ailesine başsağlığı dileğinde bulunulur. Taziyenin amacı merhumun ailesini teselli etmek ve onların yanında bulunmaktadır (K74).

Fotoğraf 3.43. Taziyeevinde akşam yemeği yiyen misafirler

Taziyeede ölünün yakınlarına başsağlığında bulunup imam tarafından okunan dua ile merhum için Fatiha suresi okunur. İmam muhakkak taziyeede bulunur. Her gelen kişi için cemaat Fatiha suresini okuyup taziye sahiplerine dönüp başsağlığında bulunurlar. Taziyenin bittiği günün akşamı masraflar çıkarılıp ölü yakınlarınca bölüştürülür. Taziyeeye ölen kişinin köylüleri ve yakın akrabaları para bırakırlar. Genelde toplanan bu para masraflardan düşürülür. Ayrıca para dışında yağ ve şeker de taziyeeye getirilir. Özellikle üç gün süresince taziyeeye yetişemeyen kadınlar daha sonra paket paket şeker götürerek merhuma başsağlığında bulunurlar. Şeker götürülmesinin sebepleri arasında hem taziyesi olan kişilerle aranın iyi olması hem de taziyeede çayla beraber tüketildiğinden bir ihtiyaç olmasıdır (K2, K45, K69, K70, K86, K92, K94).

Fotoğraf 3.44. Taziyeevine başsağılığına gelen misafirler

Taziye geleneğiyle ilgili Türkiye'nin farklı yörelerindeki geleneksel uygulama ve halk inançları ise şöyledir:

Hatay'ın Reyhanlı ilçesinde taziye için gelen kişiler içeri girdiğinde cenaze sahipleri ayağa kalkmaz, tokalaşmaz ve hoş geldin demez. Cenaze sahipleri taziye oturdıkları yerden alırlar. Taziye için gelenler evin büyüğü kimse ona baş sağlığında bulunup müsait bir yere oturur (Çelik Kan, 2019, s. 124).

Diyarbakır'ın Ergani ilçesinde taziye için ya cenaze evine gidilir ya da taziyeevi adı altında bir yer kiralanır. Taziyeevine sadece erkekler gider. Kadınlar ise cenaze evinde kalıp taziye için kişileri ağırlar. Kadınlar evin içinde erkeklerse evin dışında sandalyelerde oturarak başsağılığında bulunurlar. Taziye gelenlere pide arası helva dağıtılır (Akca, 2009, s. 56).

Isparta ilinin Eğirdir ilçesinin Akdoğan köyünde taziye gelen kişiler vefat eden kişinin iyiliklerinden bahsedip kötülüklerinden bahsetmezler (Çiftçi, 2018, s. 238).

Ordu'nun Gököy ilçesinde başsağılığı için taziye gitmeye yasa gitme denir. Burada taziye için gelen kişilere ikramlıklar dağıtılır (Sırtbaş, 2016, s. 77).

Batman ilinin Gercüş ilçesinin Arıca köyünde eskiden telefon ve arabalar olmadığından taziye haberi geç alınırdı. Taziye süresi bu yüzden bazen ayları bulurdu (Demir ve Duran Gültekin, 2022, s. 53).

3.3.3.8. Kabir (mezar) ziyaretleri

Mezar ziyaretlerinin halk kültüründe önemli bir yeri vardır. İslamiyet anlayışına göre vefat eden kişiye bol bol dua edilir ve bu dua ister mezarı başında ister çok daha uzak bir mesafede olsun fark etmeksizin onun ruhuna ulaşır. Bu anlayışla beraber insanlar vefat eden kişileri mezarı başında onlara dua etmenin onlara daha da yakın bir his vereceğinden her fırsatta ve özel günlerde kabir ziyaretlerini gerçekleştirirler. Özellikle perşembe günleri (ikinci namazından sonra), arife günü ve bayram günleri kabir ziyaretleri yoğun bir şekilde yapılmaktadır (Demir ve Duran Gültekin, 2022, s. 60).

Dargeçit yöresinde, bir genç kız evlenmeden vefat etmişse ailesi evde biraz kına yoğurup bir kabın içinde mezara getirir. Mezar ziyaretine gelen kişiler serçe parmağına bu kınayı sürerler. Bu uygulamanın yapılma amacı vefat eden genç kızın ailesinin, “Kızlarının kınası yakılmamış demesin.” anlayışdır (K90).

Kabir ziyaretleri her hafta perşembe günleri yapılır. Özellikle kadınların, Kur'an-ı Kerim bilen çocuk ve gençlerin daha fazla gittiği bilinir. Perşembe günü ikinci namazından sonra mezar ziyaretleri yapılır. Vefat eden kişilerin yakınları, eşi, dostu, çocuğu, konu komşu ziyarete gider. Ziyarete giderken kek, meyve suyu, bisküvi, gofret gibi ikramlıklar alınır. Mezarlıkta çocuklara dağıtılır. Vefat eden kişiler için dualar edilir, Kur'an-ı Kerim ve Yasin-i Şerif okunur. Yasin-i Şerif okuyan kişilere, ölen kişinin yakınları bazen bir miktar para da vermektedir. Perşembe günleri mezardaki çiçekler sulanır, mezarın temizliği ve mezarın bakımı da bu ziyaret sırasında gerçekleştirilir. Mezar sulamasının hem sünnet olması hem de merhuma öteki dünyada manevi değer katacağının düşünülmesidir. Mezar sulamak mezarda yatan merhumun azabını da dindirir. Ayrıca mezar üstünde ekilen çiçekleri sulamak onların büyüyüp Allah'ı zikretmesi de merhuma manevi yönden destek sağlamaktadır (K55, K77, K90).

Fotoğraf 3.45. Perşembe günü ikramlık dağıtılırken çocukların dağıtım yapan kişinin etrafında toplanması

Arife günü mezar ziyaretleri az da olsa yapılmaktadır. Bayram günleri ve perşembe günlerine göre kalabalık azdır. Vefat eden kişiye bol bol dua edilir. Yine bugün mezardaki çiçekler sulanır, mezarın temizliği ve mezarın bakımı da bu ziyaret sırasında gerçekleştirilir (K64, K67).

Ramazan Bayramı ve Kurban Bayramı'nda mezar ziyaretleri yapılır. Vefat eden kişilerin yakınları bayramlarda mezar ziyaretleri yapıp ölen kişilerle bayramlaşır ve onlara dua ederler. Ayrıca mezardaki çiçekler sulanır, mezarın temizliği ve mezarın bakımı da gerçekleştirilir.

Türkiye'nin farklı yörelerinde kabir (mezar) ziyaretlerine yönelik şu uygulama ve inançlar görülmektedir:

Şanlıurfa'da kabir ziyaretleri genellikle cuma günleri yapılmaktadır. Ziyarete gelenler ölen yakınları için Yasin-i Şerif ve Fatıha surelerini okurlar (Keskin, 2006, s. 31).

Antalya'nın Gazipaşa ilçesinde kabir ziyaretleri genellikle pazartesi veya perşembe günleri yapılır. Ölen kişinin yakınları ceplerine şeker koyarak mezarlığın yolunu tutar. Mezarlığa gidene kadar yolda gördüğü çocuklara cebinden şeker verirler. Bu uygulamanın yapılmasının amacı ölen kişinin ruhunu rahatlanacağına inanılmasıdır (Uysal, 2009, s. 222).

Tokat'ın Erbaa ilçesinde mezar ziyaretleri genellikle defin gününden sonraki ilk cuma günü yapılır. Bu günden önce kabir ziyaretlerinde bulunmak uygun bulunmaz. Bunun dışında bayram günleri, arife günleri ve cuma günleri de kabir ziyaretleri gerçekleştirilir. Kabir ziyaretlerinde hamile kadın bulunmaz. Gebe kadın yakınlarından birini kaybetmişse o gün orada ağlar ve üzüdür bunun da kendisine ve çocuğuna zarar vereceği düşüncesinden dolayı kabir ziyaretinde bulunmaz (Bolat, 2020, s. 149).

Erzurum'un Oltu ilçesinde ölen kişinin ardından ilk bayram muhakkak kabir ziyareti gerçekleştirilir. Ölen kişinin yakınları şehir dışında olsalar bile ilk bayramda gelip kabir ziyaretinde bulunurlar (Dağaşan, 2013, s. 36).

Mersin'in Tarsus ilçesinde kabir ziyaretlerinde murt dalı götürülmektedir. Bunun sebebi ise murt dalının cennet ağacı olduğuna inanılmasıdır (Bülbül, 2006, s. 97).

Fotoğraf 3.46. Kurban bayramı mezar ziyareti (K6)

4. SONUÇ

Dargeçit Halk Kültüründe Geçiş Dönemi tezimizde öncelikle Dargeçit ilçesinin tarihi, coğrafya, ekonomi, turizm, mahalle, köy, mezralar ve nüfus yapısı incelenmiş olup daha sonra Dargeçit'te geçiş dönemleri içerisinde yapılan pratik ve uygulamalar ele alınmıştır. Yapılan bu pratik ve uygulamaların başlığı altında ülkemizin dört bir tarafından da örnekler verilerek toplumun kültürü ve gelenekleri yansıtılmıştır.

Daha yöre ile ilgili bir çalışma yapılmamış olması tezin önemini göstermektedir. Tezin bundan sonraki çalışmalara kaynak olması amaçlanmaktadır.

Dargeçit ilçesi, 2013 yılında Mardin ilinin büyükşehir olmasından dolayı ilçede bulunan köyler mahalle statüsüne geçmiştir. Sümer ve Kılavuz beldeleri de Dargeçit Merkeze bağlanmıştır. Araştırma sahasında Dargeçit merkezde bulunan kişiler ve köylerde halk kültürü unsurlarına vakıf olma açısından en uygun olan kişilerle görüşmeler yapılmıştır. Köylerin muhtarları ile görüşülüp köylerde halk kültürü çerçevesinde bilgi birikimi ve gönüllülük esasında belirlenen kişilerle görüşmeler gerçekleştirilmiştir. Araştırma sahasında derleme yapacağımız zaman kaynak kişileri belirlerken Dargeçit yöresinin kültürünü değerlerini iyi bilen, bölgeyi iyi tanıyan ve bölgede uzun süredir ikamet eden bireylerle görüşmeye ayrıca dikkat edilmiştir. Bireylerle görüşme yaparken izinleri doğrultusunda sesli ve görsel kayıt alınmış olup bunlar tezin ekler kısmında sunulmuştur.

Araştırmamız sonucunda Dargeçit ilçesinde görülüp ülkemizde görülmeyen veya çok nadir görülen bazı uygulamalardan bazıları şunlardır:

Çocuğun kırkının çıkarılacağı zaman kırklama yapan kişinin “Kırklık ne senle ne benle kimsenin uğramadığı dağla.” şeklinde üç defa ile ilgili literatürde benzer bir uygulama/söyleme rastlanmamıştır.

Kırkbasmaında kırkı bulaşan kadınlar birbirinden sütünü ister ve o sütü hem kendi vücutlarına hem de çocuğun vücuduna sürerler. Eğer kadın sütü vermezse gizlice takibe alınır ve bu kadının ayak izi haberi olmadan ölçülür. Bu ölçülen ayak izi uzunluğunca bir ip kesilir. Bu ip evde yakılır ve kırk basmaının geçeceğine inanılır.

Nazar değen çocuk zayıf ve güçsüz hâle gelmektedir. Nazarı, çocuktan çıkarmak için yaşlı bilge bir kadının yanına gidilir. Kadın çeşitli bitki yaprakları, çalı çırpı ve kemik parçalarından bir karışım yapar. Bu karışımında bir evliya veya şeyh toprağından çok az da karışımın içine atılır. Kadın, çocuğun ailesine bu karışımından verir. Çocuğun ailesi

çarşamba günü bu karışımı yakar ve duman çocuğun etrafında tütsülenir. Böylece nazarın geçeceğine inanılır. Ayrıca bu karışım yetişkinler için de yapılmaktadır. Yetişkinler için hazırlanan bu karışım hekim/bilge evinde hazırlanıp yakılır. Hazırlanan karışım bir çaputla bağlanır. Bu çaputtan iki tane yapılır. Birini bilge kadın evinde yakıp dumanını kişinin üstüne tütecek şekilde yakar ve dualar eder. Diğerini de bilge kadın, nazar değen kişiye verir. Nazar değen kişi o haftanın ilk cuma günü evinin önünde bu karışımı yakıp dualar eder.

Sarılığa yakalanan çocuk Dargeçit bölgesinde akan Dicle Nehri'ne götürülür. Burada çocuk nehirdeki balıklara bakar. Böylece çocuğun sarılığının geçeceğine inanılır.

Dinî Nikâh kıyılırken evin damında veya evin kapısında iki tane nöbetçi tutulur. Nöbetçiler dışardan sesin gelmesini engeller. Bu bir insan sesi veya hayvan sesi olabilir. Nikâh kıyılırken odun kesilmez, parmaklar kütletilmez. Dinî nikâhın tılsımının bozulmamasına dikkat edilir.

Damat tarafı gelini almaya gelirken odaya geçerler ve gelinin hazırlanmasını beklerler. Tam o esnada gelin tarafı iğne iplikle gizlice onlara fark ettirmeden damat tarafını halıya bağlarlar. Damat tarafı kalkacakları zaman halıyla beraber kalkarlar ve gitmeleri engellenmiş olur. Bu geleneğin amacı ise gelin tarafının damat tarafına gözdağı vermesi ve biz istediğimiz zaman gelini alabilirsiniz mesajı vermek istemeleridir.

Son olarak taziye geleneğinde Dargeçit ilçesinde bulunan taziye evlerinin fazlaca olması ve her köyün hemen hemen taziyeevinin olması geleneğidir. Özellikle doğu bölgesinde görülen bu uygulamada bir köy veya birkaç köy bir araya gelerek taziyeevi inşa eder. Yapılan taziyeevinin masrafları o gün vefat edenin yakınları tarafından karşılanır. Taziye evlerinde baş sağlığı dilenir ve yemek yenilir. Son yıllarda doğu bölgesinde göç eden aileler ülkemizin batı bölgesinde de taziye evleri inşa etmişlerdir.

Dargeçit yöresinde yapılan saha çalışması sonucu yapılan uygulama ve pratikler çalışmanın ilgili bölümlerinde de sunulduğu üzere Türkiye'nin pek çok farklı bölgesindeki uygulamalarla ortaklık göstermektedir. Ayrıca yörede uzun yıllar boyunca birlikte yaşama kültürünün en güzel örneklerini sergileyen Müslüman ve Süryani vatandaşların ortak bir kültürel mirasa sahip olduğu, birçok geleneğin karşılıklı etkileşim sonucunda birlikte uygulandığı dikkat çeken bir diğer husustur. Bununla birlikte gelişen ve değişen sosyokültürel şartlar, teknolojinin yoğun etkisiyle dijitalleşen ve tekdüze bir görünüme sahip yeni dünya düzeninde ülkemizin pek çok yöresinde olduğu gibi Dargeçit özelinde de birçok geleneksel uygulamanın ya unutulmaya yüz tuttuğu ya da eskiye nazaran çok daha yüzeysel şekilde gerçekleştirildiği görülmektedir.

KAYNAKLAR

- Acıpayamlı, O. (1974). *Türkiye’de doğumla ilgili âdet ve inanmaların etnolojik etüdü*. AUEF Yayınları.
- Açıkgöz, H. (2019). *Keskin monografisi* [Yayınlanmamış yüksek lisans tezi]. Giresun Üniversitesi.
- Ağırman, M. (2009). *Şırnak Güçlükönak ilçesinde inanç ve inanışlar* [Yayınlanmamış yüksek lisans tezi]. Sakarya Üniversitesi.
- Akça, G. (2009). *Diyarbakır ili Ergani ilçesi halk kültürü araştırması* [Yayınlanmamış yüksek lisans tezi]. Çukurova Üniversitesi.
- Akgün, Ö. (2021). Erciş (Van)’te geçiş dönemlerine ait inanış, âdet ve uygulamalar ve bu bağlamda kadın olgusu. *Ankara Uluslararası Sosyal Bilimler Dergisi*, 4(7), 13-46.
- Alpyıldız, E. (2020). Evlenme geçiş dönemi geleneğine müzik davranışları açısından bakış: Gelin ağlatma-alma-indirme havaları örneği. *Karadeniz Sosyal Bilimler Dergisi*, 12(22), 267-277.
- Artun, E. (2011). *Türk halkbilimi*. Karahan Kitabevi.
- Ateş, C. (2010). *Şereflikoçhisar monografisi* [Yayınlanmamış yüksek lisans tezi]. Niğde Üniversitesi.
- Atmaca, İ., ve Kılıç, S. (2021). Suruç ve çevresinde evlilik âdetleri. *Erciyes Akademi, Özel sayı*, 809-819.
- Aydemir B. (2021). *Ağrı geçiş dönemleri: Ağrı merkez ilçe örneği (doğum-evlenme-ölüm)* [Yayınlanmamış yüksek lisans tezi]. Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi.
- Balaban, T., ve Çınar, C. (2021). Geçiş dönemlerinde kadının rolü: Savur örneği. *Motif Akademi Halkbilimi Dergisi*, 14(33), 71-93.
- Başak, V., ve Esen, S. (2020). Uşak ili çevresindeki doğum ile ilgili inanış ve uygulamalar. *Avrasya Sosyal ve Ekonomi Araştırmaları Dergisi*, 7(10), 143-164.
- Başçetinçelik, A. (2009). Adana halk kültüründe geçiş dönemleri doğum-evlenme-ölüm, Yüksek Lisans Tezi, *Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü*, Adana.
- Birkanım, F. (2020). *Zonguldak Kozlu ilçesi geçiş dönemlerindeki kültürel değişimler* [Yayınlanmamış yüksek lisans tezi]. Samsun Ondokuz Mayıs Üniversitesi.
- Bolat, Y. E., ve Kuşdemir, O. F. (2019). Doğum âdetleri ve ziyaret fenomeni: Tokat Erbaa örneği. *The Journal of Turkic Language and Literature Surveys (TULLIS)*, 4(2), 64-78.

- Bolat, Y. E. (2020). *Tokat Erbaa'da geçiş dönemleri inanış ve uygulamaları* [Yayınlanmamış yüksek lisans tezi]. Amasya Üniversitesi.
- Bolçay, E. (2011). Erzurum'da doğum öncesi, doğum sonrası ve çocukluk dönemiyle alakalı gelenekler. *Kastamonu Eğitim Dergisi*, 19(2), 587-600.
- Boratav, P. N. (1984). *Türk halk bilimi II, 100 soruda Türk folkloru (inanışlar, töre ve törenler, oyunlar)*. Gerçek Yayınevi.
- Bulut, M. (2018). Dikili'nin köylerinde cenaze törenlerinin değışen uygulamaları. *Folklor/Edebiyat*, 24(93), 123-137.
- Bülbül, D. (2006). *Düziçi'nde geçiş dönemleri (doğum-evlenme-ölüm)* [Yayınlanmamış yüksek lisans tezi]. Niğde Üniversitesi.
- Çakır, R. (2014). Türkmen cenaze törenlerindeki ritüeller ve söylenen alkışlar: Türkmenistan örneğİ. *Türk Kültürü ve Hacı Bektaş Veli Araştırma Dergisi*, 70, 205-228.
- Çakırçoban, M. (2021). *Manisa ili Demirci ilçesi Ayvaalanı köyü monografisi* [Yayınlanmamış yüksek lisans tezi]. İzmir Kâtip Çelebi Üniversitesi.
- Çelik Kan, A. (2019). *Hatay Reyhanlı Çerkezlerinde halk bilimi uygulamaları* [Yayınlanmamış yüksek lisans tezi]. Hatay Mustafa Kemal Üniversitesi.
- Çelik, G. (2022). Muş halk kültüründe damat ağacı geleneğİ ve bu geleneğİN Türk mitolojisindeki önemi. *The Journal of Turkish Language and Literature Surveys (Tullis)*, 7(3), 179-194.
- Çelik, T. (2022). Şamanistik köken bağlamında aydaş aşİ geleneğİ: Uşak örneğİ. *Uluslararası Halkbilimi Araştırmaları Dergisi*, 5(2), 217-235.
- Çeliker, D., ve Genç, M. (2019). Isparta evlenme âdetleri. *Art-e Sanat Dergisi*, Özel sayı, 172-185.
- Çİfcibaşı S. (2018). *Nevşehir ili Derinkuyu ilçesi halk kültüründe geçiş dönemleri* [Yayınlanmamış yüksek lisans tezi]. Bülent Ecevit Üniversitesi.
- Çiftçi, M. (2018). *Akdoğan köyü monografisi (Eğirdir-Isparta)* [Yayınlanmamış yüksek lisans tezi]. Süleyman Demirel Üniversitesi.
- Çoban, İ. (2019). *Muğla Menteşe ilçesinde doğum* [Yayınlanmamış yüksek lisans tezi]. Manisa Celal Bayar Üniversitesi.
- Çobanoğlu, Öz. (2021). *Halkbilimi kuramları ve araştırma yöntemleri tarihine giriş*. Akçağ Yayınları.
- Çoşan, S. (2017). *Ankara ili Bala ilçesi Afşar yöresi folkloru* [Yayınlanmamış yüksek lisans tezi]. Ahi Evran Üniversitesi.

- Çoşar, M. F. (2019). *Erdemli’de geçiş dönemleri* [Yayınlanmamış yüksek lisans tezi]. Niğde Ömer Halisdemir Üniversitesi.
- Demir, İ., ve Duran Gültekin, Z. G. (2022). *Batman halk kültürü*. Batman Üniversitesi Yayınevi.
- Dikici, E., ve Şener, B. (2022). Erzincan düğün geleneklerinde yaşanan değişim. *Gümüşhane Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 13(1), 409-420.
- Duran Gültekin, Z. G. (2023). Damat ağacından asma gecesine geleneksel Batman düğünleri, *Akademik Dil ve Edebiyat Dergisi*, 7(3), 2808-2827.
- Emeksiz, A. (1998). Türk halk kültüründe üzerlik. *Türk Dili ve Edebiyatı Dergisi*, 28(0), 229-242.
- Ergöz, R. (2019). *Bitlis’te geçiş dönemleri (doğum-evlenme-ölüm)* [Yayınlanmamış yüksek lisans tezi]. Ardahan Üniversitesi.
- Erol Çalışkan, Ş. S. (2021). Bartın ili doğum ritüelleri. *Çeşm-i Cihan: Tarih Kültür ve Sanat Araştırmaları Dergisi E-Dergisi*, 8(2), 63-81.
- Gözen S. (2014). *Aksaray/Ortaköy ilçesi monografisi* [Yayınlanmamış yüksek lisans tezi]. Niğde Üniversitesi.
- Irmak, Y. (2016). Doğumdan ölüme Bingöl geçiş dönemleri inanç ve uygulamaları. *Bingöl Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 6(11), 113-132.
- Kabak, T. (2015). *Rize ili halk bilim monografisi* [Yayınlanmamış doktora tezi]. Karadeniz Teknik Üniversitesi.
- Kabak, T. (2017). Trabzon-Arsin ilçesi düğün âdetleri. *Bartın Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi*, 2(1), 55-70.
- Karabulut, M. (2017). *Halfeti (merkez) geçiş dönemleri* [Yayınlanmamış yüksek lisans tezi]. Ardahan Üniversitesi.
- Karadağ, T. (2019). *Manisa Salihli ilçesi kazakları* [Yayınlanmamış yüksek lisans tezi]. Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesi.
- Karakaş, R. (2013). Unutulmaya yüz tutmuş bir düğün geleneği olarak “ağaç süsleme”. *Karadeniz Dergisi*, 18, 109-122.
- Karaman, S. S. (2019). Denizli Tavas ilçesinin doğuma ilişkin geleneksel âdet, inanç ve uygulamaları. *Türkoloji*, 94, 173-183.
- Karaoğlu, H. (2023). "Pazarcık yöresi Alevilerinde ölüm ve ölü ile ilgili uygulamalar". *Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 2, 37-52.
- Karasoy, Y. (2008). Aydaş, aydaşlık ve aydaş olmak üzerine, *Gazi Türkiyat*, 1(2), 75-87.

- Kartal, N. (2020). *Van/Gevaş'ta geçiş dönemleri* [Yayınlanmamış yüksek lisans tezi]. Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi.
- Kasımoğlu, H., ve Akalın, P. (2018). İzmir ili Menemen ilçesine bağlı Bozalan köyünün geçiş dönemi ritüelleri üzerine bir inceleme. *Kesit Akademi Dergisi*, 16, 187-197.
- Kasımoğlu, S. (2022). Türk kültüründe doğumla ilgili tabular ve işlevleri. *Folklor Akademi Dergisi*, 5(2), 483-495.
- Kayabaşı, O. A. (2013). *Taşeli yöresi geçiş dönemleri* [Yayınlanmamış doktora tezi]. Gazi Üniversitesi.
- Kaya Çakı, B. (2022). *Bursa'da yaşayan sosyal gruplar arasındaki toplumsal cinsiyet algısı üzerine bir inceleme* [Yayınlanmamış doktora tezi]. Bursa Uludağ Üniversitesi.
- Keskin, Y. Z. (2006). Şanlıurfa halk kültüründe ölüm. *Harran Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 16, 7-41.
- Kızılaslan, C. (2019). *Elazığ Baskil ilçesi monografisi* [Yayınlanmamış yüksek lisans tezi]. Niğde Ömer Halisdemir Üniversitesi.
- Koca, S. K. (2017). Türk kültürünün gelecek kuşaklara aktarılmasında sembollerin önemi (doğum geçiş dönemi örneği). *Türk Uluslararası Dil Edebiyat ve Halk Bilimi Araştırmaları Dergisi*, 1(11), 530-554.
- Koca, S. K. (2012). *Türk kültüründe sembollerin dili* [Yayınlanmamış doktora tezi]. Sakarya Üniversitesi.
- Korkmaz, C. (2012). Gaziantep'te ölü ve ölüm ile ilgili uygulamalar: Sam köyü örneği. *21. Yüzyılda Eğitim ve Toplum*, 1(3), 99-110.
- Küçük, Z. G. (2013). *Mardin çevresinde Süryaniler*. Sarkaç Yayınları.
- Mendeş, H. B. (2023). *Tur Abdin diyarında kadim bir şehir Dargeçit (Kerboran) tarih-kültür-coğrafya-dinler-aşiretler*. Ar Yayınları.
- Meral, E. (2019). *Keres İlçesi Küçükovacık Mahallesi geçiş dönemleri* [Yayınlanmamış yüksek lisans tezi]. Bursa Uludağ Üniversitesi.
- Örnek, S. V. (1997). *Türk halk bilimi*. Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları.
- Özdemir, D. (2022). *Dîvânu Lugâti't-Türk'te geçiş dönemleri: Doğum-evlenme-ölüm* [Yayınlanmamış yüksek lisans tezi]. Selçuk Üniversitesi.
- Özdemir, F. (2022). *İskilip halk kültüründe geçiş dönemleri (doğum-evlenme-ölüm)* [Yayınlanmamış yüksek lisans tezi]. Akdeniz Üniversitesi.
- Öztürk, D. (2019). *Ereğli (Zonguldak) ilçesinde geçiş dönemleri (doğum, evlenme, ölüm)* [Yayınlanmamış yüksek lisans tezi]. Necmettin Erbakan Üniversitesi.

- Öztürk, S. (2017). *Geleneksel otantisite bağlamında Ordu ili Akkuş ilçesi Akpınar köyü doğum, evlenme, ölüm âdetleri ve halk müziği pratikleri* [Yayınlanmamış yüksek lisans tezi]. Samsun Ondokuz Mayıs Üniversitesi.
- Sakaoğlu, S. (1989). *101 Anadolu efsanesi*. Kültür Bakanlığı Yayınları.
- Saltaş, E. (2016). *Ardahan'ın merkez köylerinde geçiş dönemleri* [Yayınlanmamış yüksek lisans tezi]. Ardahan Üniversitesi.
- Saraç, Ö. (2017). Geçmişten günümüze Boyabat ölüm âdetleri. *Studies of The Ottoman Domain (Osmanlı Hâkimiyet Sahası Çalışmaları)*, 7(13), 185-198.
- Savcı, İ. (2012). *Dargeçit kültür ve mimarisi*. Hermes Yayıncılık.
- Saygı, E. (2017). İnebolu halk kültüründe doğum âdetleri. *Motif Akademi Halkbilimi Dergisi*, 10(20), 263-276.
- Seçinti, M. S. (2014). *Gaziantep İslahiye ilçesi halk kültüründe geçiş dönemleri (doğum, evlenme, ölüm)* [Yayınlanmamış yüksek lisans tezi]. Gaziantep Üniversitesi.
- Sezen, L. (2005). Türkiye'de evlenme biçimleri. *Atatürk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Dergisi*, 11(27), 185-195.
- Sırtbaş, Y. (2016). *Ordu ili Gökçöy ilçesi monografisi* [Yayınlanmamış yüksek lisans tezi]. Ordu Üniversitesi.
- Sümbüllü, Y. Z. (2018). İspir Çatakkaya köyü doğum geçiş merasimi üzerine tespit ve değerlendirmeler. *Erzurum Teknik Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 3(5), 75-102.
- Sümbüllü, Y. Z. (2018). İspir Çatakkaya köyü evlilik ve ölüm geçiş dönemleri üzerine bir inceleme. *Erzurum Teknik Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 7, 57-92.
- Şahbaz, M. (2020). Seküler başa çıkma yöntemi olarak aydaş inancı: Yukarı Karahacılı köyü örneği, *Journal of Analytic Divinity*, 4(1), 104-115.
- Şahin, Ö. (2020). *Afyonkarahisar ili Sinanpaşa ilçesi Düzağaç kasabası doğum evlenme ölüm âdetleri ve müzik pratikleri* [Yayınlanmamış yüksek lisans tezi]. Afyon Kocatepe Üniversitesi.
- Şahinbaş, K. (2018). Kayseri'de geçiş dönemlerine ve belirli günlere özgü mutfak kültürü. *Uluslararası Beşeri Bilimler ve Eğitim Dergisi*, Özel Sayı, 100-112.
- Tanrıkulu İ. (2017). *Diyarbakır'ın Terkan yöresi geçiş dönemleri (doğum, sünnet, evlenme, ölüm) âdet ve inanışları* [Yayınlanmamış yüksek lisans tezi]. Ardahan Üniversitesi.
- Tarçın, G. (2020). Geçmişten günümüze Kilis'te evlenme gelenekleri. *Çukurova Üniversitesi Türkoloji Araştırmaları Dergisi*, 5(2), 408-441.

- Taşcı, H. (2021). Geçmişten günümüze Gölpazarı düğün âdetleri. *Vakanüvis-Uluslararası Tarih Araştırmaları Dergisi*, 6(2), 869-913.
- Tulan, A. (2020). İzmir Menemen bölgesi doğum âdetleri. *Asya Studies*, 4(14), 51-62.
- Türker, F., ve Koçoğlu Gündoğdu, V. (2016). Tıva Türklerinde geçiş dönemi ritüelleri: Doğum, düğün, ölüm. *Türkbilig*, 32, 141-154.
- Türktaş M. M. (2019). Türklerde ad verme ile ilgili bazı tespitler. *Türk Uluslararası Dil, Edebiyat ve Halkbilimi Araştırmaları Dergisi*, 17, 34-44.
- Uygur, H. K. (2008). *Midyat halk kültürü monografisi* [Yayınlanmamış yüksek lisans tezi]. Dicle Üniversitesi.
- Uysal, Y. (2009). Gazipaşa folkloru/geçiş dönemi âdetleri. *Adıyaman Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 3, 209-224.
- Uysal, Y. (2019). Adıyaman halk kültüründe evlilik ve evlenme törenleri. *Selçuk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Dergisi*, 46, 179-193.
- Üçüncü, M. (2019). *Gümüşhane Torul ilçesi Cizere köyleri monografisi* [Yayınlanmamış yüksek lisans tezi]. Ordu Üniversitesi.
- Ünal, A. (2016). Kırgız toplumunda evlilik türleri. *Hacettepe Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları (Hütad)*, 25, 229-260.
- Yalman, A. R. (1977). *Cenupta Türkmen oymakları*. Kültür Bakanlığı Yayınları.
- Yaşar, Ö., ve Çerçi, N. K. (2017). Artvin Yusufeli ilçesi örnekleminde doğum âdetleri. *Sosyolojik Düşün*, 2(1), 31-44.
- Yıldırım, D. (2021). *Türk bitiği*. Akçağ Yayınları.
- Yıldırım, Z. (2019). *Dünden bugüne Samsun-Çarşamba ilçesinde geçiş dönemleri* [Yayınlanmamış yüksek lisans tezi]. Sivas Cumhuriyet Üniversitesi.
- Yıldız, İ., ve Koç, E. (2010). Mardin'deki tarihî köprüler üzerine bir değerlendirme. *Mukaddime*, 2(2), 97-118.
- Yılmaz, Ç. (2020). *Nevşehir'de geçiş dönemlerinin halk bilimsel yönden incelenmesi* [Yayınlanmamış yüksek lisans tezi]. Sivas Cumhuriyet Üniversitesi.
- Yurttaşer, Ş. (2017). *Batık hazine Mardin halk kültürü*. Artuklu Yayınları.
- Yücesan, K. (2022). *Alanya folklorunda geçiş dönemleri (doğum-evlilik-ölüm âdetleri)* [Yayınlanmamış yüksek lisans tezi]. Akdeniz Üniversitesi.
- T.C. Mardin Valiliği. (2023). Dargeçit. <http://www.mardin.gov.tr/dargecit>
- T.C. Dargeçit Kaymakamlığı. (2023). Dargeçit. <http://www.dargecit.gov.tr/tarihce>

T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı. (2023). Mardin il Kültür ve Turizm Müdürlüğü.
<https://mardin.ktb.gov.tr/TR-56490/dargecit-ilcesi.html>

T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı. (2023). Mardin il Kültür ve Turizm Müdürlüğü.
<https://mardin.ktb.gov.tr/TR-317112/boncuklu-tarla.html>

Google Haritalar. (2023). Dargeçit haritası.
https://www.google.com/maps/@37.5513186,41.7301933,11z?entry=ttu&g_ep=EgoyMDI1MDEwOC4wIKXMDS0ASAFQAw%3D%3D

Vikipedi. (2025). Mardin'in ilçeleri.
https://tr.wikipedia.org/wiki/Mardin%27in_il%C3%A7eleri

Vikipedi. (2025). Dargeçit. <https://tr.wikipedia.org/wiki/Darge%C3%A7it>

KAYNAK KİŞİLER

- K1 Abdulkerim Saydun, 27 yaşında, lisans mezunu, Beden Eğitimi öğretmeni, Dargeçit.
- K2 Abdullah Sansar, 75 yaşında, okur-yazar, sünnetçi, Karabayır köyü.
- K3 Abdullah Saydun, 20 yaşında, lise mezunu, çalışmıyor, Dargeçit.
- K4 Abdulsemat Kılıç, 26 yaşında, lisans mezunu, hemşir, Dargeçit.
- K5 Abdurazzak Dursun, 32 yaşında, yüksek lisans mezunu, Felsefe öğretmeni, Dargeçit.
- K6 Adnan Saydun, 34 yaşında, lisans mezunu, Tarih öğretmeni, Dargeçit.
- K7 Agit Erol, 32 yaşında, lise mezunu, memur, Yoncalı köyü.
- K8 Ahmet Keleş, 65 yaşında, okuma ve yazma bilmiyor, çalışmıyor, Kılavuz köyü.
- K9 Ali Altınışik, 70 yaşında, okuma ve yazma bilmiyor, çiftçi, Kılavuz köyü.
- K10 Ali Çelik, 27 yaşında, lisans mezunu, Türkçe öğretmeni, Dargeçit.
- K11 Arafat Yılmaz, 43 yaşında, lise mezunu, sunucu (kameraman), Dargeçit.
- K12 Ayhan Özkan, 57 yaşında, okuma ve yazma bilmiyor, ev hanımı, Akçaköy köyü.
- K13 Aynur Tokgöz, 34 yaşında, lisans mezunu, Fen Bilimleri öğretmeni, Midyat.
- K14 Ayşe Dinç, 50 yaşında, okuma ve yazma bilmiyor, ev hanımı, Yoncalı köyü.
- K15 Ayten Çiçek, 28 yaşında, lise mezunu, ev hanımı, Ilısu köyü.
- K16 Besna Dalgıç, 90 yaşında, okuma ve yazma bilmiyor, ev hanımı, Kılavuz köyü.
- K17 Beşir Akgül, 32 yaşında, lisans mezunu, Sosyal Bilgiler öğretmeni, Dargeçit.
- K18 Cevahir Erol, 70 yaşında, okuma ve yazma bilmiyor, ev hanımı, Yoncalı köyü.
- K19 Celal Keskin, 32 yaşında, lisans mezunu, Coğrafya öğretmeni, Dargeçit.
- K20 Cihan Yılmaz, 46 yaşında, okuma ve yazma bilmiyor, ev hanımı, Dargeçit.
- K21 Cindi Bilge, 50 yaşında, okur-yazar, işçi, Kılavuz köyü.
- K22 Cindi Kayhan, 78 yaşında, okuma ve yazma bilmiyor, emekli, Kılavuz köyü.
- K23 Çiğdem Arslan, 29 yaşında lisans mezunu, Okul Öncesi öğretmeni, Batman.
- K24 Devran Demir, 34 yaşında, lisans mezunu, Biyoloji öğretmeni, Dargeçit.
- K25 Dicle Çelik, 33 yaşında, lise mezunu, ev hanımı, Ilısu köyü.
- K26 Emin Erol, 66 yaşında, okuma ve yazma bilmiyor, çalışmıyor, Yoncalı köyü.
- K27 Emine Bilge, 44 yaşında, okuryazar, ev hanımı, Midyat.
- K28 Emine Dinç, 67 yaşında, okuma ve yazma bilmiyor, ev hanımı, Yoncalı köyü.
- K29 Eyüp Çelik, 32 yaşında, yüksek lisans mezunu, memur, Dargeçit.
- K30 Faris Yılmaz, 33 yaşında, lisans mezunu, satış danışmanı, Dargeçit.
- K31 Felek Sizer, 34 yaşında, okuryazar, ev hanımı, Midyat.
- K32 Gamze Gül, 34 yaşında, ortaokul mezunu, ev hanımı, Dargeçit.
- K33 Gezal Torak, 40 yaşında, okuma ve yazma bilmiyor, ev hanımı, Dargeçit.

- K34 Habib Kılıç, 29 yaşında, lisans mezunu, Okul Psikolojik Danışmanı, Dargeçit.
- K35 Hakan Saydun, 20 yaşında, lise mezunu, çalışmıyor, Dargeçit.
- K36 Halil Demir, 79 yaşında, okuryazar, işçi emeklisi, Dargeçit.
- K37 Halime Yılmaz, 26 yaşında, lise mezunu, ev hanımı, Dargeçit.
- K38 Hamza Demir, 33 yaşında, lisans mezunu, müdür yardımcısı, Dargeçit.
- K39 Hanım Alpkaya, 51 yaşında, okuma ve yazma bilmiyor, ev hanımı, Dargeçit.
- K40 Hanım Saydun, 33 yaşında, lise mezunu, ev hanımı, Dargeçit.
- K41 Harun Kaya, 33 yaşında, lisans mezunu, oto yıkamacı, Dargeçit.
- K42 Hasan Saydun, 73 yaşında, okuma ve yazma bilmiyor, çalışmıyor, Dargeçit.
- K43 Hasan Özkan, 68 yaşında, okuma ve yazma bilmiyor, emekli, Akçaköy köyü.
- K44 Hasibe Demir, 78 yaşında, okuma ve yazma bilmiyor, ev hanımı, Dargeçit.
- K45 Haşim Keskin, 47 yaşında, okur-yazar, güvenlik görevlisi, Karabayır köyü.
- K46 Hatice Yıldırım: 29 yaşında, lise mezunu, ev hanımı, Dargeçit.
- K47 Hazal Taş, 65 yaşında, okuma ve yazma bilmiyor, ev hanımı, Dargeçit.
- K48 Hazniye Doğan, 40 yaşında, okuma ve yazma bilmiyor, ev hanımı, Dargeçit.
- K49 Hediye Doğan, 45 yaşında, okur-yazar, ev hanımı, Dargeçit.
- K50 Hori İnan, 38 yaşında, okur-yazar, ev hanımı, Dargeçit.
- K51 Hurşit Baran Mendeş, 47 yaşında, lise mezunu, gazeteci, Dargeçit.
- K52 Hülya Dursun, 34 yaşında, okuma ve yazma bilmiyor, ev hanımı, Dargeçit.
- K53 İbrahim Kaya, 29 yaşında, çiftçi, ortaokul mezunu, Gercüş/ Vergili (Becirman).
- K54 İshak Dursun, 36 yaşında, lise mezunu, çalışmıyor, Dargeçit.
- K55 İsmet Demir, 63 yaşında, okur-yazar, emekli, Dargeçit.
- K56 Kadriye Dursun, 71 yaşında, okuma ve yazma bilmiyor, ev hanımı, Dargeçit.
- K57 Kadriye Uçan, 60 yaşında, okuma ve yazma bilmiyor, ev hanımı, Yoncalı köyü.
- K58 Kübra Demir, 31 yaşında, lisans mezunu, Türkçe Öğretmeni, Dargeçit.
- K59 Kübra Saydun, 22 yaşında, lisans mezunu, çalışmıyor, Dargeçit.
- K60 Mahmut Çelik, 32 yaşında, lisans mezunu, Sosyal Bilgiler Öğretmeni, Ilısu köyü.
- K61 Makbule Erol, 72 yaşında, okuma ve yazma bilmiyor, ev hanımı, Yoncalı köyü.
- K62 Marovge Akar, 88 yaşında, okuma ve yazma bilmiyor, emekli, Çatalçam köyü.
- K63 Medine Saydun, 60 yaşında, okuma ve yazma bilmiyor, ev hanımı, Dargeçit.
- K64 Mehmet Afif Aksoy, 54 yaşında, lisans mezunu, imam, Dargeçit.
- K65 Mehmet Acar, 32 yaşında, lisans mezunu, Özel Eğitim Öğretmeni, Dargeçit.
- K66 Mehmet Emin Kılıç, 79 yaşında, okur-yazar, emekli, Dargeçit.
- K67 Mehmet Nesim Yağmayan, 47 yaşında, ön lisans mezunu, imam, Dargeçit.

- K68 Mehmet Salih Taş, 32 yaşında, lisans mezunu, memur, Dargeçit.
- K69 Mehmet Seyhan, 70 yaşında, okur-yazar, çalışmıyor, Karabayır köyü.
- K70 Mehmet Şirin Arslan, 50 yaşında, lise mezunu, imam, Karabayır köyü.
- K71 Meryem Çelik, 23 yaşında, lise mezunu, ev hanımı, Ilısu köyü.
- K72 Meryem Demirel, 67 yaşında, okur-yazar, emekli, Çatalçam köyü.
- K73 Mervan Kaya, 30 yaşında, lisans mezunu, memur, Dargeçit.
- K74 Murat Akpınar, 70 yaşında, lisans mezunu, emekli, Telefon Görüşmesi (İsveç-Midyat).
- K75 Nafiye Yılmaz, 72 yaşında, okuma ve yazma bilmiyor, ev hanımı, Dargeçit.
- K76 Necude Kılıç, 83 yaşında, okuma ve yazma bilmiyor, ev hanımı, Dargeçit.
- K77 Nedime Demir, 62 yaşında, okuma ve yazma bilmiyor, ev hanımı, Dargeçit.
- K78 Nurhan Büyükkaya, 34 yaşında, lise mezunu, serbest meslek, Dargeçit.
- K79 Osman Keskin, 62 yaşında, okur-yazar, emekli, Dargeçit.
- K80 Ömer Bilge, 57 yaşında, okuma ve yazma bilmiyor, çalışmıyor, Kılavuz köyü.
- K81 Rabia Çiçek, 52 yaşında, okuma ve yazma bilmiyor, ev hanımı, Ilısu köyü.
- K82 Rahime Çiçek, 85 yaşında, okuma ve yazma bilmiyor, ev hanımı, Ilısu köyü.
- K83 Rahmet Saydun, 28 yaşında, lisans mezunu, çalışmıyor, Dargeçit.
- K84 Raife Akgül, 47 yaşında, okuma ve yazma bilmiyor, ev hanımı, Dargeçit.
- K85 Ramazan Koçak, 30 yaşında, lisans mezunu, müdür, Dargeçit.
- K86 Selam Arslan, 49 yaşında, okur-yazar, çiftçi, Karabayır köyü.
- K87 Selim Dinç, 52 yaşında, okuma ve yazma bilmiyor, çalışmıyor, Yoncalı köyü.
- K88 Sinan Saydun, 36 yaşında, lise mezunu, işçi, Dargeçit.
- K89 Sittiye Çiçek, 72 yaşında, okuma ve yazma bilmiyor, ev hanımı, Ilısu köyü.
- K90 Sultan Çelik, 73 yaşında, okuma ve yazma bilmiyor, ev hanımı, Dargeçit.
- K91 Taybet Akgül, 54 yaşında, okuma ve yazma bilmiyor, ev hanımı, Dargeçit.
- K92 Veysi Arslan, 22 yaşında, lise mezunu, muhtar, Karabayır köyü.
- K93 Yunus Seyhan, 32 yaşında, lisans mezunu, memur, Dargeçit.
- K94 Yusuf Tunç, 60 yaşında, okur-yazar, emekli, Karabayır köyü.
- K95 Zeynep Keleş, 62 yaşında, okuma ve yazma bilmiyor, ev hanımı, Kılavuz köyü.
- K96 Zeynep Keskin, 60 yaşında, okuma ve yazma bilmiyor, ev hanımı, Dargeçit.

EKLER

EK-1 Kaynak Kişilerle Fotoğraflar

EK-2 Bilgilendirilmiş Onam Formu

Ben Dr. Öğr. Üyesi Z. Görkem DURAN GÜLTEKİN ve yüksek lisans tez öğrencim Servet DEMİR “Dargeçit Halk Kültüründe Geçiş Dönemleri” konusu hakkında bir çalışma yapmaktayız. Çalışmanın yapılabilmesi için Batman Üniversitesi Etik Kurul’dan yazılı izin alınmıştır. Sizin de bu araştırmaya katılmanızı talep ediyorum. Ancak bu araştırmaya katılıp katılmamakta serbestsiniz. Çalışmaya katılım gönüllülük esasına dayalıdır. Bu nedenle karar vermeden önce sizi detaylı olarak bilgilendirmek istiyorum.

Bu araştırmada Dargeçit Halk Kültüründe Geçiş Dönemleri incelenecektir. Bu amaçla sahada derleme çalışmaları yapılacak ve kaynak kişilerden Dargeçit Halk Kültüründe Geçiş Dönemleri ile ilgili veriler derlenerek yazılı/sesli/görsel olarak bu yöntemlerden biri ya da birkaçı birlikte kullanılarak kaydedilecektir. Söz konusu veriler Dargeçit Halk Kültüründe Geçiş Dönemleri doğrultusunda yüksek lisans tez çalışmasında kullanılacak ve sesli/görsel materyal de kaynak kişilerin izni doğrultusunda çalışmanın bitiminde kullanılacaktır. Araştırmaya katılmanız durumunda bu formda yazılı olan iletişim bilgilerinden araştırmacılara ulaşabilir ve çalışmanın her aşamasında çalışma ile ilgili bilgileri alabilirsiniz.

Çalışmaya katılmanız ve doğru yanıtlar vermeniz araştırma sonuçlarının doğruluğunu etkileyecektir. Size ait veriler bu çalışma dışında hiçbir yerde kullanılmayacak ve gizli tutulacaktır. Bu çalışmaya katılmayı reddetme ve hiçbir neden göstermeksizin, istediğiniz zaman araştırmadan ayrılma hakkına sahipsiniz. Araştırmaya katılmak istemeniz halinde bu formu imzalamanız gerekmektedir. Bu formun bir kopyası size verilecektir. Katılımınız için teşekkür ederiz.

Gönüllünün adı, soyadı:

Adres :

Tel :

İmza :

Tarih :

Sorumlu Araştırmacının adı, soyadı, unvanı: Z. Görkem DURAN GÜLTEKİN, Dr.Öğr. Üyesi

Adres: Batman Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü Batıraman Kampüsü/BATMAN

Tel:

İmza:

Tarih:

Yardımcı Araştırmacının adı, soyadı, unvanı: Servet DEMİR, Yüksek Lisans Öğrencisi

Adres: Midyat/Mardin, Milli İrade Ortaokulu

Tel :

İmza :

Tarih :

EK-3 Etik Kurul Kararı

1

T.C. BATMAN ÜNİVERSİTESİ ETİK KURUL KARARI			
Toplantı Tarihi	: 08.11.2023		
Toplantı Sayısı	: 2023/06		
Toplantıda Alınan Karar Sayısı	: 27		
Üniversitemizin Etik Kurulu, Rektör Yardımcısı Prof. Dr. Rohat CEBE Başkanlığında toplanarak aşağıdaki karar alınmıştır. Karar 2023/06-23 Üniversitemiz Fen Edebiyatı Fakültesinde görev yapan Dr. Öğretim Üyesi Zehra Görkem Duran GÜLTEKİN'in "Dargeçit Halk Kültüründe Geçiş Dönemleri" başlıklı araştırmasını, danışmanlığını yürüttüğü Üniversitemiz Yüksek Lisans Öğrencisi Servet DEMİR ile birlikte (mülakat) yapma talebine ilişkin 25.09.2023 tarihli ve 130419 sayılı yazı görüşüldü; Yapılan görüşmeler sonucunda; Üniversitemiz Fen Edebiyatı Fakültesinde görev yapan Dr. Öğretim Üyesi Zehra Görkem Duran GÜLTEKİN'in "Dargeçit Halk Kültüründe Geçiş Dönemleri" başlıklı araştırmasını, danışmanlığını yürüttüğü Üniversitemiz Yüksek Lisans Öğrencisi Servet DEMİR ile birlikte (mülakat) yapma talebinin uygun görüldüğüne toplantıya katılanların oy birliği ile karar verilmiştir.			
BAŞKAN (İmza) Prof. Dr. Rohat CEBE			
ÜYE Prof. Dr. Hamit ADIN	(İmza)	ÜYE Prof. Dr. Bilal ŞEKER	(İmza)
ÜYE Prof. Dr. Filiz AKBAŞ	(İmza)	ÜYE Prof. Dr. Ömer Faruk ERTUĞRUL	(Katılmadı)
ÜYE Prof. Dr. Yıldız DEMİRHAN	(İmza)	ÜYE Doç.Dr. Ümit DİLEKÇİ	(İmza)
ÜYE Doç.Dr. Veysel ERATİLLA	(İmza)	ÜYE Doç.Dr. Yusuf ÇINAR	(İmza)
ÜYE Doç.Dr. Reşat ARICA	(İmza)	ÜYE Dr.Öğr.Üyesi Özlem BEZEK GÜRE	(İmza)
		Raportör Erkan ZENGİN	(İmza)

ASLI GEBİDİR